

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

Joi, 3 ianuarie 1991

(Anul XXIV)

1

Patruzeci și trei de ani...

S-AU ÎMPLINIT, la 30 decembrie, 43 de ani de la eliminarea monarhiei constituționale. Se încheia astfel procesul inițiat în 1945 prin impunerea guvernului Groza de către Vișinschi, fostul acuzator stalinist devenit diplomat, perioadă marcată de ofensiva tenace a unui grup restrins, sprijinit de forțele armatei roșii, pentru acapărarea puterii. Au fost folosite pentru atingerea acestui scop toate mijloacele, fără nici un scrupul, de la falsificarea alegerilor, reprimarea violentă a manifestațiilor publice, procese înscenate și campanii de calomnie, până la distrugerea opoziției și la anularea, în fapt, a tuturor drepturilor cetățenești garantate prin constituție. Toate aceste acțiuni au fost corelate cu măsuri administrative prin care posturile cheie din poliție, jandarmerie, justiție și armată au fost ocupate de oameni de încredere ai regimului. Constituția devenise un simplu decor în care marionetele puterii rosteau discursuri populiste. Peste scena politică românească urma să se lase cortina. O cortină de fier.

În întreaga sa istorie monarhia constituțională românească traversase — și nu numai o dată — împreună cu țara, momente grave, în împrejurări externe nefavorabile, peste care izbutise să treacă prin asocierea intereselor unor grupuri sociale din ce în ce mai largi, practic prin corelarea intereselor întregii națiuni. Constituția din 1923, prima Constituție a României Mari, conștințea echilibrul social realizat, iar principiile sale, larg democratice, au oferit un cadru excepțional pentru evoluția statului de drept. Un cadru asaltat, înaintea celui de al doilea război mondial, de grupările dreptei totalitare și distrus, după încheierea conflagrației, de reprezentanții „dictaturii proletariului”.

Regele rămăsese, în acest context, unicul apărător al valorilor democrației, un obstacol în calea instaurării unei tiranii fără precedent într-o istorie presărată cu destule nenorociri și încercări.

Au trecut, de atunci, patru decenii sub semnul terorii și al urii, decenii în care au fost distruse, fără excepție, toate structurile fundamentale ale societății, în timp ce legile și decretele erau emise doar pentru efecte coercitive. Drepturile și libertățile fundamentale ale omului nu mai însemnau nimic. Drept corolar funcționa o propagandă deformantă, destinată reinterpretării istoriei naționale, caracterizată prin confuzie, fals și demagogie. Afirmății fără acoperire țineau locul argumentelor, informațiile erau cenzurate.

Un loc aparte în această acțiune de „reciclare” a minții românului a fost rezervat campaniilor antimonarhice destinate, desigur, să anuleze meritele și legitimitatea regalității: România monarhiei constituționale a fost sistematic prezentată ca un stat tiranic, al opresiunii și exploatării. Nu s-a suflat o vorbă despre devenirea în acea perioadă a cadrului social, economic și cultural, a cărui evoluție normală, blocată de război și de urmările sale nefaste, ar fi făcut probabil din România una dintre cele mai bogate țări europene.

Recenta vizită — de nici douăsprezece ore — a regelui Mihai pe teritoriul românesc atestă, prin violența reacției oficiale, perpetuarea unor mentalități îndelung „implementate”. Puterea nu realizează că ne aflăm astăzi, pe scara evoluției istorice, într-un stadiu mult anterior momentului în care a fost îndepărtat regele. Acum abia apar instituțiile care ale statului de drept, abia se înfiripă — și cit de greu, și cit de incomplet — trama legilor care vor trebui să ne apere interesele naționale, sociale și, implicit, individuale. Un eșafodaj care abia urmează a fi construit, ce va face cu adevărat posibilă desemnarea celui însărcinat să-i garanteze funcționarea, fie el președinte parlamentar ori monarh constituțional. Sint alternative asupra cărora ne putem pronunța doar în cunoștință de cauză, cîntărind, fără patimă, în funcție de nevoile reale, avantajele și dezavantajele celor două soluții.

În acest context tranzitoriu afirmațiile — de fapt justificări — dezbătute în Parlament de reprezentanții grupului majoritar, destinate să acrediteze teoria complotului, surprind prin stereotipie și schematism. Sint propuse scenarii rocambolști susținute de afirmații care se contrazic. Aflăm, amestecate într-un mod indescriptibil, povești după ureche, calomnii, invenții pure, amănunte lipsite de importanță sau tendențios interpretate, puse pe tapet după umori sau interese de moment. Incompetența și impostura caracterizează acest mod de a trata fapte și oameni. Orice dictatură se naște dintr-o asemenea viziune primitivă asupra istoriei.

Mihai Pascu

FERNAND LÉGER : Cele două surori (1935). În acest număr, imagini ale omului în artă plastică (reproduceri după *Bilder vom Menschen*, Mann Verlag - Berlin)

DIN SUMAR:

- Democrația ca majoritate precară • Se caută un Mecena • Criză morală? • Aniversări: Ion Creangă, Șerban Bascovici • 30 decembrie 1947: O lovitură de stat împotriva națiunii române • Havel: Întîlnire cu Gorbaciov • Proză de Eugen Uricaru

91.30

Democrația ca majoritate precară

PRIMUL AN SCURS DE LA REVOLUȚIE A FOST INCHEIAT DE CĂTRE GUVERNUL DLUI ROMAN CU O GAFA MONUMENTALĂ: împiedicarea fostului rege al României de a petrece Crăciunul la Curtea de Argeș. Nu e vorba doar de rigiditatea, dovedită odată mai mult, a autorităților, e vorba mai ales de toate acele exagerate și ridicole măsuri de mină forte, cum ar fi bararea șoselei și punerea în funcțiune a unor importante mijloace polițienești, pentru prinderea și readucerea familiei regale la Otopeni. Și asta, sub ochii corespondenților de presă străini și ai camerelor de luat vederi. Ca să încununeze lanțul de erori menite a mai știrbi ceva din prestigiul și așa deteriorat al României, a venit și declarația guvernului, prin același impulsiv purtător de cuvânt, dl. Bogdan Baltazar, care l-a învinuit pe fostul rege și întreaga dinastie de Hohenzollern de dispreț față de poporul român, totul exprimat în cel mai pur limbaj comunist. Dacă ni s-ar fi spus că-l vom regăsi pe dl. Adrian Sirbu, cind a fost destituit, am fi ris cu poftă: contraperformanțele succesurului său sint însă, iată, net superioare. Și dacă dl. Roman nu-l pasă de ce gîndește lumea civilizată despre România, vîzîndu-l fugărit ca-n filme pe fostul suveran și luînd act apoi de detestabila prestație diplomatică a purtătorului de cuvînt guvernamental, — nouă ne pasă, căci avem naivitatea să ne socotim implicați de orice imagine sau declarație care privește țara în care trăim și națiunea din care facem parte. Aș fi ipocrit dacă aș pretinde că cele întimplite în seara zilei de Crăciun m-au surprins foarte tare. Dar m-au deprimat și m-au determinat să mă întreb — a cita oară? — de ce ține guvernul să se (și să ne) compromită cu tot dinadinsul în fața unei Europe în care dorim să reintrăm, după decenii de rușinoasă absență. Să fie neputința de a depăși cadrele vechii mentalități comuniste? Să fie inerția unor impulsuri totalitare? La un an de la revoluția din decembrie, stingăciile, gafele, inconsecvențele și erorile echipei de guvernămînt,

ale fostului C.P.U.N. și ale actualului parlament, ale instituției prezidențiale sint atît de numeroase, încît devin semnificative și nu mai pot fi puse exclusiv pe seama lipsei de experiență democratică. Repetarea unui anume tip de comportament arată că puterea nu pare să învețe nimic din eroare, mai mult, că, persistînd în eroare, ea o amplifică. Există riscul ca incapacitatea de a se corecta să conducă puterea spre un discredit moral complet, și ea să încerce atunci a stăpîni situația prin singurul mijloc rămas: o politică de dictat. Nu mă număr printre cei care vîd dictatura ca pe un scop al actualei puteri, care ar fi făcut de la bun început pași mici, dar deliberați, spre un control total al societății postrevoluționare. Cred că, dacă avem în vedere intențiile constante și programul ei inițial, puterea actuală s-a îndreptat cu adevărat spre democrație; dar neputîndu-se debarasa de unii oameni compromiși și de un mod de gîndire comunist, ea a făcut greșeală după greșeală, ceea ce i-a afectat raporturile cu societatea și i-a marcat comportamentul. Mă tem că dictatura de la capătul drumului va fi soluția extremă, datorată împasului în care puterea s-a virit singură, ca și necesității de a evita o nouă explozie socială.

DINTRE GREȘELILE SĂVÎRSITE DE GUVERNANȚII ACTUALE, CITEVA, FOARTE GRAVE, PRIVESC POLITICA ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ. Acum este limpede pentru noi toți că primele șase luni de după decembrie au fost complet irosite. Nici cea mai neînsemnată reformă n-a fost operată înaintea alegerilor. S-au anulat doar acele decrete și legi ceaușiste care nemulțumiseră totalitatea populației. Întîrzierea aceasta și-a vădit riscurile considerabile în următoarele șase luni. Guvernul provizoriu se face vinovat de electoralism, de înșelarea oamenilor prin măsuri

menite a le cîștiga în mod superficial încrederea, dar fără nici un temel economic. Îndată după 20 mai, s-a trecut la un soi de ultraliberalism, depășind chiar și speranțele partizanilor domnilor Cămpeanu și Rațiu, ceea ce a făcut ca, foarte repede, frica de ziua de miine și nesiguranța populației să se exprime printr-o rezistență acerbă la programul de reforme propus. Sililit de greve, de protestele de tot felul, și angajînd largi pături sociale, guvernul a dat înapoi: a treia fază a politicii sale economico-sociale este, vizibil, mai ales în luna din urmă, una curat populistă, constînd în aminarea măsurilor anunțate (de pildă, liberalizarea tuturor prețurilor), în importuri, așa zicînd cosmetice, în promiterea mării cu sarea unor din sindicatele muncitorești și așa mai departe. Inconsecvența programului guvernamental — care, din ianuarie și pînă în decembrie, ne-a dovedit că poate îmbrăca succesiv o formă social-democrată, una radicală liberală și alta populistă — nu e, în fond, rezultatul opoziției întîlnite în populație, cum ar fi unii înclinați să creadă, ci mai degrabă expresia convingerii că populația este o masă de manevră, care poate fi trasă înapoi și înapoi, după cum cer necesitățile rămînerii la putere a guvernului. Această inconsecvență denotă și o lipsă de sinceritate a celor care ne conduc. Ei nu adoptă anumite măsuri ca urmare a fidelității față de programul propriu, ci din oportunism. Dacă dl. Roman își poate imagina bunăoară că va calma spiritele oferînd, ca și Ceaușescu pe vremuri, cifre de realizări și portocale de sărbători, asta înseamnă că oportunismul a devenit monedă curentă în politica d-sale. Originea dificultăților politice de astăzi ale guvernanților noștri trebuie căutată, ca și originea dificultăților economice și sociale, în primele șase luni ale anului. Atunci, F.S.N. a pregătît de o manieră abuzivă alegerile, vînd a-și

asigura un scor înlîștitor. Dacă liderii F.S.N. aveau mai multă prevedere politică, ei ar fi trebuit să știe că rostul partidelor nu le pune în nici un fel în pericol victoria și că cel mai înțelept lucru ar fi fost să încerce să limiteze majoritatea parlamentară, nu s-o sporească. Rațiunea limitării e triplă. Înții: un scor mai strîns ar fi mărit gradul de credibilitate al noii puteri, factor important în greua campanie de reforme ce urma și în condiții în care țara ieșea dintr-o epocă de neîncredere ajunsă cronică în conducătorii ei. Apoi: ultimul lucru de care avea F.S.N. nevoie era un scor care să-l împingă spre euforie, așîndu-i instinctele domniatoare și creîndu-i iluzia că opoziția nu contenză; această euforie a distrus germenii unui veritabil comportament democratic al partidului de guvernămînt. A treia rațiune: parlamentul ar fi devenit, dacă majoritatea nu avea decît 5-6 procente mai mult decît opoziția, cu adevărat locul unde s-ar fi disputat și creat legile noi României; cînd însă pluripartitismul e ca acum, aproape fictiv, din pricina erasantei majorității F.S.N., disputa se mută inevitabil în stradă sau aiurea și tensiunile sociale cresc.

TOATĂ SCURTA, DAR INTENSA ISTORIE ROMĂNEASCĂ DE DUPĂ REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE este imaginea limpede a acestei politici hulpave și rudimentare a F.S.N. Vehementele contramanifestații din ianuarie și februarie au fost o ridicolă și inutilă încercare a F.S.N. de a-și dovedi forța politică evident superioară iar evenimentele din 13-15 iunie, consecința tragică a acestei puerile mentalități. Tot capitalul moral acumulat de revoluția română s-a pierdut în cele citeva zile de la mijlocul lui iunie. Mai rău: el n-a putut fi recuperat nici pînă astăzi. Iar euforicul F.S.N. continuă a fi incapabil de luciditate și a se lăuda cu legitimitatea obținută la 20 mai.

Eroarea de apreciere din epoca electorală se răzbuună. Cum să fie autocritic un parlament care a luat două treimi și un președinte care a luat patru cincimi din sufragii? Nerecunoașterea erorilor este însă chiar mai primejdioasă decît săvîrșirea lor. Ceea ce mi se pare alarmant în momentul de față nu e faptul că guvernul a greșit și nici acumularea în sine a greșelilor, ci totala lui incapacitate de a admite acest lucru, ca și pornirea irepresibilă de a da vina pe alții. O democrație nu se desceabeste de o dictatură prin aceea că nu greșește, ci prin faptul că își recunoaște greșelile și că trage consecințele lor. N-am auzit un cuvînt de scuză din gura primului ministru. Și cînd e defensiv, d-sa tot infailibil se socoate. Și poate că nu întîmplător și-a ales purtător de cuvînt un om cu temperamentul d-lui Baltazar, căruia alfabetul modestiei îi este mai străin decît acela chinez. Brutalitatea izgonirii fostului rege se explică prin aceeași aroganță a unei puteri prea sigure de ea însăși, fără suplețe și spirit autocritic, care și-a distrus cu mina ei credibilitatea în afară și înlăuntru. Ce speranțe să avem că va demisiona cu de la ea voință cînd îi va deveni limpede că nu există altă soluție? Și cum să nu ne temem că va precipita țara într-un război civil mai degrabă decît să-și recunoască eșecul? Cînd i se cere să organizeze alegeri anticipate, se simte ofensată. De două ori stupefiantă această reacție: o dată, fiindcă numai într-o democrație există alegeri anticipate; și a doua oară, fiindcă, deocamdată, ea mai poate spera să le cîștige și, încă, obținînd acea majoritate precară, singura capabilă a face din parlament un for absolut democratic, prin absorbirea energiei străzii. Pînă nu e prea tîrziu, liderii F.S.N. ar trebui să-și dovedească maturitatea politică și să considere că alegerile anticipate reprezintă nu o concesie, ci o necesitate.

N. M.

NE SCRIB CITITORII...

MEMENTO

NU MULȚI ani în urmă Iosif Constantin Drăgan, într-una din numeroasele vizite făcute în România, a descins la Rectoratul Universității din București, primit cu onorurile cuvenite. Sub portretele lui Maiorescu, Părvan, Iorga și ale altor personalități ilustre ale învățămîntului și culturii române, Iosif Constantin Drăgan, pe lingă elucubrații tracomane și protocronisme, a făcut în public elogii lui Nicolae Ceaușescu: în viziunea „profesorului” Iosif Constantin Drăgan, Ceaușescu ar fi fost un spirit larg, un om dornic de dialog, un spirit larg, un om cu mari afinități pentru cultură, orice problemă discutată cu el își găsea imediat deslegarea; dacă apăreau dificultăți, apoi ele erau provocate numai de aparatul birocratic, dar în momentul în care chestiunea ajungea la Președintele țării, rezolvarea se producea imediat.

Îmi pare rău că nu am ținut minte formulele encomiastice ale discursului, căci ele ar fi adăugat o nouă pagină antologică literaturii panegirice. Aflăm însă acum că „Profesorul” a fost persecutat în vremea dictaturii și că el a fost în fapt un „disident”! Nil admirari! Și totuși, Iosif Constantin Drăgan ar trebui o clipă să întrerupă lectura textelor „geto-dace” și să citească în auto-ul latin Ta-cit că orice poate fi distrus, în afară de memoria oamenilor.

GH. CEAUȘESCU

ACUM UN AN

D-lui Dorin Tudoran în Diaspora

ACUM un an, la București vremea era mai blîndă, însă veștile de la Timișoara aspreau vremurile pînă la durere. Îmi scrisesem demisia de la „Tribuna României”, un text intitulat „Depun condeiul”, pe care-l arătasem citorva colegi și-mi închipuiam că-l voi citi, în curînd, la proxima ședință de sumar a redacției. N-a fost să fie așa. În citeva zile, după 17 decembrie, lucrurile se dilataseră enorm, timpul își scăpase din friu, și, în dimineața zilei de 21 decembrie, în timp ce „geniul Carpaților” se bilbia ultima oară în televizor, știu c-am deschis, brusc, ușa sălii din redacție, unde toți laolaltă, securiști și nesecuriști, îl ascultau pe „cirmaci”, așteptînd să se-ntimple ceea ce s-a și întimplat. Mi-am apostrofat colegii, „vă mai uități încă la el” și le-am spus să le fie rușine! Eram cu demisia-n mînă, în fond, din acea clipă nu-mi mai erau colegi, Dumnezeu cu mila. Nu m-a luat nimeni în seamă, în mod expres, am reținut fulgerele din privirile (altfel blinde, de obicei) ale redactorului șef, încă în exercițiu, și trîntind ușa cu ostentație, dus am fost.

Însă de unde știusem că totul se va petrece atunci? De dimineață spuseseam același lucru, într-o întîlnire prea matinală, cu citiva amici, și apoi și în troilebus, aproape provocator, acolo unde, lumea, de teamă, își ascundea fețele-n gulerile paltoanelor și chibzuia, între speranță și cumplită frică de securiști. Încît pe la unsprezece, după ce părăsisem redacția, aveam toate motivele să jubilez. Cercul se spărșese (cercul foamei), coloanele de tineri, care fuseseră adunate, ultima oară, în țarcul ceaușist din fața fostului comitet central, spărșeseră

„frontul”, și, zdrențuite, se retrăgeau, aruncînd în pubele și veceul public din Piața Galați portretul „celui mai iubit” și-a „tovarășei”, împreună și cu lozincile consacrate. Era o veselie nemaipomenită și toți, absolut toți, promiteau că se vor întoarce. Și s-au ținut de cuvînt.

Pe la ora cinci, după amiază, o mare de oameni (aproape toți numai tineri) blocase Piața Romană și strigau, strîngînd unii într-altul, primele lozinci ale libertății: „Jos călăul!” „Asasinul!” „Jos Dictatorul!” Acum un an eram și eu între ei, deși tînr nu mai eram, dar cine mai avea timp să se gîndească, acum un an, cit de tînr era și în ce stare de sănătate măcar. Fluviul își spărșese toate zăgăzurile, un imens fluviu uman, așa ceva nu s-a mai văzut, iar după lăsarea serii principalele artere care duceau, de data aceasta, la Intercontinental și Universitate, fierbeau. Lozincile de la Română se transformaseră în chemări, simple și totuși atît de fierbinți: „Nu vă fie frică, Ceaușescu pică!” „Veniiți cu noi!”

Acum un an m-am amestecat, încă odată, în acel fluviu de lavă umană, și m-am lăsat dus în voia destinului său, nu al meu, cel puțin. Strigam, împreună cu ei, cu oamenii din coloanele dese, ale miezului nopții, de-acum un an; plîngeam și glumeam împreună, stăteam strîngînd unii în altul, era o fraternizare spontană germinală, așîtătoare. Înainte de-a se opri încă, trupul uriaș al coloanelor care înaintau la Universitate strigă cu o singură voce: „Fără violență!” „Nu plecăm!” „Vom muri dar vom fi liberi!”. Seara, la Universitate și Inter, apoi și la Piața Romană, se trăsese în demonstrații. După miezul nopții sinistrelor dube ale securității au început vinătoarea.

Acum un an, împreună cu mulți alții, am fost prins și închis în arestul fostei Miliții a Capitalei, și bătut pînă la pierdere cunoștinței. Primeam, în felul acesta, acum un an, botezul sfintei noastre revoluții, despre care aveam să citesc, mai tîrziu, miile de aserțiuni și speculații.

Acum un an totul a fost însă pur și cumplit ca în cea mai pură și cumplită poveste de iarnă. Se termina un coșmar și în urma lui trebuia să urmeze (într-un mod aproape de neînțeles) cea mai lungă ceartă și cea mai asurzitoare gălgăie din istoria poporului român.

Noi înșine, timp de aproape un an, n-am făcut decît să ne certăm. Fostii camarazi care ne plînseserăm, în anii temniței ceaușiste, pe umăr, ne-am descoperit, dintr-odată, lipsiți de scrupule, sau avizi de putere. În locul „emigrației fidele”, căreia n-aveam de ce ne mai adresa, anume, unii a trebuit să bănuim apropierea de noi, ca instituție, a unei „securități fidele”, zeloasă și participativă, insinuîndu-se atît din afara ca și din-

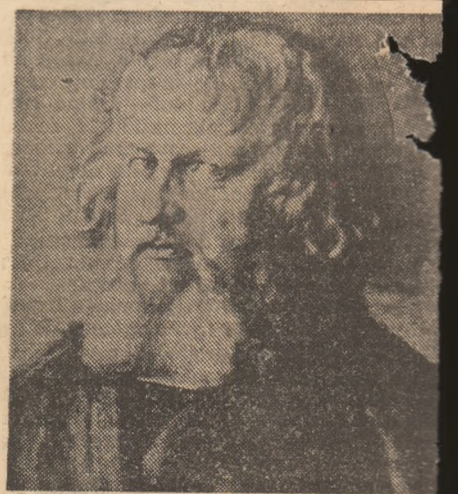
lăuntru. Structurile instituțiilor noastre sint încă în lucru — iată convingerea care ne ține alături de cel care și-au asumat transformarea din mers a vechilor structuri.

Articolele D-voastră din „România liberă”, d-le Tudoran, citite-n ansamblul lor nu mă surprind. După primul dintre ele, în schimb, am fost consternat. V-am și scris dealțul un răspuns, după care directorul prestigioasei reviste mi-a trimis vorbă să mai aștept, pînă ce terminați tot ce aveți de spus.

Nu mai am să vă dau nici un răspuns. Acum un an, la „Tribuna României”, am spus că mă aflu cu demisia în buzunar. După un an sint, la „Curierul românesc”, aproape în aceeași situație. Făcînd totuși parte dintre acei ce-au imaginat acest „Curier”, încă din primele ore ale revoluției, ca pe o replică sinceră împotriva tonului (nu în totalitate și-a conșințului) fostei „Tribune”, mi-am îngăduit să cercetez mai amănunțit cazul semnalat de D-voastră: apariția în „Curier” în ciuda împotrivrării unor redactori, a articolului d-lui Viorel Roman. Răspunsul bilul de enorma gafă mi-a răspuns, în schimb, senin: „Oare nu-i democratic așa? Noi în pagina de alături publicăm și-o părere contrarie d-lui Roman”.

Oricît de orgolios aș părea, țin să precizez că, nefăcînd parte nici atunci dintre „ei”, cu atît mai puțin fac parte azi dintre „noi”. Rămîn în continuare, aproape fără nici o speranță, cel ce am fost acum un an, întrebîndu-mă totuși: Oare la anul cum va mai fi? Și, urîndu-vă din tot sufletul, d-voastră și tuturor celor ce ne citesc. La mulți ani!

ION MURGEANU

Portret de ALBRECHT DURER (1520)

Se caută un Mecena

CULTURA românească, în special cea dependentă de cuvântul scris, a ajuns în pragul falimentului financiar și, după cum se poate constata, speranțele unanime ale breslei literaților se îndreaptă spre colacul de salvare al unor fonduri „de la buget“.

Vocile inițiativilor în secretele pragmaticei au obiectat deja că o asemenea soluție ar crea precedente economice periculoase. Mai limpede, că finanțând, să zicem, o ediție critică Arghezi sau Caragiale, guvernării liniștii noastre postrevoluționare s-ar pune în situația inadmisibilă de a subvenționa și salamul de soia, industria tutunului sau filaturile de lână pieptănată.

E aproape inutil de precizat de ce astfel de considerații pedant-avizate nu stau cîtuși de puțin în picioare. E un truism că, prin natura ei, cultura se sustrage mecanismului de piață (deși, pe diverse căi, e afectată de el), dovedindu-și eficiența într-un sens mai inefabil decît își închipuia „odiosul...“, cînd își pusese în gînd s-o „rentabilizeze“. Că există deosebiri esențiale între producția de literatură și cea de minereu cocsificabil sau de laminate grele înțeleg-eau, în felul lor, și cei care scandau, transfigurați, cu cîteva luni mai înainte, în piețele publice: „Noi muncim, nu gîndim!“.

O știa și puterea, făcînd cu stăruință discriminări oficiale între intelighenția tehnică și... restul intelectualilor.

Dar nu sînt, în același chip, nerentabile și învățămîntul, sănătatea, salubritatea urbană, administrația drumurilor, în fine tot ce mai ține de domeniul public? Cel puțin în această calitate, cultura ar fi, așadar, îndrituită la subvenții.

În realitate, chestiunea finanțării culturii este extrem de delicată. În sfera lunecătoare a creației, se cer alte evidențe și măsuri decît în investițiile pentru poduri și șosele, chiar pentru spitale și școli. Într-o arie a opțiunii valorice și a necuantificabilului, soluțiile trebuie concepute elastic, deciziile cumpănite nuanțat: tutela financiară devine sinonimă cu patronajul discret, elegant, stimulînd independența competenței și mizînd pe cartea încrederii totale în ea.

Cu alte cuvinte, ceea ce, în alte domenii, se poate numi subvenție din pușculița statului, în cazul particular al culturii, îmbracă mai degrabă forma unui mecenat.

Precedente în materie există. Nu e nevoie să le căutăm prea departe, în timp sau în spațiu. Le găsim în propria noastră ogradă în perioada ante-comunistă.

Revista **Fundațiilor Regale** ca și ilustra editură a aceluiași **Fundații** a beneficiat de avantajele unui astfel de mecenat: cel monarhic. Justificate, de obicei, anunțativ și mai curînd eliptic de specialiștii

autorizați în diverse domenii, stipendiile necesare izvorau direct din caseta regală (citeodată și din profiturile loteriei regale). Cine l-a cunoscut pe Călinescu își amintește opinia sa — exprimată public în diferite ocazii — privind ușurința cu care se obțineau fonduri de la **Fundații**, uneori în perspectiva unor proiecte importante, alții uzînd de alibiuri derizorii (Astfel de „întreprinderi“ au și riscurile lor calculate). Regretatului academician **Alexandru Rosetti** — monarhul neincoronat al editurii, — i se rezervau independență și putere de decizie absolute, motiv pentru care îi datorăm apariții editoriale neprețuite. După război, Gala Galaction încă evoca, nostalgic, regimul economic în perioada cînd, la comanda editurii și sub mecenat regal, lucra, împreună cu **V. Radu** la versiunea românească a **Bibliei**. Nu mai insist asupra altor detalii captivante de același tip, căci, prin forța împrejurărilor, nu le cunosc direct, ci din relatările unor beneficiari ai unui asemenea statut de excepție.

A ne închipui însă, că în condițiile actuale, reactualizarea unui mecenat, astfel înțeles, ar mai fi cu putință ar fi să ne furăm singuri căciula. Și nu din cauza lipsei de fonduri. Problema reală nu ține de **Cît ?** ci de **CUM ?**

Căci la ce fel de discreție și neimplicare elevată ne putem aștepta din partea unei puteri care își drăcuiește opoziții ca la ușa cortului, asta ca să nu mai amintim de alte „emanații“ lingvistice, unele de tristă notorietate internațională? În afară de asta, vasalitatea tragi-comică a **Televiziunii** române (oficină „de partid și de stat“) ca și sinuciderea morală pilduitoare a președintelui ei scutesc de iluzii periculoase pe orice publicist sau editor, amator să se pună a adăpostul unei protecții statale securizate financiar.

Și atunci — trecînd peste sugestia constructivă a unui confrate, anume „să moară capra vecinului“, adică să dea faliment tipografii, îmbogățiți ilicit peste noapte de anomaliile generate de socialismul de piață — ne mai rămîne ceva de sperat ?
Și totuși, soluții există.

ACADEMIA ROMÂNĂ, înainte de război un for prestigios de cultură, dispunea de fonduri fixe, aflate în posesia și gestiunea sa exclusivă. Domeniul de la Măgurele, unde se găsește azi facultatea de fizică, e numai un exemplu, printre altele. Premiul **Năsturel**, oferit sub auspiciile sale, provenea din veniturile unui patrimoniu donat de un descendent al logofătului **Udriște**. Învățămîntul administra cu chibzuință — dar și în neîngrădită libertate — fonduri cu sursa în donații de același tip. (În această privință, rolul jucat de o instituție precum **Casa Școalelor** rămîne un subiect de reactualizat cu profit).

Caseta regală, de care a fost vorba mai sus, nu era nici ea un sac miraculos fără fund. Uniunea **Fundațiilor** — avînd pe vremuri sediul în strada **Orlando** și ca director pe **N. N. Condiescu** — era o „întreprindere“ cu fonduri fixe, gospodărinînd judicios un patrimoniu de asemeni parțial donat. (Într-un articol de gazetă, **Eminescu** discută, spre exemplu, condițiile în care monarhia a primit, contra sumei simbolice de un leu, domeniul cuprîns între pîriul **Peleş** și culmea **Pietrei Arse**, unde s-a construit apoi cunoscutul castel). Fondurile sale fixe nu s-au evaporat subit. Sub patronaj schimbat, ele există și azi. După 1948, o mare parte din bunuri au intrat în posesia grijulie a fostei (?) gospodăriei de partid. În vremea odiosului și a sinistrei, se șoptea stăruitor despre existența unei fundații sui generis a „fostelor domenii regale“. N-ar fi de mirare ca posesiunile ei să fi trecut acum, împreună cu altele, sub tutela dubioasei societăți „**Dacorex**“.

Poate că, în loc să umble cu pantahuza, căutînd smeriți bunăvoința puterii, condeierii noștri ar trebui să se implice mai energic în limpezirea statutului obscur al acestui patrimoniu de însemnătate națională — din care cultura își-ar putea reveni necesarul ieșirii la liman, în așteptarea unor vremuri mai bune.

În conjunctura actuală, cultura românească nu are nevoie de un Mecena providențial (sau prezidențial ?) ci de o independență economică decentă.

Monica Spiridon

ANTONIO DEL POLLAIUOLO: Portret de tinăra (sec. XV)

carnavalul

In fum de sulf pocnitorile strănută la carnaval și glasuri mindre de sine bat toaca în biserici fără altare, acest glorios tapir s-a rezemat de amvon și ride, draga mea, și ride mugînd pînă se năruie catapeteasma.

Cineva dintre făpturi s-a băgat sub scoarța copacului unde rumegă piatră de var și își scoate copita prin rădăcină iar prințul filiiie din umerii săi încordați și rostește sentințe. Ca un noroi de foc curge veselia obștească și în văzduh peste iarbă plutesc bășici colorate.

Acum slobozeste l tună un glas din lut și slava luminii se sfărîmă în cioburi.

ochii

Taurul nu știe că toreadorul îi filiiie în ochi o flamură roșie. Dacă șoarecii ar fi albaștri sau verzi pisica nu ar avea extaze cromatice. Ciinele meu privește lumea poate mai adînc decît mine în duhori și miresme dar sărmanul o vede numai în șaisprezece jerbe de scrumuri dintre negru și alb. Calul prin pulberi. Albina din pajîști. Pajura. Șarpele. Ochii de broască. Bufnița. Ochiul săpat în triunghiul de sus.

M-ai făcut, Doamne, fratele porcului care doar el ca mine mai vede întreg curcubeul numai el și cu mine îmbătați de vopsele în cea mai bună dintre lumi.

am chemat cantorul

După ce s-a retras glasul în scoici și s-a mai legănat o vocală pe aer m-am gîndit : cine va mai săpa sub zăpezi labirintul de răni fără țipăt ?

L-am chemat pe Marele Cantor să-mi spună ce se mai aude prin cer cînd liniștea facerii lumii se urnește din goluri.

Cantorul a aruncat deodată întregul văzduh în țevile de aramă ale lumii. Lebede și vulturi învirteau aerul dimprejurul meu iar focul s-a înfășurat de o mie de ori pe suveicile vremii și nu știu cine a adus o aripă să-mi filiiie lingă umăr ca și cum ar fi fost chiar aripa mea, dar era una singură și m-am întrebat tînjind de tristețe : cine poate zbura cu o singură aripă ?

Între timp vulturii se zdorbiră de stînci aerul s-a făcut țândări și imi cădea pe obraji cînd am fost nevoit să scot inima și ca pe un ghioc s-o lipesc de ureche.

Rezemat în coate de marginea lumii am început să aștept pînă cînd mi se va aduce și aripa cealaltă.

Victor Kernbach

(Poeme dintr-un manuscris care zace de 12 ani sub fotoliile vigilente ale editurii Cartea Românească)

Nodul

Ne adunăm în Piața Universității. Ne regăsim aici cum am spune Tatăl Nostru. Fiecare piatră de pavaj este un scut cu mult mai tare decît o mie de scutieri așteptînd amenințatori vizavi de Colțea. Universitatea, Arhitectura, Sala Dalles, Societate Generale, Teatrul Național nu sînt nume, ci diagrama cuielor insingerate din trupul sfînt. Deschidem ochii și goliciunea acestui sfîrșit de decembrie se umple de Calea Laptelui : nenumărate corpuri orbitoare fac să plesnească parbrizul întinericului. Muzica sferelor a coborît în noi. Ne-a înțelepțit.

Ne adunăm în Piața Universității. Laptele se preschimbă în laser. Și nodul cel prea complicat va fi tăiat.

Denisa Comănescu

19 decembrie 1990

Criză morală?

În diferite rânduri, în situații de importanță statală, prin glasuri chemate să exprime norme și imperative ale răspunderii publice, s-a afirmat că societatea românească s-ar afla azi în ghiara unei crize morale. O criză, anume, de natură să ne tulbure și să ne modifice judecata, împiedicând-o astfel să scruteze cu luciditate în complexitatea situațiilor cu care sistemul confruntat.

Consider că subscriitorii acestei afirmații cresc. Pun în circulație, fie cu un fel de prezumție paternalistă, fie cu ușurință oarecum dilematică, un diagnostic grav. Un diagnostic — precizez! — menit mai degrabă să întunece, să acumuleze, eventual să creeze diversiune, nu să marcheze un adevăr ori să deschidă drumuri înspre acesta. Ce se întâmplă, oare: avem de-a face în mod ingenuu cu o necunoaștere de faptă a lucrurilor ori din partea celor în cauză cu un refuz aprioric de a le cunoaște?

Simt nevoia să protestez. Cred că ar fi trist, sfâșietor de trist și sfâșietor de nedrept, ca ideea cuprinsă în afirmația amintită să pună cumva vreo stăpânire pe inimă și cugete românești.

Încerc, în cele ce urmează, să invoc o seamă de fapte și considerații personale în sprijinul acestei atitudini.

REFLECTEZ, în linii mari, la comportarea noastră ca societate de-a lungul celor aproape cinci decenii de prizonierat politic și de servitute comunistă. Am avut de înregistrat în acest răstimp — era incert! — atât lumini cât și umbre. Nu mă grăbesc cu laude și idealizări pentru cele din urmă; și nici nu mă revărs rechizitorial asupra celor din urmă. Important, în conjunctura actuală, este să prospectăm cu discernământ și cu înțelegere în complementaritatea celor două situații. Aici, în dialectica acestei complementarități, putem deslăși semne dureroase de zbucium, de luptă, de navigare aspră printre contradicții și impasuri, de neimpăcări surde cărora trebuia să le facem față prin suferință și trăire; dar, în ultimă instanță, puteam deslăși și semne salutare de încredere în soartă și imanente. Sint realități psihologice evidente, sub acțiunea cărora societatea românească a reacționat în consecință. A înțeles că trebuia să coboare cu pătrundere în sine, mobilizându-se interior și pregătindu-se astfel pentru un nou examen de viață pe care îl cercuim împrejurările. Încă o dată — putem spune — destinul nostru ca popor se inversuna să ne aducă în fața unei mari și necrutătoare încercări.

Nu avem încă pusă pe picioare o istorie a rezistenței românești contemporane împotriva valurilor de totalitarism care au bîntuit-o. Deocamdată, ce putem ști — mai bine zis ce trebuie și ce sintem dator să știm — este că această rezistență a existat. Nu s-a lăsat așteptată. Multele contrarietăți de care s-a izbîțit nu au intimidat-o. Fie și în condiții grele, înfruntînd jigniri și striviri nemiloase, intuițiile ei au funcționat. S-a dovedit mod comun de simțire, valoare de ordin intrinsec, inversunare înțeleaptă; s-a dovedit totodată și presimțire fericită, mîngîind în zăre limpezire și izbăviri. Pagină de istorie și capitol de virtute, în cartea neamului! Motiv suveran, acum sub impresia recență a evenimentelor ca și mai departe

MAESTRUL M. Z.: Serbare la curte (1500)

în perspectiva vremii, pentru reculegere și iluminări.

IATĂ, mai întâi, capitolul disidenței. Rezistența românească îi datorează mult. În momente cumplite de amărăciune colectivă, cînd se părea că scoborea două care tinjcam mai mult se îndesăta în loc să se apropie, acest capitol ne-a reimpresionat simțirea. Mai exact: ne-a ajutat ca suferințele să nu ne prăbșim în deznădejde. Nu a fost act disident, care să nu trezească în noi o speranță; pe care să nu-l fi salutată cu recunoștință: căruia să nu i ne raliem suferințele; care să nu ne fi îndemnat la a gândi mai mult și a privi mai departe.

Citeva recapitulări, în această privință: — cu cit interes, și mai ales cu cită vibrare, am așteptat ani de-a rândul știrile, comentariile, luările de atitudine de la „Europa liberă“, de la „Vocea Americii“, de la „B.B.C.“, de la „Deutsche Welle“; — cu cită căldură și cu cită participare, întotdeauna, ne-am implicat în gîndirea și inițiativa emigranților românești; în cele cu accente cîzînd pe realități politico-sociale, ca și în cele purtînd în substanță lor mesaje de cultură și de prezentă românească în spiritualitatea lumii;

— cu cită satisfacție, nu mai puțin și cu cită asociere la problema socială adusă în dezbatere, am salutată cu toți greva minorască din Valea Jiului;

— cu ce sentimente, ca de adevărată solidaritate și renaștere națională, am întîmpinat mișcarea muncitorească de la Brașov, în 1987;

— cu ce adîncă aprobare și cu ce neprefăcută prețuire obștea românească a știut să interpreteze scrisoarea deschisă pe care șase militanți de frunte ai erei comuniste au adresat-o avertizator fostului dictator;

— și, precă într-un chip menit să încununeze și estetice toate acestea, cu cită deschidere intelectuală și cu cită dragoste

au fost înconjurată scrisorile, eseurile, mesajele și răzvrătirile unor scriitori și ale unor oameni de litere, toate, în numele dreptului la gîndire liberă, pătrunse cu înăltîme și cu devoțiune de sentimentul umanist al vieții!

Lucrurile, însă, nu se opresc aici. Dincolo de această parte văzută a disidenței, cu acte petrecindu-se la lumina zilei, a existat și o parte nevăzută, cu puncte de sprijin în substraturi și adîncimi suferințive. O disidență de fiecare zi de fiecare ceas, de fiecare clipă; o disidență a tuturor în genere și a fiecăruia în parte, făcută din tăceri și abnegații, totul pe un fundal sensibil al țării. Și implicit: o înmănușare de înțelesuri vii, active, netinînd neapărat să se exprime prin cuvinte, să intre în țoare rationale, să emita principii și sentințe; în stare, însă, să dezvolte interior o elocință proprie, cu aromă de rădăcini și esențe în ea.

Este interesant de știut și este necesar să reținem, că această disidență croită din tăceri și concentrări în sine deoarte de-a fi alunecat în contemplări visătoare, dimpotrivă, s-a dovedit coardă întinsă și putere de luată, vocație și voință rezistentă. Ne-a dat puțină să discernem între adevăr și masinație propagandistică. Ne-a fost nîrghie și factor echilibrator. În situații gata să proclame absurduri și expropriieri. Viața noastră culturală, aceasta mai cu seamă, îi datorează mult; i-a servit drept pavăză, apărînd-o împotriva unor infiltrări și erezii menite s-o desființeze.

OPRIVIRE, acum, și asupra fenomenului dezvăluit în țară începînd din zilele de 17—22 decembrie 1989. Ar fi păcat ca asupra acestui fenomen, indiferent din ce motive, să lăsăm a se întinde incertitudini, blazări ori oboseli de gîndire. S-ar putea, intrucît l-am trăit și îl trăim atît de aproape, să risipim ori să diluăm prin obișnuință unele părți din acuitatea și perspectiva ce i se cuvin. Trebuie să presupunem, însă, că posterității îi va fi greu să ne lerte aceasta. Explicabil, de ce: pentru că l-am fi transmis documente înțersînd doar materialitatea faptelor, nu însă și tumultul lor interior, și forța lor patetică și tragismul lor răscolitor.

Poate că niciodată ca aici la noi, în aceste zile, nu s-a rostît o mai categorică sentință populară împotriva totalitarismului comunist. Am fost martori cum dintr-o dată, sub impulsul unei voințe elementare de adevăr, întregul sistem aluneca în reant. Ne pronunțam răspicat: ce altceva a izbutit acest sistem, de-a lungul atîtor decenii în care si-a proclamat victoria, decît să sporească lotul de nefericiri al societății omenești?! Aparent, o mare construcție, invocînd în sprijinul ei știința socială, rațiuni istorice, investire morală, aspirație umanitară. În realitate: crispare și sberație a voinței de putere; gata, în acest sens, să subjuge popoare, să calce în picioare orice drepturi, să strivească ideea de individualitate, să instituie spirit gregar, să înăbușe orice gîndire critică, să confiste totul de la libertatea civică pînă la intimitatea personală.

Poazele captive, înțelegînd că paharul se umplea, au început să dea semnale de eliberare. Se părea că noi, resemnîndu-ne oarecum în fața situației existente, întîrziam sau ezitam încă. Diferiți sceptici, chiar, lăsau să circule o anume sintagmă: „mămăliga nu explodează“. „Mămăliga“, totuși, a explodat! Și nu fiecare, ci în mod memorabil. Mai precis: nu urmînd vreo manevră oarecare, nu executînd un scenariu premeditat, ci dînd curs unui instinct vital al comunității noastre legitime. Vorbeau, în această explozie, virtuți existente din totdeauna în celula nervoasă românească.

Pe alte meridiane, în cadrul acestui proces al ieșirii din comunism, s-au propus soluții de compromis: remanieri, comunism cu față umană, „comunism de catifea“, convertiri înspre social-democrație, transacții de un grad sau altul. Nod, însă, am intuiț mai în adînc; am străbătut mai în esență. Am strigat, cu putere istorică și ca sub inspirație celestă, un mare și tulburător non possumus. Da, să se pună capăt, odată; să nu se meargă mai departe cu acest sistem și cu această experiență, pe seama unei omeniri umilite și răbdătoare! Dacă această experiență comunistă nu a izbutit și nu izbutește altceva decît să întretină frică, să împiedice inițiativa creatoare, să întunece dragostea și prietenia dintre oameni, atunci, e timpul ca toată această experiență să înceteze și ca doctrina ce-i stă la bază să-și primească sancțiunea convenită, stergîndu-se de pe fața pămîntului.

O clipă, cu respirația oprită, atenția lumii a gravitat înspre ce se petrecea în România. În conștiința lumii, parcă, se lumina o zare. În clipa aceea, multimile noastre ieșite în stradă dădeau expresie unei nevoi și unei așteptări universale. Poate în nici un alt protest, din cîte pe diferite meridiane se ridicau împotriva onestității comuniste, nu a răsunit o mai limpede, mai sinceră și mai legitimă hotărîre. De astă dată, nu mai vorbeau, în stilul lor conventional, obișnuitele argumente, speculații, abilități, propuneri și compromisuri politice. Locul acestora, acum, era luat de pieturi goale, de îndemnuri venite din adîncuri ale simțirii colective, de credințe în plinul lor mers; de cugete tinere, înțelegînd să lupte pînă la sublim și pînă la jertfă în apărarea dreptului la libertate și la viață, al lor și al tuturor.

REVIN, cu imaginea acestor recapitulări în minte, la preocuparea de la care am plecat. Reflectez la continuumul dezvoltat de această imagine. Trec în revistă încărcătura ei de calitate și semnificații. Și mă întreb: ar fi posibil, oare, ca într-o societate aflată în criză morală sau fie și numai amenințată de o asemenea criză, să poată lua ființă aștia înălțuire de virtuți și de valori? Îmi răspund: nu, categoric nu! Cevc, în această chestiune, nu pare a fi în regulă. Conceptul de criză morală este un concept sever; nu îngăduie ambiguități și aproximații; reclamă știință, tinută, responsabilitate; fie și o simplă fisură, în acest zid de condiții, poate produce indoieli cu privire la gîndirea care l-a întrebunțat.

Inconștientabil, în țară nu este liniște. În orice caz, nu resimțim liniștea aceea asezată, reparatoare, spre care năzuim de multă vreme și la care sootim că am avea dreptul. Navigăm prin sumedenie de situații pe care nu le înțelegem îndeajuns; asupra cărora, în bună parte, nici nu ni se dă puțină să le înțelegem. Sintem întretinută cu jumătăți de adevăruri; ori, se știe, asemenea jumătăți pot produce tot atitea incomodități de judecată ca și lipsa propriu-zisă de adevăruri. Constatăm, nu fără o anume mirare deprimanță, că probleme de proporții cardinale zac în suspensie; altele, de importanță minoră, le trec sfidător înainte, în numeroase, în din ce în ce mai numeroase cugete, se strecoară pe nesimțite și prind contur diferite amărăciuni, decepții, încercuiri, toate de natură să ne îngrijoreze. Constatăm cum totul lor coborît, alecat spre presimțiri sumbre, ajunge să se repercuteze mai cu seamă asupra sufletului tinerec. Scrutăm oare cu desulă pătrundere în seriozitatea și în urmările posibile ale acestui fenomen? Rămîne de văzut! Oricum, este dureros — este nesfîșit de trist și de dureros — că o parte din tineretul nostru, stăpînit de impresia că aici în țară l-ar sta în față mai mult porți ferecate decît porți deschise, alege să-și desfășoare destinul pe meleaguri străine. Din vina cui, toate acestea? Întrebarea — vedem — există. Se consimte însă, cu loialitatea și curajul de rigoare, să i se și răspundă?...

În țară, repet, e neliniște. Să nu ne grăbim, însă, a o eticheta sumar și de la distanță, drept criză morală! Neliniștea în cauză nu are în ea nimic din negația, din scepticismul, din pornirea spre destrămare, trăsături ce însoțesc de regulă asemenea crize. Altceva, cu totul altceva, intră aici în joc. Adevărul este că ne apasă o stare morală de suferință. De ce, oare, se stăruie încă în formule și comportamente de tip totalitar, pe care e limpede că viața, logica lucrurilor și sensibilitatea oamenilor le amendează fundamental? De ce nu se înțelege că societatea noastră românească începe a nu mai îngădui să fie tinută departe de adevăr? De ce, după atîta vreme de ruptură socială și morală între țară și putere, această din urmă nu încearcă să iasă din obtuzitate, întînzînd cu bună credință punți de împăcare?

Deci, nu criză, ci suferință morală: iată realitatea! Distanța, între aceste două dimensiuni, este una ca de la cer la pămînt. Prima poate părea refugiere disperată într-un argument; cealaltă denotă voință de adevăr și puțință spirituală de luptă.

Ion Zamfirescu

Domul din Köln — vitralii

Descuț prin zăpadă

(Încercare pe înțelesul tuturor)

UN UNCHI al meu, țaran ardelean (hârșit în șantier și slăbit de navetă), vine uneori să mă vadă, când nedumeririle i se adună într-un stoc insuportabil și-l fac să bombăne singur prin ogradă, ori chiar s-o drăcuie cu năduf pe mătușa. Sau să evadeze sastisit la crișmă, unde stă cu un pahar uitat în față și un zîmbet nedumerit pe figură, părîndu-i-se a fi toți mai deștepti ca el, mai hotărîți și mai întreprinzători. Vine atunci să mă consulte, aducînd, așa cum duci la ghicitoare, citeva ouă sau o bucată (din ce în ce mai mică) de slănină afumată. Mă întrebă ce se va întîmpla cu lumea asta, ce se va întîmpla cu ei, țărani, și ce are el de făcut. Nu admite să refuz slămina împachetată în ziar (**România Mare, Dumnezeu!**) ca să fie el sigur că răspunsurile mele vor fi sincere și cît mai pe înțelesul lui. Știe că scriu la gazete, a încercat o dată sau de două ori să mă citească dar n-a înțeles mare lucru, și cu acea bucată de slănină pusă între noi parcă are mai multe garanții că voi fi mai simplu, mai concret, mai pe mîntea lui cea proastă. Simplitatea și claritatea, pe care atît de mult le caută, ar trebui să se poată obține cu o bucată bună de slănină. E drept ca nimic să nu fie pe degeaba. Încearcă mai întîi să se asigure că-mi mai amintesc de cînd am fost ultima oară împreună la scos cartofi pe bucată aceea de pămînt de la Fundătură, abia apoi îmi spune că nu și-a putut-o obține fnapoi. Acuma e a unui fost brigadier C.A.P., aproape că s-au bătut din cauza asta, și sînt veri. Poate că ar trebui să se ducă la Tribunal, dar îi e frică de avocați. Cunosc vreun avocat în care să am încredere? Cunosc cîtiva avocați, dar n-am încredere în ei. Răspunsul îl mulțumește, îi certifică o bănuială, și nimic nu pare mai adevărat decît ceea ce-ți certifică bănuielele.

A venit la mine și înainte de alegeri, istovit de discuțiile de la Bufetul satului, ca să mă întrebe cu cine să voteze. Încearcă să-și ascundă un aer de viclenie — era un test. I-am spus, m-am străduit să-i arăt de ce, să-l familiarizez cu programele partidelor și să-l fac să-și recunoască interesele pe termen lung. Ori să nu-și mai confunde interesele cu necesitățile. M-a întrebat dacă și eu voi vota pentru același candidat. Cînd a aflat că nu, m-a privit uluit și s-a ridicat să plece fără să mai aștepte după explicațiile mele patetice și puțin exasperate. Cele șase-șapte ouă proaspete le-a lăsat totuși. Pentru copil. A votat și el ca toată lumea din sat, solemn și convins că a dat o lovitură de moarte celorlalți doi candidați. Acum nu mai discutăm subiectul acesta, îl evităm amîndoi.

În efortul meu de a mă face înțeles de el am ajuns să apelez tot mai des la pilde și metafore cu elemente care-i sînt, în esența lor, familiare. Pe acestea le înțelege și dă ceva mai luminat din cap. Doar că acestea ne îndepărtează în mod fatal de adevărul în sine, de soluții. Se naște, spre disperarea mea, un adevărat barochism din această modalitate care se vrea clarificatoare. Opoziția este roata de rezervă, pe asta a înțeles-o. Neapărat trebuincioasă cînd pornești la drum lung și greu, preferabil să fie cît mai bună și mai verificată, să se afle totdeauna la locul ei împreună cu uneltele necesare pentru o schimbare cît mai rapidă și mai lipsită de complicații. Ce am făcut noi (nu pomenim nici acum numele celui pe care l-a votat cu atîta speranță) este că am ciopîrțit, dezumflat și deformat roata de rezervă, după care am pornit la drum, mulțumiți că avem roțile noastre originale, cele cu care sîntem obișnuiți și asupra cărora am convenit cu o atît de coplesitoare majoritate. Apoi bănuiala c-am fi greșit drumul se transformă aproape în certitudine și ne face acum să ne dorim, vindicativi (o, nu! răzbu-nători), o pană de cauciuc. Un accident în lipsă de argumente. Așa cum e cînd îți bați calul din năduf!

Are cincizeci de ani de pămînt „dat în folosință“ (guvernul încă se teme de proprietari) și cu ce va scoate de pe ei

se va descurca. Mai rămîne pentru cîțiva ani și munca de pe șantier. Apoi va veni pensia (cîtă va fi) plus cei cincizeci de ani. La vîrsta lui poate că nici nu ar putea lucra mai mulți. Copiii s-au dus și pentru doi oameni bătrîni ajunge, cu chibzuială, ce se poate scoate din pogon. Cei care mai țin de C.A.P. îl vor abandona cînd vor constata că se află din ce în ce mai puține de furat pe-acolo. Dar dacă fiecare își vede numai de pogonul lui ce se va întîmpla cu restul ogoarelor satului? Eu pun întrebări? Atunci de ce a mai venit el la mine? Au făcut o tentativă să se unească mai mulți, pogon lingă pogon, cu de la ei putere, alegîndu-și unul din hotarele bune ale satului, „știi, cum treci podul către Răiciug“. L-au semănat cu grîu de toamnă, după care agronomul a băgat tractoarele și l-a arat iar, pieziș, spunîndu-le că de data aceasta au scăpat ieftin. „Data viitoare vă mîncă pușcăriia sau vă nenorocesc amenzile!“ Sigur că avea și inginerul dreptate, și legea de partea lui, dar cît să mai stea pămîntul nelucrat?

NU MULT după năucitoarea ridicare a prețurilor ne-am întîlnit în zona gării. Era și grevă în transporturi, nu știa cu ce va ajunge acasă, era prea timid și prea murdar ca să încerce să facă autostopul. Ce zic de schimbările astea, ce face guvernul cu noi? Un scaun a ajuns o mie de lei. Se simțea aproape handicapat pentru faptul că, în virtutea ocaziei, era în situația de a-mi pune întrebări pe gratis. Ar fi fost poate rîndul meu să dau o țuică, doar că nu se putea găsi așa ceva nicăieri prin apropiere. Chiar dacă s-ar fi găsit, prevăzători ar fi trebuit să ne interesăm mai întîi cît costă. Așa că am început să-i explic, în picioare la capătul străzii ce ducea afară din oraș, de ce e neapărat necesară liberalizarea prețurilor. Și mai ales rezervele mele că nu s-au luat în prealabil toate măsurile pentru liberalizarea muncii. Am apelat iar la metaforele noastre narative.

Sîntem, adică, într-o situație care ne pune să alergăm din șopron în casă, descuți prin zăpadă. Pentru asta ce facem, neavînd noi încotro? În primul rînd ne asigurăm c-o vom face pe calea cea mai scurtă (fac un gest perpendicular pe podul palmei) și în momentul cel mai bine pregătit. Ne asigurăm, pe cît ne stă în putere, că bătătura a fost curățată de troiene. Strigăm la cei din casă să fie gata să ne primească, cu toate cele trebuincioase: să facă focul, să încălzească apă pentru picioarele noastre degerate, să aibă la îndemînă o pătură și un prosop uscat. Să închidă geamurile ca să nu se scurgă căldura pe care o jinduim. Și apoi o zbughim pe rupte, cu ochii închiși. Aici fac iar un gest elocvent, interpretat de unul din automobilisti ca o tentativă de a-l opri. Se preface totuși că nu ne vede. Ori, zic eu, dacă odată ajunși la ușă constatăm că nu avem cheia, că am uitat-o în șopron și nu ne-am asigurat ca ușa să fie deschisă, ba mai și tragem citeva ture roată pe după casă cîutînd un geam uitat deschis, sau încurcăm intrarea cu ușa de la pivniță, ori trebuie să ne întoarcem în șopron ca să ne adunăm puterile pentru o nouă încercare, nu ne paște atunci pe noi o pneumonie grozavă? Cam așa s-ar putea descrie situația în care sîntem și sentimentul cu care trebuie s-o înfruntăm.

Mă ascultă lămurit, îi place cum explic. Mare lucru să ai pe cineva capabil să-ți descrie lucrurile pe înțelesul tău. Cînd va mai trece pe la mine nu va veni cu mina goală, coloză citeva ouă sau măcar o bucată de slănină afumată, din cît este, pentru că iarna va fi grea pentru toți.

A trebuit să-l las acolo pentru că vedeam cum întoarce tramvaiul și în timp ce alergam spre stație am mai apucat să-l zăresc cum face, nehotărît, cîtiva pași în direcția periferiei. Părea că-i face deja prin zăpadă, încă sub efectul isteței mele metafore, al cărei efect va păli în fața zăpezii adevărate.

Alexandru Vlad

MADONA CU PRUNCUL (Koln, 1540)

Horia ZILIERU

Mîngîiere

Culegem floarea-păștii și lumina sfințite limbi traduce în versete. O trup bătrîn pină la nazaret e un straniu nimb ce leagă rădăcina

cu rugul alb al stelelor ascete trăind prin miros și hrînind stamîna în teascul trecător strigînd albina să între călcînd ceara. Simt o sete

de urne așezate-n arhitrave trădîndu-și sub osindă stînsse lave canicula smeritei pirosfere.

Preaplînul bolții șovăie și-asudă fărîmituri peste-a țărîinii trudă dublînd mireasma clipei la-nviere.

Meteorii

Cu umbra ta mă-nchid în cataractă și sint ca astrul scos de pe orbită rememorînd lumina pedepsită vigoarea rece punctia intactă.

Fecundă doar cenușa obosită schimbîndu-și somnul febrele contractă la altă altitudine galactică și în afara vremii îți imită

perfecta geometrie. Zei de piatră goliți demult de-a morții încordare consumă-absenți privirea idolatră.

De-aici emite rana văzătoare semnale noi imaginînd la vatră femeia-lună și bărbatul-soare.

Răsfrîngeri

Privim întunecimea mării-n vară infiorați că trupul ni-l transpare în cei care am fost: o respirație a unei roze refuzînd să moară.

Eu moartea mi-o răsfrîng în desfătare și-i dau auz și vîz iar tu — fecioară de neatîns — te naști a doua oară în trupu-mi pregătit de-normintare.

Dar sufletul întors în el deodată îți povestește noua feciorie atingerea cu zeul ca să poată

zăbava asfințirii s-o re/scrie într-o grădină-n care voi răsare din coasta mea în zguduiri stelare.

Game

Cînd pleci în nord e pauză în singe cînd vîi din sud e lavă în artere turnul cu ceas pe limba lui te cere și ora cu bătăile răfrînge

staminele în descompuse sere. La margine de cer psalmistul plînge întîrziata mană și adînce viespare de polenuri efemere.

Inclină capul și secunda mină le strigă norilor să-i dea o noapte percuții din clopotnița săracă.

De ce refuză Doamne să-mi rămînă? mielul-pascal mușcînd cu gură înaptea acordul rupt cu timpul să-l refacă.

Toamnă

Cu Domnul G. Bacovia în toamnă îmi cat centrala nervilor/busola pină mă ia trăsura de socola unde așteaptă exilata doamnă

cu sinii electronici cit copula cetății în extaz tirziu. Inseamnă că între clar și-obscur alt plîns se-ntoamnă și clopotele secundînd sistola

aortei sparte îi fixează vidul. Obsesia escaladează zidul zăpezilor și-n carnea ei mă pierde

cu toate armele în apărare — iar din cenușa rănilor inerte un post/romantic trandafir răsare.

Palimpsest

Ne știe doamnă numai cimitirul — ca o festoasă strînsă-n carapace — acum își scoate capul și tenace cu limba ce imită trandafirul

reia diametral prin forțe tumirul după ftizia lunii și refacă restanța dintre gropile sărace și candela ce lacrimăoză mirul

cînd mirul sarea lacrimii o are. Infrigurat aprînd o luminare și bunii mei se'nalță să-și revadă

bătrînul-fiu cu părul de zăpadă pe-a căruia frunte magul într-o seară bolnavii spini de aur îi lăsară.

Octavă

Tu ești profetul meu în ceruri tată și eu cu biblia cenușii-n mină în dialog cu cerul din fîntină îmi strig promisa soră: eva. lată

ca-ntr-o biserică de lemn bătrînă de vechile morminte devastată învăț secreta tragere pe roată cu tobe negre jnsoțită pină

faci semnul sferei și mă scoți afară. Ești trist. Mesajul rozei interzise nu poate spune cîți o condamnară

vedenia și umbra să-i îngroape și cina-cea-de-taină în culise o schimbă lăutării în agape.

Lucian VASILIU

Geneza continuă

Zile în care sintem mai copii decît
am fost vreodată.
Cîntăm, în cor, în pintecul
mamelor noastre de demult.
Spre exasperarea cîntăreșilor la
toba municipală,
spre exasperarea infanteriștilor
morții,
spre disperarea domnului procuror
care nu găsește explicații
argumentate
poziției noastre prenatale

Astfel lunecăm pe scara de
incendiu subterană —
pești mai mari și mai mici
ai apelor primordiale

1987

Anima mundi

Îmi vorbește din nou flacăra :
ascult mărturisirile ei
despre arborele nostru genealogic

E iarnă cu lacăte pe gura cirtitei,
e iarna cartierelor cu genunchii la
gură,
e iarnă cu peceți domnești,
iarna colindului din respirația ta

În cuvintele mele vechi
visează femeile pe care le-am iubit,
satele cărora le-am sărutat turlele

Îmi vorbește din nou flacăra :
anima mundi,
icoană de sînge
impregnată în pinza chipului tău

Între un țarm și altul,
între o femeie și alta,
ascultăm, mai departe
confesiunile focului

1988

Pridvorul bojdeucii

Vai, cum trece vremea
spre colinele Șorogari și Ciric,
rostogolind sfintele cercuri :
joi, vineri, simbătă, duminică,
luni, marți, miercuri...

Aș scrie un poem
închinat Magiștrilor,
un poem dedicat
învățătorului Ion Creangă

dar trece vremea, bat clopotele,
cade zăpada,
rostogolind în abisuri
sfintele cercuri :
joi, vineri, simbătă, duminică,
luni, marți, miercuri...

1989

FRANS HALS : Hanul lui Tyman Oosdorp (1655)

Doină

Bea-mă picătură cu picătură
tu, spărtură
prin care nimeni nu mă fură,
prin care nimeni nu străbate
cu miinile insingerate

Bea-mă gură și mă-njură
cînd îți calc în bătătură,
cînd îți smulg cuvinte reci
cînd te-ntemnițez în beci
cu tătari și cu azteci

Bea-mă floare de răsură
cu orbita goală, pură,
din departe spre acum
unde plinsem și șezum —
iederă și zid și scrum

1987

Matei

Pe neașteptate sare zăvorul,
amintindu-mi
că o nouă noapte a pogorit peste
municipiu

Plec în obișnuita peregrinare.
Prietenul
mă bănuiește venind prin cețuri
(Se aud caligrafii
și miniaturistii. Pregătesc chinovar,
culori,
pergament. Se pune în mișcare
pana de găscă.
E gata și frontispiciul : lujere,
lalele,
miosotis, aspide, păuni, corbi,
vulturi...
În chenare, chipul liturgiștilor).

Prietenul îmi vorbește despre
principiul
feminin al lumii. Susține că nu
întimplător,
în limba noastră și a altor rase,
lumina, solitudinea, însăși ziua cu
fiicele ei
sînt substantive de genul feminin
(chiar și moartea—
secunda aceasta în care regîdesc
scrierea
unei cărți vechi într-o lume nouă).
Încet, încet mă strecor printre
cuvinte
precum țărîna din lopată deasupra
gropii

Lucianogramă (6)

În fotolii reci
se ghemuiește
noaptea
următoare

Trag peste piept
altare de pămînt

pe cînd monada
moare-n fiecare

Lucianogramă (3)

A mai trecut o zi
și am tăcut

A mai căzut un înger
din cerul tău
orfan și mut

În rări adorm
mirese-nsingurate...

Descrierea Frumoasei

Blondă și agitată precum marea
în zile de post.
Cu pofta inimii tinere de a se
cățăra
pe umerii maratonistului

Inepuizabilă în exercițiile
de gimnastică

practicat în refectoriu...
O visez mereu în lanul de griu,
cu pulpele roșii, cardinale.
Cu sinii ca două tumule. Mult
mai ocultă
decît manuscrisele descoperite
la Marea Moartă

Cu liniile desenate în palmă
de meduze,
ea e însăși inserarea voluptuoasă
la Neptun,
în brațe cu pruncul dimineții
care va veni

Ritual

Îți sărut
plămîinii carpato-danubiano-
pontici.

Prin ei crește iarba,
se primenește iubirea veche,
înflorește iasomia implorînd
iertarea păcatelor

Se prăbușesc catargele genovezilor
cînd îți sărut plămîinii
cînd trag clopotele Europei
ateo--bigote,
cînd mușc din spaima
tufișurilor tale de zmeură

Ești temelia gropii în care sfinții
vestesc primăvara mielului,
ești indiferența pumnului
de țărîna,
speranța hamală în porturi
orientale

Un strop de ceară e singele meu.
Aștept să vii tu,
cu aerul evaziv al monadei,
să-ți sărut plămîinii
să primenim iubirea veche

Școala ieșeană de ino

Fiind o întreprindere cu totul
arbitrară

această școală, fără magistru,
există din timpuri imemorabile,
în afară de orice cancelarie
domnească, fanariotească

Plecînd de la constatarea ternă
că pe malurile bahluviene
nu există reptile,
Regulamentul Școlii Ieșene de
interzice cu desăvîrșire
mușcăturile infantile

Spiritul de echipă se manifestă
numai în apă
(alte nenumărate și docte detalii,
îmi scapă...)

Aviz amatorilor :
sînt admise la întreceri
doar firile emotive...

Huhurezii, aezii

În absența ta, clapele clavecinului
mi-au tăiat, rînd pe rînd, venele

Am rămas în scorbură
cu huhuzerii —
ei mi-s spătarii, aezii

Din zi în zi, sufletul scade la mal,
mîinile îngheață ascultînd
marșul triumfal
al inorogilor prin ceață

Mașina de scris a amuțit
de teamă că vin
cei de la fiare vechi
și o ridică

deși,
i-am făcut mutație permanentă,
regală
într-o amprență

ION CREANGĂ — casa din Humulești și bojdeuca din Țicău

LA UN SECOL de la trecerea în eternitate a celui mai cunoscut și îndrăgit scriitor al nostru, se constată un tot mai viu interes pentru opera și personalitatea sa, atât din partea istoricilor literari, cât și a publicului larg de cititori. S-au scris numeroase studii și monografii, unele chiar contradictorii, a fost analizat stilul său, atât de original, s-au creat și unele anecdote — toate la un loc dând o imagine cât mai cuprinzătoare despre locul și rolul inconfundabil al bardului humuleștean, în peisajul literaturii române și al celei universale.

Se știe că Ion Creangă a avut o existență zbuciumată și că n-a fost niciodată bogat: „...precum am fost eu bogat ieri și alaltăieri și săptămîna trecută și în an și în toată viața, apoi nu am fost de cînd sunt”.

După ce a renunțat la hainele diaconești, Creangă a rămas institutor, dar la 1 iulie 1872, a fost dat afară și din învățămînt, fiind nevoit a deschide un debit de tutun. La toate acestea se adaugă și despărțirea de Ileana, nevastă-sa, care, se pare, nu-l fusese credincioasă. În acea vreme (1873), el și-a cumpărat o „bojdeucă”, prin Sărărie, în strada Țicăului de Sus, nr. 4, din „vălătuci cu două cerdace de două odăile, proptită pe niște pari, ca să nu cadă în vale” (G. Călinescu), în care va trăi cu „făcaca Ecaterina Vartic, pînă la sfîrșitul zilelor sale”. Țiitoarea lui a trăit pînă în 1912 în acea locuință. La moartea ei, survenită în noaptea de duminică, 2 septembrie, spre luni 3 septembrie, 1912, starea „bojdeucii” era deplorabilă. Adăpostul primitiv sub care s-a refugiat atîtea ierni grele văduva lui Creangă, la drept vorbind nu era o casă. S-a spus și de alții: „bordei” sau „cocioabă”.

Descrierea interiorului „casei” de către un publicist din epocă (Șt. P. Moldovan, în „Românul”, Arad, nr. 203/1912) ne dezvăluie aceeași sărăcie incredibilă și revoltătoare: „În mijloc, răsturnate, erau niște scaune rupte, pe care se găseau aruncate niște cărți și gazete vechi. Pe un alt perete era o hartă afumată. De deșumea aminteau două sau trei scînduri putrede. Nu mai vorbesc de acoperiș, care prezenta mai multe deschideri, prin care se vedea cerul. Un antreu întunecos, lipsit de orice obiect casnic, despărțea odăița aceasta de alta...”.

Prin situații neobișnuite a trecut casa din Humulești a lui Creangă, de-a lungul vremii. Amănunte aflăm din memoriul unui urmaș de-al scriitorului, Zaheu Anton Grigoriu, pe care l-am cercetat la Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu” din Iași, Arh. 238 — 5, file 2, dîndu-le acum pentru prima dată publicității:

Tovarășe Ministru,

Subsemnatul Zaheu Anton Grigoriu, în prezent cu reședința provizorie la tov. H. Munteanu, din str. Hagi Ghiță, nr. 87, raionul Grivița Roșie, București, vă aduc la cunoștință următoarele: Am venit de curînd din U.R.S.S., unde am fost de-

ținut politic, fiind ridicat din orașul Rezina-Orhei, în anul 1940, iunie, 28, în calitate mea de primar al orașului. După executarea detenției, în 1952, prin hotărîrea tov. Vorosilov, președintele Sovietului Suprem, mi s-a acordat pensiunea pe viață în sanatoriul Asigurărilor Sociale, internat al invalizilor de război din Bibiha, Sfatul Popular Kubovinsk, regiunea Novo-Sibirsk, URSS, unde m-am bucurat de cel mai omenos regim ce se poate imagina în această privință. Totuși, dorul de țară și de părinți m-a determinat să cer repatrierea și astfel, în decembrie 1955, să sosesc în țară. Nu mi-am mai găsit părinții în viață, iar casa părintească, unde speram să-mi găsesc refugiul a fost transformată în monument istoric și instalat în ea un muzeu. În lipsa mea forțată din țară, au avut loc următoarele împrejurări:

Mama mea, Sofia Grigoriu, moștenitoarea casei din Humulești, în care s-a născut Ion Creangă, în calitate de nepoată a acestuia, a lăsat Uniunii Învățătorilor din România, prin actul de donație din 24 martie 1944, această casă, în vederea păstrării ca monument istoric, cu condiția expresă de a se pune la dispoziția moștenitorilor direcți o casă construită pe același teren, după planul anexat la act. Se mai prevedea că unul dintre moștenitori să rămînă custodele retribuit al casei istorice și membru în comitetul instituit pentru organizarea și conducerea monumentului.

Subsemnatul, singurul moștenitor, rămas fără nici un fel de avere mobilă sau imobilă și fără nici un mijloc de existență, am solicitat Sfatului Popular din Tîrgu Neamț, să-mi permită a locui într-o cameră a casei părintești din Humulești, camera care nu face parte din vechea casă Creangă.

Atît Sfatul Popular din Tg. Neamț, cît și organele respective din regiunea Bacău, mi-au declarat că nu-mi pot permite locuirea în casa părintească, deoarece casa e donată și deci, eu nu am nici un drept la ea. Sfatul Popular nu cunoaște și nici nu vrea să înțeleagă situația care este următoarea:

Ministerul Artelor cu adresele nr. 50274/1950 și 36734/1950, face cunoscut tatălui meu, Anton Grigoriu (mort în 1950), că imobilul a fost clasat monument istoric, prin decretul nr. 126/1950 al Prezidiului Marii Adunări Naționale, cu toate consecințele prevăzute în legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice din 29 iulie 1919. Din această adresă reiese că imobilul Creangă a fost clasat monument istoric, în baza legii și nu a donației făcute de mama mea la care se referă Sfatul Popular din Tg. Neamț și regiunea Bacău. Legea monumentelor istorice nu expropriază, nu naționalizează și nici nu confiscă imobile, ci numai supune pe proprietarii lor la anumite restricții, cu scopul conservării monumentelor istorice. În baza acestei legi și a acestor decrete, Sfatul Popular n-a fost în drept să evacueze cu forța pe moștenitorii sau pe acei care dețineau posesiunea de la

Casa din Humulești (fotografie de Mihai Cucu)

dinșii, așa cum s-a făcut cu bătrîna care a îngrijit pe bătrînul meu tată (96 de ani) și care bătrîna urma să locuiască în casa Creangă, pînă la moartea, conform voinței decedatului meu tată. Sfatul Popular a instalat în casa Creangă un muzeu, evacuat din imobilul ce-l poseda, făcînd totul fără vreo dispoziție a Ministerului, iar mie, în vîrstă de 63 de ani și fără locuință, nu-mi îngăduie să locuiesc într-o cameră ce nu face și n-a făcut parte din încăperile casei bătrînești.

Fără de toate acestea, cer Ministerului Culturii:

a) Dacă deposedarea noastră are în vedere actul de donație al mamei mele, Ministerul Culturii, continuatorul persoanei morale a fostei Uniuni a Învățătorilor din România, are obligația de a ne pune la dispoziție o casă după planul anexat donației, pe același loc Creangă și custodia retribuită a casei monument istoric.

b) Dacă se are în vedere numai legea monumentelor istorice și decretele invocate, cer să mi se dea posesiunea imobilului pe care-l voi păstra, așa cum l-au primit și părinții mei timp de 70 de ani, ceea ce a făcut obiectul laudelor tuturor marilor scriitori contemporani care au vizitat casa Creangă (M. Sadoveanu, Nic. Iorga, Chiru-Nanov etc.) și de a se evacua muzeul ce nu are legătură cu viața, activitatea și opera lui Ion Creangă.

Ținînd seama că în cazul prim o executare imediată a obligațiunii din partea Ministerului este dificilă și că noi înșine, moștenitorii, înțelegem și suntem mindri de actul de pietate ce se aduce memoriei unuia din neamul nostru, pentru moment, pînă la lichidarea definitivă a acestui caz, îmi permit să cer a locui într-una din camerele ce nu fac parte din casa, așa cum a fost în timpul copilăriei lui Creangă și de a lua partea ce mi se cuvine în conservarea și restaurarea imobilului în condițiile în care a fost în vremea copilăriei lui Crean-

gă, potrivit indicațiilor din Amintiri... Această obligație o reclam ca rudă a scriitorului și cel mai indicat în acest scop, prin faptul că am conviețuit pînă nu demult cu cei mai apropiați de I. Creangă, Maria și Ileana, surorile lui Creangă, din care prima a fost bunica mea, care au trăit pînă la moartea în acest imobil, și Zeheu Creangă, fratele scriitorului și nașul meu de la care posed inedit și prețioase amintiri despre fratele său, Ion Creangă.

Prin concursul nostru s-ar putea evita greșeli, ce ar putea constitui un ultragiu adus memoriei lui I. Creangă, pe care căutăm să-l cinstim prin refacerea casei și întemeierea unui muzeu în legătură cu viața și opera lui.

Prin îndeplinirea modestelor noastre doleanțe expuse mai sus, Ministerul Culturii ar putea înlătura nedreptatea ce ni se face și în același timp, credința că este o nerocire să fac parte din aceeași familie cu I. Creangă, fiindcă din această cauză mi s-a confiscat un bun ce ne aparține, fiind lăsați astfel pe drumuri.

Încercătorii în dorința Dvs. de a cinsti memoria strămosului meu prin instituțiile ce voiți a le crea, sperăm că veți găsi soluția cea mai echitabilă a cazului ce vă prezint potrivit umanității și dreptății.

Trăiască R. P. Română!

Zaheu Anton Grigoriu
fost magistrat și avocat

Am considerat utile aceste rînduri, nu numai pentru admiratorii lui Ion Creangă, ci și ca un document de istorie literară care vine să întregiască bagajul de informații despre locul unde s-a născut și a trăit Nică a(l) lui Stefan a(l) Petrii: Casa din Humulești și bojdeuca din Țicău.

Julian Negrilă

Din arhiva Al. T. STAMATIAD

Scrisoare neexpediată

PRIN anii 1950 — 1952 îl zărisem prin holul Facultății de Filologie din București pe aproape septuagenarul poet Al. T. Stamatiad, un bătrîn bolnav care suferea de privațiunile impuse, după cel de al doilea război mondial, de regimul totalitar instaurat în condițiile prezenței trupelor sovietice în țară. Venea să ofere, contra cost, studenților, plachetele cu traduceri sale din lirica japoneză (*Din cîntecele curtezanelor japoneze, Eșarfe de mătase*) și chineză (*Din flautul de jad*). Îi trebuiau medicamente, suferea de frig, cine știe dacă nu și de foame...

Locuința sa era situată într-un mic bloc vechi, ale cărui instalații de încălzire nu mai funcționau — țevile caloriferului înghețaseră. Îi dureau „unghiile din cauza frigului”.

În aceste condiții vitrege, poetul, terorizat și de femeia care îi făcea menajul după moartea soției (1952), fire naivă și sentimentală, se gîndește să se adreseze ziarului „Scînteia” pentru rezolvarea unui neajuns în obținerea „rației de gaz”. Cumpără o carte poștală, o scrie, pe la începutul anului 1954(?), dar..., din motive pe care nu le cunoaștem, nu o expede-

diază. Să-l fi sfătuit cineva asupra inutilității gestului? Să fi intervenit o autocenzură? Sau frica, pur și simplu, frica?!

Anii trec și centenarul nașterii poetului îmi prilejuiește publicarea, cu întîrziere, a unor „contribuții documentare” în Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova pe 1986 (III, p. 273—331). „Contribuțiile” însoțite de scrisori și acte inedite privind viața poetului sînt trecute prin furcile caudine ale cenzurii fostului Consiliu al Culturii. Cum ar fi putut să scape o misivă care, deși neexpediată la vremea sa, pomenea despre binefacerile societății socialiste: rația de gaz sau frigul din case?!

Și iată cum o corespondență care nu fusese expediată ajunge să fie totuși cenzurată. O reproducem mai jos... Cartea poștală datată aproximativ, dar neexpediată — după cum am arătat —, se păstrează în original în depozitele Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova, Fondul Al. T. Stamatiad, sub numărul de inventar 2299/19.

Mihai Apostol

Directorului ziarului
Scînteia
Piața Scînteii
București

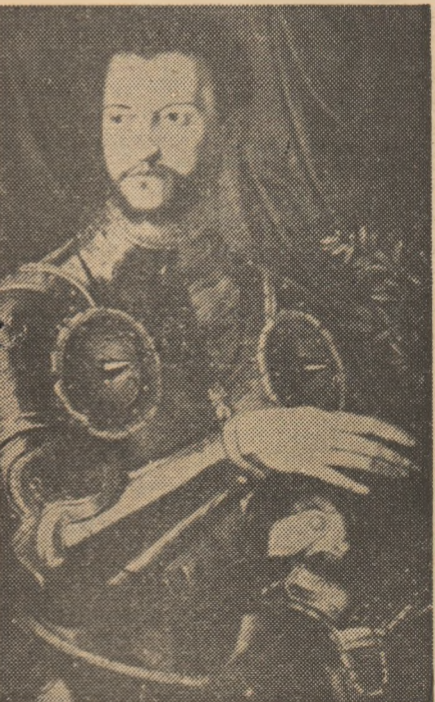
12 Febr. (ruarte) [1954]

Domnule Director, dacă în ziarul Scînteia nu ar fi apărut de mai multe ori că Republica se îngrijește de sănătatea cetățenilor, poate nu v-aș fi scris cele ce urmează: În spatele Foișorului (fața dă în Bulevardul Dimitrov, raionul 23 August) e o gheretă pentru distribuția gazului, or(i) omul însărcinat cu aceasta lipsește de zile întregi. Vă rog interveniți, la forurile competente ca tovarășul să vie în fiecare zi dimineața sau după amiază și să afișeze pe gheretă cînd îl putem găsi ca să ne putem lua rația de gaz, pe frigul acesta grozav. Sunt în vîrstă de 69 de ani, bolnav de inimă și de alte mizerii ale bătrîneții. Singurul mijloc de încălzire (=de desmorțire) e mica lampă de gaz. Caloriferul și acela vechiu și ruginit, nu merge căci au înghețat țevile.

Domnule Director, vă rog nu mă uitați. Au început să mă doară unghiile din cauza frigului. Și alți locatari ai blocului sufăr ca și mine.

Vă urez sănătate,

AL. T. STAMATIAD
București
Raion 23 August
Str. G. Dimitroff nr. 24
AL. T. Stamatiad

ANGELO BRONZINO: Portretul lui Cosimo I de Toscana (1546—50)

Cititorii noștri

M-AM gândit ca, o dată pe an cel puțin, să cedez spațiul **Fragmentelor critice** cititorilor mei.

Mulți, puțini, ciți sînt, au și ei dreptul să se exprime. Unii dintre ei mă urmăresc cu fidelitate de mulți ani (încă de la înființarea revistei **România literară** în 1968) și-mi comunică din cînd în cînd opiniile lor. Sînt, în genere, oameni cultivați și de bun simț. Iubesc literatura și, lucru mai rar, respectă critica literară. Scot din discuție pe cei care scriu versuri sau proză, aceștia intră într-o categorie specială. Am în vedere pe cititorii-cititori, nimic mai mult, dar nici mai puțin decît atît. Ei sînt de profesii și vârste diferite. Cei mai mulți sînt profesori de limba română și locuiesc în provincie. Au timp mai mult de lectură și, cînd nu le place ceva, pun mîna pe condei și comunică nemulțumirile lor: le place sau nu le place citire cartea lăudată de cronicarii literari, volumul acesta de poeme nu le spune nimic, de ce ziceți Dv. că-i remarcabil?, ce are cu Dv. Domnul Cutare care, am observat, vă tot înțepă mereu? ș.a.m.d.... Nu am timp totdeauna să le răspund individual. Cititorii înțeleg că timpul meu nu este nelimitat, dovadă că ei continuă să-mi scrie fără să se formalizeze de tăcerea mea.

Unii dintre ei au dispărut în ultimele luni și explicația o găsesc în corespondența doamnei O.D. din Bacău: cititorii de ieri ai revistelor literare au devenit azi cititorii pasionați ai ziarelor... Nu știu dacă este numai aceasta explicația, dar, oricum, cititoarea din Bacău observă un fapt incontestabil: revistele literare suportă greu concurența celor 2000 de publicații politice. Literatura, în genere, a trecut pe planul doi, toată lumea este interesată de viața politică și face, sub diverse forme, politică. Este firesc atunci să caute zărele care-i spun azi ceea ce s-a petrecut ieri și să stea ore în șir în fața televizorului pentru a vedea ce se mai petrece pe străzile bucureștene... Tirajele revistelor literare au scăzut simțitor și, dacă este să ne luăm după unele semne, ele vor continua să scadă în lunile viitoare. Ce-i de făcut? O soluție ar fi politizarea revistelor literare. Este ceea ce fac, la ora actuală, săptămînalele noastre de cultură... Nu-i bine, îmi scrie dl. G.A. din Buzău, nu-i bine deloc: o revistă de literatură nu poate ține pasul

cu un cotidian politic și nici altminteri nu-i bine: revista de literatură trebuie să rămîna la literatură, de ce să se amestece ea acolo unde nu se pricepe?!... Împărtășesc nedumerirea domnului G.A. și, în principiu, sînt și eu de acord ca o revistă literară să se ocupe cu precădere de literatură, dar, iată, acest fapt nu mai este posibil. Scriitorii simt nevoia să-și spună părerea despre viața politică și socială a țării, fac scenarii, participă la viața grupurilor de reflecție și, unii dintre ei, au devenit chiar lideri politici... Aștept să obosească, îmi scrie ironic un corespondent din Predeal; „aștept să obosească nebunia”, adaugă el parafrazînd o propoziție pe care am auzit-o eu însumi prin anii '50 din gura lui Tudor Vianu. Am notat-o în **Sfidarea Retoricii**: „Ce mai faceți, Domnule Profesor? Aștept să obosească nedreptatea, tinere”. Cititorul meu din Predeal așteaptă ca pasiunea politică a scriitorilor să treacă și revistele literare să revină la normalitate. Nu vreau să-l descurajez, dar mi-e teamă că așteptarea lui va fi lungă.

DAR sînt și alte teme care preocupă pe cititorii mei. Doamna D.B. din Reșița, muzeograf, este interesată de filmul politic și, urmărind o dezbateră la televiziune, este de partea mea în privința „Sentinței suspendate”: nu-i chiar un film politic și, chiar dacă ar fi, esențială, este totdeauna într-o operă implicația existențială a individului, nu culoarea lui politică... Deplînge, în altă ordine de idei, faptul că televiziunea română plasează dezbaterile culturale la ore imposibile... Aici îi dau în întregime dreptate. Eu însumi m-am întrebat ce rost are să programezi o discuție între filozofi la ora unu noaptea sau, cum s-a întîmplat nu de mult, să dai după miezul nopții o dezbateră — foarte interesantă de altfel — despre arhitectura orașului București și, în genere, despre înfățișarea Capitalei noastre. Cum dezbateră a fost organizată de Grupul interdisciplinar de Reflecție (G.I.R.), știu bine cine a participat la ea (arhitecți de mîna întâi) și ceea ce au spus. Păcat că, la ora cînd a fost difuzată, prea puțini telespectatori au putut-o urmări... Urmăresc, în schimb, la ore de vîrf, așa zisele dezbateri politice care, mie unuia

cel puțin, mi se par total neinteresante. Dar, mă rog, politicul primează și conducerea televiziunii române poate jigni cinci arhitecți și trei scriitori, dar nu-și permite să supere pe șeful unei formațiuni politice... Asta-i situația, doamnă D.B....

Doamna S.N., inginer, de ani 28, din Cluj, mi-a trimis, mai demult (9 mai 1990) un scenariu politic privitor la evenimentele din acea perioadă. Spune lucruri foarte interesante, dar, din păcate, eu n-am posibilitatea de a o ajuta într-un fel oarecare. N-am cum să fac să obosească injustiția și nici nu pot, în sfera mea de acțiune intelectuală, să descurajez oportunismul care, într-adevăr, este sublim la ora actuală... Două familii din București (G.D. și G.A.M.) îmi scriu împreună cîteva rînduri cordiale în legătură cu primul număr din **Avanpost**. Ei îndeamnă pe Sorescu, Buzura, Valeriu Cristea, Mircea Nedelciu și pe subsemnatul să se apuce de „o adevărată ziaristică”. Regret, între timp revista **Avanpost** a dispărut sau scriitorii citați au dispărut din **Avanpost**. Rămîne ca ei să se apuce de „adevărata ziaristică” în altă parte... Din cele scrise pînă acum s-a înțeles, sper, că eu i-aș dori reveniți la adevărata literatură... Domnul inginer C.D. din Galați, îmi trimite, în legătură cu aceeași temă, o lungă scrisoare, dîndu-mi sfaturi foarte utile asupra colaboratorilor revistei... Din nefericire, nici în acest caz nu le pot urma. Grupul nostru (G.I.R.) n-a reușit pînă acum să scoată o publicație proprie, din lipsă — scuze pentru această vorbă proastă — de bani. Avem idei, dar sîntem săraci. Ne exprimăm și noi cum putem și pe unde putem.

OSTUDENTĂ din București îmi trimite un fel de chestionar și-mi cere să răspund, în scris, la cinci întrebări. O fac, parțial, pe această cale. Ce se întîmplă, zice ea, cu literatura de sertar? Nu știu sau știu că nu se întîmplă nimic. N-a apărut mai nimic în anul 1990, dar — țînd seamă de situația dificilă a tipografiilor — putem spera să apară în anii următori cărțile rămase în sertare. Deși mă îndoiesc că ele există... Aceași interlocutoare observă că după dec. 89 scriitorul român a coborît din turnul de fildeş în stradă... Inteligența, adaugă

ea, este aceea care vrea să vadă clar... Și, acum, întrebarea: „Cum se poate apăra creatorul de literatură de agresiunea vieții cotidiene?”... Răspuns: creatorul de literatură nu vrea deloc să se apere de agresiunea vieții cotidiene... Dimpotrivă, o caută și, în unele cazuri, tînde să se instaleze în inima ei... Mulți se plîng de tensiunea în care trăim, dar fac prea puțin ca tensiunea să scadă... De aici deduc că, „creatorul de literatură” se simte bine în agresiunea vieții cotidiene... Atenție însă, agresiunea nu creează capodopere. Politica nu poate înlocui literatura...

Răspunde literatura dorinței de redimensionare a omului? — mă întrebă în continuare, studenta bucureșteană... Decamdată n-am observat. Literatura tace. În locul ei vorbesc pasiunile politice ale scriitorilor. „Cum credeți că va evolua literatura în acest ultim deceniu al secolului XX?”... N-am un răspuns nici la această întrebare. Pentru moment, literatura se culpabilizează. Valorile ei sînt puse în discuție și, în acest proces, multe capete cad... Să vedem cine se salvează. Pot doar să spun că multe talente tinere se vor irosi în acest război publicistic... Citind din **jurnalul filozofic** al lui Noica („vise la o școală în care să nu se predea, la drept vorbind, nimic”), cititoarea mea mă întrebă, în finalul chestionarului, dacă am ceva important de spus studenților mei? !... „Important pentru ei, important pentru Dv.” — adaugă ea. Nu pot vorbi în acest caz decît despre mine. Sentimentul meu este că am ceva să le spun în disciplina de care mă ocup. De aceea continui să scriu și de aceea mă întorc în fiecare toamnă în sala de curs. Spiritul tînr așteaptă adevărul și crede în adevăr. Profesorul este acela care trebuie să-l pregătească pentru a primi acest adevăr... Literatura, am scris și altădată, nu se poate preda în universitate. Se poate preda doar cultura literaturii și pot fi pregătite spiritele tinere pentru înțelegerea literaturii...

„Vreți să transmiteți ceva special cititorilor Dv., acum, la început de an?” — întrebă, în cele din urmă, autoarea acestui curios chestionar. Da, am ceva să le spun și anume să facă în așa fel încît să fie totdeauna de partea lucidității.

CENTENAR

SERBAN BASCOVICI (1891—1968) este astăzi chiar un „scriitor uitat”: la un veac de la nașterea lui nimeni nu-l pomeneste numele. De altfel nici în anul 1937, cînd i-a apărut unicul volum de versuri, **Destăinuiri**, succesul nu l-a venit în întîmpare și nici în 1940, dată la care i se tipăreau traducerile din Charles Baudelaire, evenimentele politice ale vremii nu lăsară prea mult spațiu pentru asemenea îndeletniciri. În acel an își putea socoti încheiată cariera de scriitor, promițător începută la **Literatură** lui Al. Macedonski, cucerit apoi de atmosfera simbolismului academic din jurul Vieții noi a lui Ovid Densusianu, principalul său mentor literar.

Serban Bascovici a fost un colaborator intermitent al multor publicații din București și din provincie. Foarte zgîrcit cu tipărirea poeziilor prin diverse reviste el s-a făcut cunoscut îndeosebi prin mijloacele publicațiilor simboliste, din perioada frondei lui Ion Minulescu de la **Revista celorlalți** și **Insula**, apoi s-a asociat unor mici grupări în care predomina încă influența macedonskiană și, în final, s-a statornicit oarecum în jurul cercului **Vieții noi**. În anul 1923 Al. T. Stamatiad acordă, în revista **Spre ziuă**, un interviu lui F. Aderca, în care-l situa pe Serban Bascovici printre poeții ce promit însemnate realizări în viitor. Deși a colaborat sporadic la aproape toate revistele simboliste ale epocii, de la **Grădina Hesperidelor** la **Farul**, Serban Bascovici este prezent și în paginile **Simbolului** din 1912, cu poemul **Prin albele răsplatii**, foarte rar la **Sburătorul**, cu **Rapsodia tăcerii**, și la **Gîndirea**, și cam tot la fel, în **Convorbiri critice**, **Cuget românesc**, **Revista română** din anul 1924, **Limba română** (1929—1932).

Poezia lui Serban Bascovici a crescut paralel cu atmosfera artistică a **Literaturii** și a publicațiilor satelit din jurul lui Al. Macedonski, a cultivat și autorul **Destăinuirilor** mesajul unui romantism întîrziat, de multe ori înscris pe o claviatură neoclasică. I-a rămas din această primă etapă a experienței sale poetice predispoziția pentru versul liber, tehnica sugestiei prin folosirea frecventă a punctelor de suspensie, conceperea poeziei ca un ideal armonizat cu tendințele poetului de a cuprinde infinitul: „Azur topit în lacrimi, Poezie / Tu care-n ochii mei te oglindeai / Cînd îți-am suris, — în tine

Șerban Bascovici

oglundindu-mă, zimbeai / De-a mea nevrednicie... / Dar kertătoare, fără lanțuri m-ai suit / Spre infinit...” (Potirul).

Experiența de început a lui Serban Bascovici a fost însă de scurtă durată. Repede s-a lăsat ispitit de sugestiile nostalgice ale elegiilor lui Ștefan Petica, a căror atmosferă ar fi dorit să o prelungească, dar o cenzură interioară a reflexivității retorice l-a împiedicat. Frica de a îndrăzni prea mult a fost mereu slăbiciunea poeziei lui Serban Bascovici.

S-a apropiat pentru o vreme de albia simbolismului minulescian și a grupului din jurul maestrului, foarte promițător atunci, în corul cărui a intonat melodii de tonalitate elegiacă, minoră, cu un temperament mai mult meditativ decît expansiv, ceea ce l-a făcut să se îndrepte spre o lirică ideatică, de reflexivitate, proprie lui Ovid Densusianu și cercului său, unde s-a simțit mult mai bine, alături de alți poeți de aceeași seamă. Fondul poeziei lui Serban Bascovici este mediativ, chiar și atunci cînd utilizează elemente din recuzita minulesciană, atitudine pe care n-a părăsit-o cu totul, nici în perioada colaborării lui la **Viața nouă** sau chiar la **Convorbiri critice**, revista lui M. Dragomirescu, cultivatoare constantă a unei poezii de idei, fără o originalitate distinctă. Ca și alți poeți ai vremii și autorul **Destăinuirilor** surprinde melancolia trecerii inevitabile a timpului, asociată mereu cu sentimentul nestatorniciei dragostei, al unei naturi fizice, care nu se încumeta să-i fie prietenă. Concepe seria lungilor poeme invocate pentru muzică, tăcere, pămînt, soare, precedate de **Stihuri pentru călătoria din urmă**, o prefață ce are în vedere ultima poemă a ciclului: „Și astfel punîndu-mi cîntecelor capăt, / Ducînd în păr din gloria grădinii / Miresmele amare și toți spinii, / Spre cea mai mare din grădini acumă scapăt... / Și-n urmă zidul dacă-i prea înalt la mine / Să mai privească înlăuntru orișicine. / Puteți să spargeți poarta grea, orișînd, / Căci am luat cu mine cheile plecînd...” (Capăt). Al doilea ciclu al volumului cuprinde poezii de meditație ascetică, dar pentru realizarea unei asemenea lirici specifice, poetul nostru n-a

avut o înzestrare adecvată. Retorismul declarat a sugrumat sugestia lirismului.

Dacă în creația poetică originală Șerban Bascovici rămîne un liric de tonalități minore, posteritatea îl reține ca pe un foarte insistent și priceput tîlmăcitor al liricii lui Baudelaire în românește. Interesul pentru poezia marelui liric francez i-a venit din atmosfera grupurilor simboliste pe care le-a frecventat, îndeosebi în contact cu Ovid Densusianu, după 1905, dată la care apare revista **Viața nouă**. Serban Bascovici își începe tîlmăcirile din Baudelaire cam în jurul anului 1910, adică la mai puțin de cel douăzeci de ani ai săi. Ele au fost publicate cu intermitențe în revistele vremii, în **Adevărul literar și artistic** din 1933, în **Convorbiri literare** din 1940, tocmai cînd i s-a imprimat și volumul **Floriile răului**. Alege și tîlmăcite în versuri. (București, iunie, 1940, 210 pagini), dar și ulterior în **Universul literar** din 1942. Volumul lui Serban Bascovici este al cincilea în ordine cronologică, după cele semnate de Alexandru Westfried (1932), Alex. Philippide (1934) și edițiile ulterioare amplificate, Ion Pillat (1937), Lazăr Iliescu (1939). Să menționăm și faptul că Șerban Bascovici are traduse cele mai multe poezii din Baudelaire în 1940, adică 70 de piese, pe cînd Alex. Westfried tîlmăcise numai 20, Al. A. Philippide un număr de 35, Ion Pillat 45 iar Lazăr Iliescu 35. Merită să amintim că tîlmăcirile lui Șerban Bascovici din poezia lui Baudelaire sînt dintre cele mai reușite, pentru două motive: selecția traducătorului a avut în vedere întreaga claviatură a liricii franceze, evident prin reprezentativitate și faptul că traduceri corect lingvistice i-a preferat echivalențe de emotie estetică.

Originalitatea tîlmăcirilor lui Serban Bascovici, față de alte echivalențe în românește ale poemelor lui Baudelaire se susține prin cîteva particularități, ce pot fi observate chiar de la tîluri și pînă la interpretarea și recrearea sugestivă a atmosferei lirice. Cîteva exemple: poema liminară **Au Lecteur** este echivalată de Al. A. Philippide cu **Prefață**, pe cînd la Șerban Bascovici e **Cititorului**, formă mai

apropiată sensului poemului iar la Arghezi este **Cititorului meu**; **La vie antérieure** este la Ion Pillat **Viața anterioară**, în cazul traducătorului nostru e **Viața dinainte**, sintagmă mai sugestivă decît cea neologică a autorului **Caletului verde**; **La Destruction** devine **Prăpădul**, mult mai liric și mai expresiv decît **Nimicirea** lui N. Argintescu-Amza. Și exemplele ar putea continua.

Serban Bascovici merită această mențiune de istorie literară, măcar în acest ceas comemorativ. A fost și el, ca mulți alții, un scriitor ce s-a străduit să contribuie la realizarea unui climat propice manifestărilor literare.

Nae Antonescu

ANONIM: Sf. Hieronymus (sec. XV)

În jurul unui roman

CEL mai disputat roman românesc interbelic a fost, fără nici o îndoială, *De două mii de ani...* al lui Mihail Sebastian, și nu din motive literare, ci ideologice, așitate și de prefata lui Nae Ionescu la prima ediție din 1934. Romanul a fost reeditat postum, în 1946, fără prefata cu pricina. Ediția actuală de la Humanitas este, așadar, cea de a treia. În 1935, Sebastian a alcătuit un fel de dosar al disputei din presă, răspunzând unor atacuri și explicându-se, sub titlul *Cum am devenit huligan. Texte, fapte, oameni*. Editura Humanitas reia și acest volum, tipărindu-l krolaltă cu *De două mii de ani...*

Scandalul stîrnit de roman ar fi fost probabil cu mult mai mic, dacă Sebastian nu avea ideea de a solicita o prefată fostului său profesor Nae Ionescu. În contextul epocii, prefata a părut o provocare. Sebastian însuși scrie, referitor la atmosfera vremii: „În iunie 1934, la apariția romanului *De două mii de ani...*, ideile ce preocupau verva intelectuală românească erau două: antisemitism, dictatură. Calitatea ideilor bucu-reștene este de a fi nu numai nervoase, dar și exclusive. Ele nu rabdă o trecere pe alt plan decît al lor. De vreme ce întrebările urgente ale conștiinței bucu-reștene erau dictatura și antisemitismul, acestor întrebări, și nu altora, trebuia să le răspundă inoportuna carte” (ediția de la Humanitas, p. 232). Romanul, cu multe elemente autobiografice, relatează întâmplări din perioada agitațiilor antisemite care au avut loc în Universitate pe la mijlocul deceniului al treilea. Protagonistul este un student evreu de la Drept (trecut pe urmă la Arhitectură), originar din Brăila, care încearcă să facă un examen general, lucid al lucrurilor, dar totodată și unul al propriei sensibilități. Polemica de idei, care oferă cadrul, se desfășoară atît în interiorul comunității universitare evreiești, opunînd pe marxistul Haim sionistului Winkler, cit și în afara ei, între profesorul de economie politică Ghiță Blidar (transfigurare a lui Nae Ionescu), autohtonist „fărănist”, și organicist, și arhitectul Mircea Vieru, „modernist”, citadin și novator. „A discuta despre soluția politică a problemei evreiești este pentru mine ceva cu totul deșert — se confesează protagonistul. Mă interesează o singură soluție, și anume cea psihologică sau spirituală”. Iar această soluție constă în corectarea abstracției rasiale printr-un peisaj, acela românesc natal. Evreul de la Dunăre este atașat de locul nașterii și copilăriei sale „nu juridic și abstract, prin constituții, tratate și legi, ci trupește, prin amintiri, prin bucurii și tristeți” (p. 223—225).

Mihail Sebastian, *De două mii de ani...* Cu o prefată de Nae Ionescu; Cum am devenit huligan, Editura Humanitas, 1990.

În prefata sa, Nae Ionescu pornește de la premisa, să-i spunem, teologică, a fatalității suferinței iudaice. Iuda patet: oricînd și oriunde. Și pretinde a demonstra necesitatea acestei suferințe, ceea ce Sebastian n-ar fi reușit să facă în romanul său. Nae Ionescu trece pe lingă împrejurarea că Sebastian nici nu-și propusese acest lucru („Mi se pare mai urgent și mai eficace să realizez în viața mea individuală acordul valorilor iudaice și al valorilor românești”, nota roman-cierul) spre a constata că suferința iudaică este un fenomen natural, ce nu poate fi dezlegat ca o problemă politică. Iar dacă Iuda trebuie să sufere, este pentru că aceasta e boala lui. Această tautologie vrea să evite teza primară a antisemiților, care socotesc că evreii își merită suferința, fiind răi etc. Nae Ionescu afirmă că evreii suferă nu pentru că ar fi mai răi cal altii, ci pentru că sint evrei. Dar ce înseamnă să fii evreu? În orice evreu, explică prefațatorul, lucrează deopotrivă tradiția comună iudaică, și solul natal diferit. Tradiția lor pornește din nerecunoașterea lui Mesia în Hristos. Evreii se află într-un conflict etern cu popoarele creștine în mijlocul cărora trăiesc și pentru care reprezintă o „primejdie permanentă”, dedîndu-se unui sabotaj continuu al valorilor lor. Considerîndu-se „popor ales”, ei visează să stăpînească pămîntul. Nu pot fi asimilați, nu-și pot găsi țara proprie. Ambele soluții politice (asimilismul, sionismul) sint false, conchide Nae Ionescu. Evreii vor agoniza pînă la sfîrșitul veacurilor.

În *Cum am devenit huligan*, Sebastian răspunde tezei din prefata, justificîndu-și totodată gestul de a fi solicitat lui Nae Ionescu s-o scrie. În 1934 acest gest a putut fi interpretat ca o provocare doar de către aceia care uitaseră articolele profesorului despre iudaism publicate cu cîțiva ani mai devreme și în care chestiunea fusese discutată cu finețe și cu pătrundere. Surpriza, pentru Sebastian însuși, a fost modificarea vechiului punct de vedere al profesorului, cu ocazia prefetei. Așa încît Sebastian se simte obligat să examineze acest punct de vedere. Prefata o apreciază drept „un act global de nedreptate”, vîdînd un Nae Ionescu „îndiferent și abstract”, lipsit de emoția ideilor, care redactează un „raport tehnic”, un „rezumat juridic”. „Nu se aude nici o voce, nu se simte nici un om în acest pustiu” remarcă deprimat roman-cierul (p. 292). Modificarea ce s-ar fi petrecut în înțelegerea de către Nae Ionescu a problemei iudaice este următoarea: în 1926, profesorului i se părea că Iuda suferă din pricina unei antinomii întîme pe care n-o poate rezolva (evreii fiind singurul popor la care națiunea și religia se acoperă perfect ca sferă), independent de condițiile istorice, în vreme ce în 1934 el ajunge la concluzia că evreii suferă de pe urma con-

fliktului lor cu creștinii. Nu-i e greu lui Sebastian să respingă cea de a doua explicație. Ia punct cu punct rechizitoriul întocmit de prefațator și-i dovedește eroarea. Tonul este stăpînit, rece, tăios, dar păstrîndu-se pe fundul ceștii zaful amar al decepției.

M. SEBASTIAN aproape că face abstracție de cortegiul care a însoțit în epocă romanul (cu prefata cu tot), deși extrage din zecile de articole pasaje semnificative. Evreii l-au acuzat de trădare, stînga de reacționarism și de fascism, iar dreapta de bolșevism. Unii au văzut în publicarea prefetei un act de masochism, alții, un calcul. Cu puține excepții (consemnate de autorul însuși ca atare: Ș. Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, N. Carandino, I.I. Cantacuzino), critica nu s-a ocupat de roman, ci de prefată, și n-a fost sensibilă la valoarea estetică ori la formula de proză, ci la ideologie. *De două mii de ani...* este, totuși, probabil romanul cel mai consistent al scriitorului și, în orice caz, unul din cele mai caracteristice pentru opera lui de ficțiune, ca și pentru stilul vremii. Debutul editorial al lui Sebastian a fost, în 1932, cu *Fragmente dintr-un carnet găsit, urmat de Femei*, în 1933, ambele cultivînd formula prozei autobiografice, a jurnalului intim și a persoanei întîi. Ca și Eliade, Holbom sau Șuțușiu, M. Sebastian nu mai crede în romanul obiectiv, omniscent și naturalist, a cărui paradigmă fusese dominantă de la Duiliu Zamfirescu și Slavici la Rebreaanu. Noul roman care apare în jurul lui 1930 (și e teoretizat de Camil Petrescu) este biografic, cu minimă ficțiune, adoptînd de obicei formula jurnalului, fragmentar, dezinteresat de cronologia epică, ispitit de esul discursiv, pîrînd dezlînat și fără compoziție. Nu e greu de văzut că, după cincizeci de ani de romane solide și impersonale ca niște cărămizi, proza modernă regăsește subiectivitatea și intelectualismul celei romantice, ca și o parte din farmecul ei memorialistic și divagant-escistic. Negruzzi și Odobescu par o companie mai potrivită pentru Eliade și Sebastian decît Sadoveanu sau Rebreaanu. Diferența notabilă între *Pseudokynetikos* și *De două mii de ani...* constă mai puțin în faptul că al doilea vrea să fie (totuși!) un roman, în vreme ce cartea lui Odobescu n-are această pretenție, și mai mult în ceea ce aș numi stilul ideii: ironic, ludic, la aproape toți romanticii noștri (în pofida melodramei), patetic și emoțional la generația '30. Pînă și compoziția este emoțională la ei („am vorbit imbulzit, repede, mult, dezordonat”). Trebuie să treacă din nou un oarecare timp (în care romanul realist revine, forțat și de estetica realist-socialistă, la modă), spre a regăsi paradigma prozei subiective la Costache Olăreanu, Alexandru George, Radu Petrescu și la generația '80.

Primele două părți din *De două mii de ani...* sint în această manieră și rămîn, literar, cele mai izbutite. Existența cotidiană a studentului este transcrisă în paginile jurnalului său cu spontaneitate și chiar cu neglijență (voită), cu o mină sigură (chiar dacă se face ca tremură: e o retorică la mijloc, a emoției prinse pe viu, a lipsei oricărei elaborări), capabilă să analizeze deopotrivă sentimente și idei. Totul e schițat, fără insistență. Nici o compoziție, decît aceea indicată de calendar. Portrete fugitive. Note de la curs. Scene rapide. Conversații. Teorii. Acest aspect de neoculare nu e decît un joc. Romanul se dovedește, cel puțin aici, substanțial și profund. Dacă în prima parte, psihologia individului este precumpănitoare, în cea de a doua, avem un document excepțional al familiei evreiești, cu simfonia, cutumele (moartea Babei și doliul), istoria și personajele tipice (cum ar fi anticarul Sulitzer).

Din păcate, părțile următoare „decad” stilistic într-un hibrid de roman realist clasic (imperfectul verbelor, decupaj obiectiv, narațiune compactă și liniară) și de jurnal la persoana întîi, dar fără autenticitate. Au trecut cinci ani, apoi alți trei, eroul a ajuns arhitect și construiește case într-o așezare cosmopolită din Prahova. Impresia e de lume din Cezar Petrescu. Pînă și teizismul foarte pronunțat (care nu era supărător cită vreme se menținea convenția jurnalului intim, dar devine o stingăcie în romanul aproape obiectiv al Uioarei prahovene, cu sondele și cu oamenii ei) ne duce cu gîndul la Aurul negru. Silueta Marjoriei Dunton, care se desparte de englezul ei ca să la de bărbat pe Dronțu, viril reprezentant al clasei mijlocii autohtone, pare decupată din aceleași romane care au întreprins fresca socială și profesională a provinciei românești interbelice. Abia în final romanul își regăsește tonul propriu, dar mai mult spre a schița o soluție problemei morale a evreului. Literar, aceste părți sint plate și plictisitoare. În totul, și dincolo de vilva politico-ideologică pe care a stîrnit-o în epocă, *De două mii de ani...* este un roman semnificativ mai mult pentru o formulă de proză decît pentru talentul autorului. M. Sebastian rămîne un scriitor de neoclit cînd discutăm romanul anilor '30, dar care n-a lăsat în urma lui nici o carte de primă mină.

PREPELEAC TREI

Țiganiada

E OPERA unu exilat uitîndu-se din urmă la ai săi cu un ochi rău din exil. Cea mai „grasă” epopee a noastră se întîmplă astfel să fie o parodie teribilă, o comedie, o cruntă comicărie. Acest lucru s-ar fi cuvenit să ne fi pus mai demult pe gînduri. Și dacă ne-a pus, n-am mărturisit-o deschis niciodată. A fost și este încă la mijloc o fereală, o jenă, un fel de rusine... Sau purtarea tipică celui ce primește un dar exorbitant, neînțelegîndu-l, ezitînd să-l înțeleagă ori înțelegîndu-l greșit. Ideea că drama noastră națională cea mai valoroasă, aș zice, se ocupă de țigani, nu ne convine. Și totuși e vorba de cea mai densă și mai trucuientă serere dramatică cunoscută, raportînd-o strict la anul 1800... Homer, Virgil, Voltaire abătîndu-se peste țigani!... Peste acest subiect complex al vieții noastre, deci a ne chiar ei, indivizii cu atîtea apucături urite?... Ei, robii, fericiți în robie, cînd măcar exista cineva care-i hrănea și le purta de grijă? ...Ar mai fi fugit dinșii în Austria severă cînd viața pe moșii era atît de plină cu de toate și de acel farmec umil al supunerii răsplătite?... O lume de mister și de pitoresc. Unde, în ce țară, s-a scris *La țigănci*?... Și cite țigăncuse focoase în istoria moravurilor noastre nu au trecut prin odăile umbroase ale feciorilor de boieri clorotici, sau a le vechililor viguroși, colorînd oarecum pielea urmașilor?

AM COPILĂRIT printre ei în bărgan. Jucam biliard cu ei la cafenea Nea Luca. Uimit, mereu întrecuț de agerimea mișcărilor lor, de ochiul ne-

crutător, de lutealr cuvîntului. Știam să număr și să injur țigănește. Eram de-al lor, nefiînd în nici un fel ca ei, lucru pe care cei dintîi acești artiști căliți în foc și frig îl apreciau instintiv. Pentru că ei, tot frecîndu-se, generații de generații, de stăpîni, recunosc pe loc boierul sau boemul larg la inimă. Florăreșele îmi surid cînd îmi întînd florile, parcă ar ghici dintr-o singură privire că am fost prieten cu Olmazu și cu ai lui Carabulea, vioarăștii vestiți ce aveau să cînte la cazinoul din Sinaia sau la Radio prin fericiții ani treizeci. Intîmiate ce se propagă asemenea unui curent prin carnea maladiivă a garoafelor stropite cu agilitatea indiană a degetelor risipind apa peste buchete. Apoi complicitatea muștrătoare... N-ați mai fost pă la noi, chiar mă gîndeam pă unde ați fi. Captarea clientului? Farmecul șiret al rasei?... Oricum, amintirea Asiei face din negotelul lor un ritual...

Pe urmă limbajul. Minoritățile, biologic expuse dispariției, se impun prin „caracter”, prin forța excepționalității lor. Majoritatea (tăcută) se amuză de curiozitățile celor puțini, de felul lor de a se purta și de a se exprima, dar se contaminează în timp, adesea fără știință, începînd să-și însușească extravaganțele propuse. Argoul românesc a fost și este în continuare influențat de expresia țigănească, nemaisocotînd accentul, imitat mai întîi în glumă, cu vremea însă furîndu-se în vorbirea curentă. Mișto? Nasol. Mulți scriitori căzură pradă acestui pitoresc. Instinctul artistic și orizontul cunoașterii îl împiedică pe Ion Budai Deleanu să scape esența; discursul în

jurul țiganilor săi este un discurs erudit. Comicul colosal rezultă tocmai din contradicția aceasta dintre formă și fond.

Se pot scrie sute de pagini de sociologie despre impactul țigănesc în compoziționalul nostru și în vorbire, în muzică, în toate tipurile de comunicare. Suntem marcați de neamul tenace venit la noi de pe malurile Gangelui. Tot în copilărie, prietenii mei albi, liceeni, studenți, fii de negustori, voceau dinadins cu zecentul cîntător al țiganilor. Doctori, ingineri, mai tîrziu, ei spuneau: gagi, gagică, minca-ți-aș, fără a mai glumi. Eram singurul de care accentul nu se prindea. Din mindrie. Cu țiganii mei vorbeam curat, românește, și asta le împunea, fiindcă era limba stăpînilor.

AM VRUT DOAR să arăt că unora neamul nomad le inspiră mai curînd simpatie. Ironia umanistă a marelui autor ardelean față de gînta sa comică îi dă acesteia un fel de legitimitate artistică; destul ca să fie alături de noi, Curios, în același spațiu geografic, cu țiganii trăiră și alte nații, fără ca în literaturile lor să apară ceva cit de cit apropiat viziunii scriitorului român, subiectul fiind izbitor. O operă atît de originală și de încărcată de un laborios miez și de un fantastice haz informațional, cum este *Țiganiada*, cerea un spirit ludic de anvergură. Pe acesta Ion Budai Deleanu îl avea și prin cultura sa universală și prin lătinitatea iluminismului transilvan.

Scriere greu de citit. Un adevărat canon al anilor de școală. Imaginația (drăcească) se înecă în chinul lexical. Comentariile de la subsol, singurele, te frapează prin modernitatea lor și prin fluenta stilului. Vorbește *Cocon Simplîțianul*: „Dar lasă frate nu critici cele ce nu înțelegi, ca să nu te faci de ris. că așa judecînd ca tine, trebuie să

defăimăm toți poeticii și să cîntăm pururea frunză verde”.

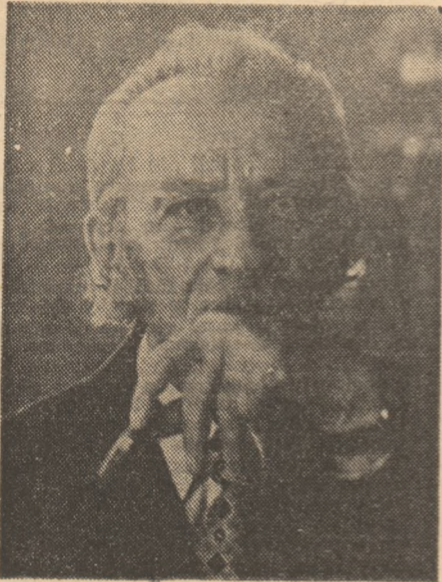
Iată de la ce distanță sare iepurele, conflictul viu și azi dintre tradiționalism și modernism. Măștile autorului, vocile sub care el se ascunde ricănînd, restabilînd adevărul gata să fie inoportun împins în legendă, apropiînd, negînd, explicînd, corectînd, exclamînd cu mare satisfacție cînd acțiunea se îndreaptă în sensul dorit, toate comentariile și reflecțiile de sub intriga incilcită, la care participă corul pedanților, droaia de specialiști, *Musofilos, Onochefalos, Idiotiseanu, Filologos, Adrofilos, Erudițianul, Chir Criticos, Simplîțianul, Adevărovici*, în capul tuturor aflîndu-se desigur Mitru Perea, cel mai doct și mai sagace, ...sunt, ca tehnică literară, o anticipare a romanului antiautorial tipic secolului douăzeci și ce voia și la noi însuși Camil Petrescu, predicînd autenticitatea.

Or, autentic, se știe, este numai ce trece prin verficu. Această-i Arta: pruncul înmuat în apa sacralizată a Culturii. Dintre toți scriitorii noștri, Ion Budai Deleanu a înțeles cel mai bine valoarea cunoașterii, și asta într-o vreme cînd monștrii sacri ai literaturii franceze, de pildă, abia se pregăteau să intre în scenă.

Măcar să se fi găsit un tînr și excelent poet, care să fi dat *Țiganiadei* limpezimea vremii noastre... Așa mă gîndeam, înainte de a reciti ediția îngrijită de Gh. Cădas, apărută în noiembrie 1944... Cînd, în finalul prefetei sale, citim: „Ar trebui să vie un poet din generația tînră, să arunce sgura aspră, să șlefuiască versul arhaic... să reapeară *productul nou*... Acel poet, cu siguranță, va veni într-o bună zi, braț la braț cu Tandaler, cu Parpangel... De ce n-ar fi Cărtărescu?...”

Constantin Țoiu

Clasicitatea unui avangardist

Fotografie de Ion Cucu

DESPRE Eugen Jebeleanu s-au scris de-a lungul timpului sute de articole de critică. De la E. Lovinescu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Perpessicius, Octavian Șuluțiu, Șerban Cioculescu la Ov. S. Crohmălniceanu, Mihail Petroveanu, Mircea Zăciu, Alexandru Paleologu, Gabriel Dimisianu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Valeriu Cristea, Lucian Raicu, Mircea Iorgulescu, nu există critic important care să nu se fi pronunțat asupra operei acestui poet solitar, refractar la clasificări. Și totuși, opera sa are încă nevoie de comentarii. Este semnificativ faptul că un volum recent apărut în seria *Texte comentate* la Editura Albatros — Eugen Jebeleanu, *Poezii*, Antologie, tabel cronologic, prefață și comentarii de Tudor Cristea — a dispărut rapid din librării, în condițiile în care alte cărți, chiar mai susceptibile de-a avea succes la public, stau nevândute. Explicația constă probabil în faptul că poezia lui Eugen Jebeleanu, ajunsă la o indiscutabilă notorietate (prin intermediul numeroaselor reeditări, al manualelor școlare, al traducerilor), păstrează încă un anumit grad de inaccesibilitate. Cititorii simt nevoia unor analize. Există o contradicție între avangardismul structural al poetului și clasicitatea sa, prin clasicitate înțelegând, bineînțeles, consacarea, intrarea în conștiința publică, utilizarea operei ca model.

Pe de altă parte, trebuie să avem în vedere și nevoia mai generală de cri-

Eugen Jebeleanu, *Poezii*. Antologie, tabel cronologic, prefață și comentarii de Tudor Cristea. Editura Albatros, seria „Texte comentate — Lyceum”, 1990.

tică aplicată, de analiză pe text. Critica literară s-a îndepărtat tot mai mult de realitatea textului. Era o vreme când noțiunea de „lecturi infidele” părea scandalosă prin nonconformism, deși presupunea o deviere întru totul rezonabilă de la litera creației literare. Trep-tat, însă, critica și-a câștigat o libertate care îi desființează sau, în orice caz, îi schimbă obiectivul original: explicarea și interpretarea textului, evaluarea sa din punct de vedere estetic. Tot mai mulți critici evită să analizeze poemele, preferând să scrie despre poezia unuia sau altuia dintre autorii contemporani, practicând un fel de reverie pe marginea cărților. Ni se întâmplă astfel, adeseori, ca parcurgând un studiu despre opera lui Eugen Jebeleanu să aflăm ce raport există — în viziunea criticului respectiv — între scriitor și istorie, ce înseamnă moartea pentru omul secolului douăzeci, ce actualitate mai are atitudinea de moralist, dar să nu aflăm nimic despre opera propriu-zisă, despre individualitatea ei, despre valoarea pe care o au sau nu o au textele componente.

Exact această necesitate — cronică — o satisface cartea datorată lui Tudor Cristea, un critic literar talentat, competent, deși încă foarte puțin cunoscut. Chiar și în seria *Texte comentate* ea se remarcă prin priză la texte a comentariilor. Poet, publicist, profesor de limba și literatura română la un liceu din Găești (ca Șerban Cioculescu pe vremuri), Tudor Cristea este familiarizat cu inexprimabilul poeziei, dar și cu... exprimabilul ei. El nu consideră prozatică indeletnicirea de a explica poeme, deoarece în fundalul explicației există mereu o trăire a misterului poeziei. În materie de popularizare a literaturii — popularizare, nu vulgarizare — cartea sa constituie un model.

Prefața, amplă și consistentă — intitulată *Eugen Jebeleanu și vocile vieții* — cuprinde o succesiune de portrete spirituale ale poetului, la tinerețe, la maturitate și la bătrânețe. Exegețul reconstituie atent și comprehensiv, cu un spirit critic discret, dar niciodată absent, etapele unei evoluții cu un grad mare de imprevizibilitate. Un capitol al prefaței este rezervat perioadei marcate de apariția volumului *Inimi sub săbii*. În 1934. Trăsătură caracteristică a acestei etape este considerat „contrastul între tinuta elaborată, rafinat-intelectuală, de aspect parnasian a versurilor și trăirile crispate pe care le traduc, ceea ce ar însemna că, optind pentru un stil derivând parțial din al lui Ion Barbu, poetul urmărea în realitate să disimuleze o stare existențială dominată de încordare. Cu aceeași aptitudine de a vedea dincolo de aparențe, semnatarul prefaței trece în revistă producțiile lirice din perioada stalinistă, pentru a conchide: „Cu umorul lor involuntar și anecdotica lor convențională și tezisă, aseme-

nea înstălări n-aveau nevoie de talentul lui Eugen Jebeleanu spre a fi produse. Dincolo de schelăria lor ideologică și de expresivitatea nulă, se ghi-cește o dramă: a celui care acceptă să le scrie.” După opinia lui Tudor Cristea — opinie care ia în considerare extraordinara carieră internațională a poemului *Surisul Hiroshimei* —, această operă literară apărută în 1958, în plin proces de alienare a literaturii de către forurile culturale comuniste, reprezintă o capodoperă. Și nu numai o capodoperă, ci și o continuare, la un nivel superior, a eforturilor lui Nicolae Labiș de a submina estetica oficială. Nicolae Labiș — arată Tudor Cristea — a dat impresia că scrie poezia pretinsă de oficialitate, „dar, prin intensitatea trăirii, a scris în realitate o cu totul altă. E. Jebeleanu a făcut, în chip matur și, e de presupus, lucid, un pas înainte, adoptând în poemul său un alt limbaj. El are de aceea meritul unui deschizător de drumuri în lirica ultimilor treizeci de ani. Prin *Surisul Hiroshimei* a introdus în poezia timpului limbajul modern în calul troian al unei teme la modă.” În sfârșit, sub titlul *Eros și Thanatos*, criticul descrie etapa inaugurată prin apariția volumului *Elegie pentru floarea secerată* în 1967. Fără să evite cu ipocrizie biografismul, el afirmă tranșant: „O tragedie personală care, sub raportul reacției sentimentale, ocupă același loc cu revelația imensului mausoleu de aer al Hiroshimei — moartea soției în 1965 — stă la originea noului destin al creației poetului.” „Ne puteam aștepta — arată în continuare comentatorul — ca evocatorul morții atomice, impresionantul vizionar al apocalipsului modern, cu copii răătăciți în ceața neființei, cu mame căutându-și copiii prin cenușa văzduhului, acuzatorul crimelor și suferinței veacului să-și privească drama cu o anume filozofică resemnare, s-o suporte cu discreție sau pur și simplu, ca om de energie, s-o domine. Ei bine, nu. Eugen Jebeleanu, această personalitate de seamă a poeziei române și mondiale — și faptul e cu atât mai tulburător —, această conștiință a veacului împotriva conspirației la adresa vieții, denunțând crima și moartea provocată, este lovit pe neașteptate și are brusc o reacție de consternare adâncă în fața evidenței uluitoare a morții.” La rîndul nostru, mărturisim, ne-am fi așteptat ca și Tudor Cristea, ajuns cu lectura sa critică la aceste texte simple și emoționante, să-și reconsidere aprecierea asupra poemului *Surisul Hiroshimei*, văzându-i și incriminându-i artificialitatea. Ei bine, nu. Prestigiul național și internațional al poemului — prestigiu datorat în mare măsură temei — îl intimidă pe critic, îi restrânge libertatea de apreciere.

Acesta este însă singurul caz de cecitate, la un critic a cărui privire se re-

marcă tocmai printr-o claritate maximă. Comentariile care însoțesc fiecare poem din cele 42 antologate sînt precise și edificatoare. Informații cu caracter enciclopedic, elemente de literatură comparată, caracterizări impresioniste, procedee specifice hermeneuticii sînt folosite cu iscusință și profesionalitate pentru a face inteligibilă valoarea estetică a textelor. Criticul nu „spulberă corola de minuni” a poemelor. Dimpotrivă după lectura comentariului său, sîntem tentați să recitim versurile analizate și, recitîndu-le, constatăm că și-au activat expresivitatea, că seamănă cu o argintărie care și-a recăpătat strălucirea. Iată, ca exemplu, un fragment din comentariul la poemul *Senior de ceașcă*: „Titlul indică o asociere ironică între noblețe și banalitate, grandoare și deriziune și chiar între estetic și util. Informația istorică este de un vag semnificativ: dinastia cam obscură a Dagobertilor, la care sîntem trimisi, include trei regi franci, mai important fiind Dagobert I (629—639), care a luptat într-adevăr și cu slavii. Incertul principe amintește însă mai curînd de cavalerul din *Langenau* al lui Rainer Maria Rilke din *Povestea iubirii și morții stegarului Christoph Rilke*, cu destinul său înduioșător și confuz. Întregul portret este pus sub semnul ironiei. Vagul principe are inițial o ținută plină de majestate (ridicolă în raport cu obiectul pe care e conștientă), cum stă, plin de importanță, cu «brațu-n sold, în unghi de glorie», pozînd parcă eternității.” etc. Este evident că după o analiză atât de atentă, poemul ni se dezvăluie mai bogat în nuanțe decât ni se părea inițial. Îl recitim în cunoștință de cauză și emoția estetică se amplifică: „În evul sur (Domn: Dagobert), lucea un principe incert; / cu ochi de ape și victorii, / calm, brațu-n sold, în unghi de glorie.” etc.

ÎNTREAGA operă a lui Eugen Jebeleanu are de câștigat dintr-o asemenea reexaminare. Nu se justifică nici pe departe temerea unora că explicarea poeziei — în cazul acesta, pe înțelesul elevilor de liceu — duce inevitabil la sacrificarea nuanțelor și la o reprezentare logică a unei realități înefabile. Noțiunea însăși de „inefabil” face parte de altfel din retorica tradițională a criticii literare și nu reprezintă mai mult decât un superlativ. Dacă o luăm în serios, ar trebui să scriem *inefabil* pe toată literatura lumii și să renunțăm să mai facem critică literară. În realitate, orice poate fi explicat, numai că nu de către... oricine. Poezia lui Eugen Jebeleanu, a cărei esență este o atitudine sfidătoare, specifică avangardei, s-a clasicizat prematur și are nevoie, periodic, de reconsiderări. Deși, în mod paradoxal, fiecare nouă reconsiderare duce la o mai mare clasicizare a ei...

Alex. Ștefănescu

„Cîndva feriga de vizavi a fost mireasă”

Orașul fără ieșire la mare, subțire volumaș de poeme, cu o mignonă stampă convențională pe față, pare a fi fost lăsat numai așa, într-o doară, de autorul Valentin Petculescu și de Editura *Litera* pe rafturile librăriilor. Și mai pare că efectiv între copertele de caiet de gimnaziu s-ar găsi o poezie loisiristă, ușoară, delicată și uneori desuetă, rod dezinteresat al unui cuminte elan postdigestiv.

În adevăr, avem de-a face cu o voce poetică agreabilă, uneori surprinzătoare, ce configurează un univers liric pornind vizibil, scenografic („Călcăm niște cămăși albastre”; „Tereza în șort Tereza ronțînd un piept de pasăre”) mai ales din atmosfera camerei, a locuinței, ca din întîrzierea privirii scriitorului asupra obiectelor din jur ori asupra persoanelor (Muti, Tereza, Ian) cu care împarte habitatul. „E un fel de jurnal intim — Ovid S. Crohmălniceanu — redactat cu o anume scitate și pus să în-

Valentin Petculescu, *Orașul fără ieșire la mare*, Editura *Litera*, 1990.

registreze diverse întîmplări curente, familiale, pe care le trăiește poetul și-i redeală umoarea zilnică”. Orașul fără ieșire la mare este pînă la urmă odaia fără ferestre în afară, întoarsă spre ea însăși, un fel de pendant al conacului de la Mircești, unde poezia se scrie din confort. Pe marginea secvențelor obișnuite, lirismul stă la pîndă gata de întroziune („Galoși murdari? — e noroț din adîncuri / Reverul decolorat? — e timpul care se-adapă din albul lui”). Sub fiecare imagine poetică se ascunde palimpsestic o imagine domestică și invers. Între cele două nivele funcționează un determinism obscur și inedit („Și eu am scris despre cîini / Declară Poetul și-și umple paharul / O vîină i se zbate viu pe tîmplă / Și eu am desenat flori / Strănută Pictorul și rețează / Peisajul cu-o mîină / Les agrements de la mîme sarabande / Oftează Criticul și-nchide cu zgomot o carte / Se răcesc tălții șoptește o femeie palidă / peste-ncăpere / șort răcoros și-nstelat”).

Uneori parc-am vedea cum se face poezia, scriitorul înfățișîndu-ne — n-aș putea spune demitizant, ci firesc și de-

zinvolt — în același timp și produsul și fenomenul creației, resorbirea pe viu a realului în liric. De altfel n-ar fi vorba decât de recuperarea grației, de parcurgerea inversă, nostalgică a drumului topirii poemului în real, petrecută odinioară, în vremuri aurorale: „Cîndva feriga de vizavi a fost mireasă” (*Solilocviu*).

Titlurile poemelor sînt puse jucat naiv și didactic, ele regăsindu-se explicit și aidoma în text (de fapt ca și titlul acestei recenzii).

De cîteva ori mi se pare că autorul alunecă în „ingeniozități” facile, raporturi întoarse („Freziile vind țigănci înflorate”) metonimii, mania pe dos-ului și că mai către finalul volumului nu prea-l lasă singuri pe Nichita Stănescu și pe Marin Sorescu (cel din *Drumul*), dar devierile de la vocea proprie nu sînt totuși supărătoare. (*Gaură-n cer, Scrisori către prietenul V. — II, Cum devine poemul un imens stadiu*).

Dar ceea ce m-a încîntat mai ales la Valentin Petculescu a fost o retorică

specială a cîtorva poezii (*Punctul de orgă*, *Pulbere de înger* etc.), ce dovedește faptul că trăsătura definitorie a acestui poet este delicatețea. Se întîmplă ca imaginarul liric, adunat din tușe fine, discrete să se stingă într-un obiect insignifiant și perisabil („cizma tatii”) ori într-unul evanescent („Picătura de rouă”, „punctul de orgă”) în ordinea cotidianului, a doxei: „Apoi orașul tot a încăput într-o cizmă veche de-a tatii” (*Pulbere de înger*); „Și a urmat iar verde de roz și păsări pești / Pînă cînd uneltele lor melodioase au obosit / Și zidul se subțiasse mult și se făcuse neted ca-n palmă / Dincolo de el, ca un răsărit îndepărtat și fierbinte / Punctul de orgă” (*Punctul de orgă*).

Înainte de a mă lăsa oprit de o izbutită sintagmă a autorului pentru demersul critic — „croitorie pe sufletul deschis” — țin să mai spun că, poate, în versurile mai sus citate din *Punctul de orgă*, e vorba despre repararea de către instalatori a unei țevi stricate în casa poetului și nu de îndepărtarea succesivă a celor șapte straturi de pictură din biserică cea veche a Rîmeșului.

Mihai Iacob

Biografie didactică

Viața lui Ion Creangă de Ion Bălu se alătură altor lucrări recente (sau relativ recente) consacrate aceluiași clasic, unele anume pregătite pentru a celebra centenarul din 1989, altele independente de evenimentul aniversar. Un interes deosebit, și unele controverse, au stârnit cărțile datorate lui Vasile Lovinescu, Valeriu Cristea, Ioan Holban, Mircea Scarlat (a acestuia scrisă în 1975 însă abia acum cunoscută). Alte remarcabile studii (d. ex. *Ficțiunea non-ficțiunii* de Eugen Simion, R. Lit., nr. 43/1990) încă nu au fost adunate în volume.

Am spus că lucrarea lui Ion Bălu se alătură acestora, și așa este, dar trebuie să adaug de îndată un corectiv: se alătură mai mult fizic, spre a vorbi astfel, pentru că prea puțin participă și la spiritul lor de înnoire, la efortul pe care îl fac de a schimba perspectiva receptării lui Creangă, după un veac de posteritate literară, de a-l evalua cu altă optică și cu alte măsuri critice decât cele îndelung folosite până acum.

Altfel, cartea lui Ion Bălu despre viața lui Creangă — o biografie critică așadar — este corectă în toate enunțurile

Ion Bălu, *Viața lui Ion Creangă*, Editura Cartea Românească, 1990.

ei, în caracterizări și în tot ce folosește ca surse documentare (în special valorostul fond Gh. Ungureanu), corectă dar și lipsită de interes pentru cine a apucat mai înainte să citească lucrarea omonimă a lui G. Călinescu. Și mulți sînt aceia!

Finalitățile didactice ale lucrării lui Ion Bălu se observă lesne (și sînt demne, în fond, de toată stima!) dar autorul a făcut imprudența de a nu le fi mărturisit deschis. Trebuia să avertizeze în vreun fel că se adresează publicului inexpert, lumii școlare îndeosebi, și atunci i-am fi apreciat altfel strădania, cu alte criterii, raportînd-o strict la ce își propune. Și își propune (sau, oricum, asta izbuteste să fie) o fluentă expunere despre viața lui Ion Creangă (raportată, desigur, și la operă), o reconstituire destinată utilizării în școală, riguros ordonată în capitole previzibile. Iar dacă autorul acceptă că nu a urmărit alte țeluri decât acestea, opinia asupra cărții lui nu poate fi, în mare, decât favorabilă.

Cartea e „serioasă” întrucît nu alunecă în „eseu”, nu se rătăcește în considerații controversabile. Înaintează din aproape în aproape, fără riscuri, pe trasee defrișate de cercetările critice anterioare, menționate onest totdeauna. Într-un singur loc vine Ion Bălu cu o ipoteză discutabilă, atunci cînd vorbește despre reacția lui Creangă în fața „lumii pe dos” (sînt amintite versurile: „Lumea asta e pe dos / Toate merg cu capu-n jos”), considerată, această reacție, un „semn al anxietății, al spaimii”, al refuzului de a pactiza „cu o lume impură”. Un Creangă anxios și neaderent la lumea lui, manifestat ca atare nu doar în anume împrejurări dificile ale vieții dar și în operă, iată într-adevăr un punct de vedere nevehiculat, incitant și polemic întrucît se opune tezei seninătății stenice, acreditată de critica veche (G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, VL Streinu). Dar Ion Bălu îl expune prea în fugă și caută, pentru a-l susține, argumente acolo unde cu niciun chip nu le putea găsi. În năstrușnicele

farse, în jocurile copilărești de a căror larmă voioasă sînt pline *Amințirile*, Ion Bălu vede, de pildă, „o modalitate prin care (copiii, n.n.) își exprimau și eliberau neliniștile și stările de încordare fizică și psihică”, răsucire a sensurilor care țintește să sprijine teza anxietății. Nu ne convinge.

Dar nu incongruențele sau forțarea sensurilor, a interpretărilor fac nota dominantă a acestei noi cărți despre viața lui Creangă ci, dimpotrivă, axarea liniștită pe **evidențe**, spre a nu spune pe locurile comune ale criticii de orientare didactică. Utilitatea demersului întreprins de Bălu stă în claritatea lui ireproșabilă, în transparența fără cusur și în asumarea unui limbaj funcțional, tranzitiv, epurat mai peste tot de efecte. E totuși parcă prea fără sevă, prea fără culoare, incorporînd, prea adesea morocânoase banalități crispante. Creangă le va păstra părinților „o neștirbită amintire duioasă”, tatăl scriitorului „va infuza fiului său receptivita-

tea față de cultura populară”, „de la mamă va prelua perseverența și dragostea pentru învățătură”, moartea tatălui „nu a însemnat numai o ireparabilă pierdere afectivă, ci și una substatțială materială”, Creangă, în fine, este un scriitor care „va așeza pe primul loc în ierarhia valorilor morale hărnicia, înțelepciunea, generozitatea și modestia; va condamna lenea, prostia, avariția, egoismul; va elogia lupta pentru dreptate și victoria binelui asupra răului, își va exprima încrederea în omul vrednic și compasiunea pentru cel aflat în suferință”.

Nimic de obiectat, la urma urmei, acestor limpezi susțineri ale criticii didactice. Avem oare cuvînt să arătăm că nu condamnă marea noastră clasic lenea, prostia, egoismul și aftea alte defecte omenești? Că nu elogiază lupta pentru dreptate și victoria binelui? Nu avem.

G. Dimisianu

Statuete de meșteri (Domul din Köln)

CARTEA DE PROZĂ

Omul, cîinele și calul

VORBIND despre arta naivă, Victor Ernest Mașek scria: „Înainte de a fi o modalitate estetică, naivitatea este o atitudine existențială, o dimensiune a spiritului, identificabilă nu numai în artă, dar și în comportamentul uman, în genere. Ingenuitatea artei naive nu se reduce așadar la o tehnică ce ar putea fi copiată sau imitată, ci este rezultatul unei **atitudini morale** și al unei **viziuni particulare asupra lumii**. Orice «naivitate» formală, ce nu este emanația directă a unei asemenea atitudini și viziuni rămîne un fals, o minciună estetică”. Și mai departe: „Această structură sufletească face să dăinuie copilul din noi (...) permite comuniunea totală dintre ființa noastră și ființa ascunsă a lucrurilor”. În pictură, ca să ne rezumăm la domeniul pe care-l abordează Victor Ernest Mașek, lucrurile stau întocmai așa. Ba chiar mai mult decât atât: s-ar părea, la o primă vedere, că pictorii naivi sînt socotiți pictorii fără școală, „autodidacții”, practicanți, în timpul liber, ai picturii, nu și profesioniștii, respectiv cei trecuți printr-o școală sau printr-un atelier de pictură și care ajung să-și câștige existența din arta pe care o practică. Există aici o excepție notabilă, pe care studiul lui Victor Ernest Mașek nu o ia în discuție. E vorba de Chagall, pe care orice ochi, cit de cit avizat, nu poate să nu-l treacă, grație atitudinii morale și viziunii particulare asupra lumii între artiștii „naivi”.

Există, însă, și o literatură, așa-zis naivă pe care a încercat s-o ilustreze într-o admirabilă carte Iordan Chimet: *Antologia inocenței. Și dacă e*

să-i căutăm destinatarul, va trebui să cităm titlul uneia din lucrările de referință: **Pentru copii și pentru rafinați**. O istorie contemporană a literaturii naive n-ar putea să-l ocolească, de pildă, pe Miodrag Bulatovici, tradus la noi cu romanul *Cocoșul roșu zboară pe cer*. Dar ce altceva sînt citeva din ultimele romane scrise de către Sorin Titel? În genul acesta, fără performanțele autorilor mai sus citați, se înscrie și romanul lui Marcel Petrișor, *Căruța cu scinduri*. Autorul nu este la prima tentativă în proză, iar studiile critice, temeinice, ne conving de faptul că Marcel Petrișor recurge cu bună știință nu doar la tehnicile artei naive, ci și la viziunea ei. Stîngăcia e, așadar, asumată; atemporalitatea (relativă), „anistoricitatea”, „culoarea locală”, ca și umorul ca metodă de îmblînzire a efectului dramatic sînt căutate. Ce se urmărește este emoționarea directă cu mijloacele ingenuității.

Romanul este aproape de nepovestit: ca-n epopeea burlescă, personajul central, Sabin, pleacă din Borc după un transport de scinduri pe care urmează a-l vinde la Arad. Rămasă acasă, soția lui, Floarea, are un vis premonitoriu, pe care îl preia, într-o stare de halucinație, între somn și trezie, „căruțașul”: „Caii îl trăgeau însă mereu în sus, iar Zverei (cîinele, n.n.) abia aștepta să-ajungă în locuș spre care-și ațintise ochii. Și ajunseră. Era un fel de pajiște pe care un măgar păștea cuie. Aurite, dar nu alta decât cuie”. Sabin ajunge în Calea Robilor: „Prea sus am ajuns. Ar trebui să mai cobor. Și ce-aș mai vrea pămîntul sub picioare! Sau măcar sub ale cailor. Dar de unde? Roșul ardea, galbenul cocea iar albastrul răcea și caii săreau ca pe spor de pe o culoare pe cealaltă. Vru să le spună ceva, să-i întrebe, să-i oprească,

dar ei, cu coama-n stele, o țineau drept înainte (...). Visuș acela cu Calea Laptelui, sau aiureala aceea prin care trecuse, voind s-o ia pe scurtătură, cu lumea dobitoacelor stinse și a sufletelor care și acolo făceau tot ce făcuseră pe pămînt, nu-i puteau ieși deloc din minte”. Iată și visul Floarei: „se pomenește deodată-n cer sau undeva sus, sus, dar nu la ușa raiului, așa cum îl știa ea c-ar fi fost raiul, ci-n afara lui (...). Nu se putea împăca deloc cu gîndul că-l pierduse printre stele (pe Sabin, n.n.) cu cai cu tot”. La semnele, arătate în vis, se mai adaugă, în zorii zilei, un altul: găina cîntă cocoșește.

Vrînd să ajungă la țintă înaintea „concurenței” (un oarecare Sicoe transporta și el la Arad, spre vînzare, cîteva căruțe cu scinduri), Sabin își încarcă transportul peste puterile cailor. O roată se rupe chiar la un pas de destinație. Căruțașul își bate cu sălbăcie calul, pe Fulger. Acela se dezleagă, o ia la goană. Stăpînul își trimite cîinele după el și aleargă, la rîndu-i, pînă ce cade lovit de-o congestie. Căruțaș și cai mor unuși lîngă altul, adulmețați de ciine.

Istoria este, cu adevărat, naivă. În fierberea politică prin care trecem, ea ar putea să treacă neobservată, ba chiar luată peste picior. Numai că, voind să reintru în atmosfera picturii naive, am redeschis micul volum semnat de Victor Ernest Mașek, care conține și-o ilustrație destul de semnificativă, ca și un alt volum, *Pictura naivă jugoslavă* și am descoperit, cu aceeași voluptate de altădată, o zonă de candoare și de rafinament pe care aproape o uitasem. Desenul epic din „romanul” lui Marcel Petrișor e mai puțin luxuriant, decât, să spunem, picturile

lui Ivan Generaliș, Ivan Vecenaj, Ivan Rabuzin, Gheorghe Babeș sau Ion Niță Nicodim. Dar are o grație și un umor subteran de cea mai bună calitate. Cîinele și calul gîndesc și vorbesc; sînt personaje în toată puterea cuvîntului, ca și Sabin, Comuniunea dintre ființa noastră și ființa ascunsă a lucrurilor (dar și a necuvîntătoarelor animate) este totală.

Privit cu toată distanța, și acest Sabin, pe care-l mină un „dor neostoit de ducă”, este un picaro: „S-o iei într-una spre Cîmpeni, să cumperi scinduri de la moși, pe care să le vinzi apoi în pustă, iar de acolo, să te-ntorci cu altceva și s-o iei de la-nceput?” Un capitol așa se și cheamă: *Drumuri*. Căruțașul este împins de un demon. În calea lui întîlnește o lume bizară, atînsă de absurd, barbară în păgînis-mul ei: „Baba și moșul cu copilul nu se iviseră încă iar popa începuse slujba de punere-n mormînt. Cînd termină însă, hop și cei doi. Răsăriseră parcă din pămînt, ținînd strîns, între ei, copilul. Atunci se dumiri: baba, pesemne, rămasă văduvă, voia să-și dea nepotul în primire cuscruului, adică celuilalt bunic peste groapă. Dar cum? Coborîndu-l întîi pe copirșeu, ca de acolo să-l ia, de mină, celălalt bătrîn”.

Apariția *Căruței cu scinduri* (cartea a fost scrisă în 1987!) în anul de grație 1990, cînd așteptăm, din sertare, romanele revoltei este paradoxală. La ingenuitate va trebui să răspundem cu ingenuitate. Dacă avem și umor, vom putea ieși din criza morală prin care trecem, asumîndu-ne nu numai revolta politică, ci toată gama sentimentelor noastre.

Val Condurache

P.S. Pentru mai promptă recenzie a aparițiilor, rog autorii să-mi expedieze cărțile pe adresa: Val Condurache, *Revista Dacia literară*, Casa Pogor, str. I. C. Frimu (Vasile Pogor) nr. 4 Iași 6600.

Marcel Petrișor, *Căruța cu scinduri*, Editura Eminescu, 1990.

O lovitură de stat împotriva națiunii române

MARTI 30 decembrie 1947, către orele 14. Familia Ionnițiu se află la masă. Telefonul sună. Răspunde Nicolae. La celălalt capăt, fratele său Mircea Ionnițiu secretarul regelui Mihai I. Convorbirea a fost extrem de lăconică.

„Mircea: Este totul în regulă acasă?
Nicolae: Da, dar de ce?
Mircea: Fiindcă, uite, s-a întâmplat!
Nicolae: Nuuu! Cit de rău îmi pare unde ești?

Mircea: Sunt la Palat. Să avem noroc, sper să te văd la noapte.”

(Rezidența regală se afla în palatul de pe șoseaua Kisseleff, azi în complexul Muzeului Satului.)

Vocea lui Mircea era gîtuită de emoție. În familia Ionnițiu se discutase de repetate ori, în ultimele săptămîni mai ales probabilă îndepărtare a regelui de către cîrmuirea comunistă. Nicolae a înțeles că Mircea îi anunțase de fapt abdicarea.

La orele 17 Legația din București a Statelor Unite ale Americii anunță „strict secret” și „urgent” pe Secretarul de Stat de la Washington, că regele Mihai sembase un document de abdicare ce-l fusese pus în față de Primul ministru dr. Petru Groza și de ministrul industriei și al comerțului Gheorghe Gheorghiu-Dej.

La orele 18 radio București difuza cuprinsul actului abdicării și proclamația guvernului vestind că România devenea „Republică Populară”.

Știrea venea ca un trăznet din senin.

O invitație la Londra

SPRE finele lunii octombrie 1947, regele Mihai și regina-mamă Elena primeau o scrisoare personală a suveranului Marii Britanii, George al VI-lea. Era invitația de a participa la căsătoria Princesesei Elizabeth, moștenitoarea tronului, cu Philip de Mountbatten, duce de Edinburgh. Cereșmonia urma să aibă loc la 20 noiembrie la Westminster Abbey.

La 27 octombrie invitația era cunoscută cercurilor diplomatice din București. Se aștepta răspunsul.

La 3 noiembrie guvernul își da acordul, transmis în termenii ați 12 aprobatori și insistenți, încît regele devine îngrijorat. Din două motive. În absența sa, guvernul putea elabora și aplica noi legi care consolidau regimul dominat de comunisti. În plus, el personal se putea afla în situația de a nu se mai întoarce în țară. Aprehensiuni împărtășite și de Foreign Office din Londra care socotea totuși că „Sovietele nu vor încuraja o iuvitură de stat (în România — D.C.G.) înainte de întîlnirea Consiliului” miniștrilor de externe a celor patru mari puteri, programată pentru 25 noiembrie în capitala Angliei. (Statele Unite, Marea Britanie, Franța și U.R.S.S.)

Cîntărind feluritele implicații, Foreign Office-ul sugera ministrului său de la București ca întoarcerea regelui și a reginei-mamei în România să aibă loc înaintea sosirii lui Viaceslav Molotov la Londra. O asemenea sugestie, adăuga Watson, un alt reprezentant al aceluiași Foreign Office, nu înseamnă că partea britanică dorește sau vrea să înapoieze regelui Mihai în România. O atare hotărîre aparține în întregime suveranului român, părere împărtășită și de premierul britanic Clement Atlee într-o convorbire cu regele George al VI-lea. De notat și observația adiacentă a diplomatului Watson: „dacă (regele Mihai — D.C.G.) se întoarce totuși, este numai o chestiune de timp pînă cînd va fi îndepărtat prin asasinat, închisoare sau expulzare.”

Plecarea suveranului și a reginei-mamei spre Londra, via Lausanne are loc la 12 noiembrie 1947, în prezența guvernului aflat la aeroportul Băneasa. La 13 noiembrie oprire la Lausanne.

În capitala Marii Britanii

LA LONDRA regele Mihai s-a consultat cu oficialități americane și britanice. Pe agendă: situația din România și perspectivele în viitorul apropiat.

În țară controlul comunist se extinsese considerabil. La 6 noiembrie, Partidul Național Liberal — aripa Gheorghe Tătărescu fusese îndepărtat din guvern printr-un vot de neîncredere al Adunării deputaților. „Externele” au fost apoi preluate de Ana Pauker, iar „Finanțele” de Vasile Luca. „Toți miniștrii care nu sînt direct membri ai partidului comunist — preciza regele în convorbirile sale cu diplomații americani acreditați la Londra — ascultă întru totul de miniștrii comunisti.”

La tribunalul militar din București se desfășurase, între 30 octombrie și 12 noiembrie, procesul înscenat lui Iuliu Maniu, Ion Mihalache și altor 17 fruntași ai Partidului Național Tărănesc. Completul de judecată era prezidat de colonelul Alexandru Petrescu. Același magistrat mili-

tar fusese inițial pe lista criminalilor de război pentru sentințele pronunțate în timpul războiului, în Basarabia și Transnistria. Odată cu 1945 Alexandru Petrescu s-a pus cu totul în slujba noilor stăpîni. Hotărîte dinainte, pedepsele împotriva liderilor P.N.T. au mers de la închisoare pe viață la temniță grea pe diferite termene. Procesul a arătat că autoritățile comuniste își îngăduiau orice, indiferent de realitatea faptelor și a tratatului de pace semnat chiar în acel an, la 10 februarie 1947.

Tot la 12 noiembrie, ședința comună a comitetelor centrale P.C.R. și P.S.D. adoptase „în unanimitate” programul partidului unic muncitoresc. Înghițirea socialistilor și a social-democraților de către comunisti intra acum în faza ei finală.

La 28 noiembrie Adunarea deputaților vota legea pentru organizarea judecătorească subordonată acum definitiv puterii executive, adică tot partidului comunist. Arestarea „opozanților” devenea mai frecventă cu fiecare lună. Universitarii „liberali” și „tărăniști” fuseseră îndepărtați de la catedre (în 1946 și 1947). Toți prietenii mei și mulți profesori universitari independenți au fost închiși — sublinia regele în aceleași convorbiri, adăugînd că, de fapt, el nu mai avea nici o posibilitate să dizolve parlamentul sau să schimbe guvernul. „În ultima lună am fost de fapt complet izolat și înconjurat din toate părțile de spioni...” Numai patru persoane din suita ce-l însoțea la Londra se adevăreau de toată încrederea: una era regina-mamă, a doua maiorul Jacques Vergot!

De cîte ori am primit pe ministrul U.S.A. la București, Schoenfeld, — a adăugat suveranul — „n-am avut nicidecum prilejul unei discuții deschise cu Domnia-Sa, deoarece nu am fost niciodată singuri, numai noi doi... Chiar și în grădiniile de la Peleş — observatori — priveau la noi prin ferestrele palatului.”

Situația din țară te sperie de-a dreptul și totuși nu pot face nimic s-o îndrept, a continuat regele. Fete tinere au fost violente cu bună știință în beciurile poliției de către indivizii bolnavi, anume selectați pentru aceasta.

Am fost silit să semnez decrete pe care le dezaprobam în întregime. Am reușit să amin legislația și decretul guvernului într-un număr de cazuri, aplicînd tactica tărăgănelor, uneori chiar și timp de șase luni. Pot acționa numai ca factor de incertitudine... Tăcerea mea în acțiunile atît de înfăme ce procesul intențat d-lui Iuliu Maniu a fost socotită de o bună parte a opiniei publice ca o incuviințare a suveranului la acest „proces murdar”.

Întors în România ar fi posibil să continui un timp tacticile de întîrziere amînate, dar, în relativ scurtă vreme, comunistii își vor pierde răbdarea și voi fi silit la „marele salt”. Abdicarea nu exclude posibilitatea de a fi închis sau chiar ucis. Știu riscul personal la care mă supun revenind în țară, dar va trebui să procedez astfel. Desigur sînz nevoit să iau în considerare și situația reginei-mamei care va insista, fără îndoială, să vină cu mine.

Ar exista și soluția — a continuat regele Mihai — de a rămîne în străinătate. Urmează atunci să explic națiunii române această hotărîre printr-o proclamație astfel redactată încît să contracareze eforturile propagandistice ale regimului de la București care s-ar sili să exploateze, pe toate căile, situația. Textul va trebui să arate foarte apăsător situația reală în care m-am aflat în ultimul timp — a continuat suveranul — aceea de a nu mai avea nici un mijloc de a mă opune acțiunilor inițiate de comunisti.

Dar guvernul elvețian comunicase deja că regele Mihai nu va fi autorizat să dea publicității o atare proclamație de pe teritoriul Elveției. Oficialitățile britanice au dat și ele de înțeles că nu ar accepta ca proclamația să fie difuzată de pe teritoriul Angliei. Ar fi posibil, a întrebă suveranul, ca guvernul de la Washington să fie de acord cu o astfel de acțiune pe teritoriul Statelor Unite ale Americii?

În lipsa instrucțiunilor Departamentului de Stat, diplomații americani din capitala Marii Britanii s-au abținut strict de a formula vreo părere sau a da vreun sfat. Au subliniat numai că suveranul României era confruntat cu cea mai complicată hotărîre și că numai el singur urma să decidă. „Ne îndoim — adăugau acești diplomați — dacă regele (Mihai — D.C.G.) va mai putea în viitor să fie folositor țării sale. Noi nu-l indemnăm nici să-și reia îndatoririle în a-sa patrie, dar nici să se folosească de prezentul prilej pentru a nu se mai întoarce” (sublinierea D.C.G.).

„Nu considerăm oportun — spunea ambasadorul U.S.A. de la Londra într-o telegramă către Departamentul de Stat (22 noiembrie) — ca el (= Mihai), să plece din Anglia în Statele Unite ale Americii de unde, odată sosit, să dea proclamația la care se gîndește în prezent. Mai mult; în actuala conjunctură ne întrebăm dacă este potrivit ca el (= regele) să utilizeze teritoriul Statelor Unite pentru acțiuni politice. Dacă se decide să nu se întoarcă în

România s-ar cuveni ca suveranul să dea proclamația la o conferință de presă sau în alt mod, cît timp se află în Europa (sublinierea D.C.G.) Nu văd nici un impediment ca, după ce va fi lansat proclamația (sublinierea D.C.G.) să l se acorde (regelui) o viză pentru o vizită în Statele Unite...”

„Am fost foarte impresionat — încheia ambasadorul — de acest om tînăr, de felul în care își asumă răspunderea, de credința în sa misiune. El trebuie să decidă într-una din cele mai comlicate probleme. Fără îndoială el era hotărît să făptuiască lucrul cel mai drept.”

Un alt diplomat american de la Londra adăuga: „Regele își dă seama că dă o bătălie pierdută în România... Își cunoaște datorită și urăște ideea de a-și părăsi poporul” (raport din 24 noiembrie).

Patru zile mai tîrziu ambasada americană de la Paris comunica, la rîndul ei, Departamentului de Stat: „Potrivit informațiilor, Mihai se simte înșelată în fiecare acțiune de actualul guvern român. Dar socotește să se întoarcă în România pentru a nu fi înfierat ca dezertor” (telegramă din 28 noiembrie 1947).

Nici discuțiile cu oficialitățile britanice nu au adus vreo clarificare. La 30 noiembrie regele a expus în detaliu, lui Ernest Bevin, situația și perspectivele din România. Ministrul de externe al Marii Britanii „s-a mulțumit să asculte numai cele relatate, nu a dat vreun sfat și a făcut puține comentarii” (raport din 24 noiembrie).

Suveranul părăsî Londra cu destinația Lausanne. Era „foarte descurajat de primirea rece a oficialităților britanice, cît și de atitudinea noastră față de propunerile sale” (raport diplomatic american din Londra la 28 noiembrie 1947).

Întoarcerea în România

ÎN TIMPUL șederii de aproximativ 3 săptămîni la Lausanne, a avut loc logodna cu Princesesa Anna de Bourbon-Parma.

La 21 decembrie 1947, orele 13, suveranul și regina-mamă sosesc la București. Membri ai guvernului așteptau, protocolar, în gara Băneasa.

Atmosfera zilei este sugerată și de următorul fapt.

În timp ce la primirea și plecarea mareșalului Iosip Broz Tito în și din Capitală (17—19 decembrie 1947) fuseseră invitate să participe toți șefii misiunilor diplomatice, la venirea suveranului României guvernul Groza a socotit deajuns să cheme numai pe reprezentanții țărilor pe unde avusese loc călătoria (Marea Britanie, Belgia, Elveția, Austria, Ungaria).

Suveranul nu-și făcea iluzii asupra evoluțiilor politice din țară; era descurajat de rezultatul întîlnirilor de la Londra; e-valorua deopotrivă greutățile privind apropiata sa căsătorie.

Dată fiind îndelungata absență, circuleră șvonuri că regele nu s-ar mai întoarce. Se vorbea și de abdicare. Revenirea la București a potolit temerile și a fost primită de mulți „cu considerabilă bucurie și ușurare”. Oamenii se pregăteau de sărbători socotînd că ele se vor desfășura, potrivit tradiției, peste vitregia și nesiguranta timpurilor.

Miercuri, 24 decembrie, Emil Bodnăraș este numit ministru al Apărării. Armata intra sub controlul direct al partidului comunist. Cercul se închisese astfel aproape complet.

Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947

AVENIT fără prealabile semne sau indicii.

Abdicarea a fost anunțată la radio la orele 18.

Lumea nu aștepta de fel o atare veste. La cîteva zile după întoarcere, suveranul aflat la Sinaia este chemat la telefon de primul ministru. Era o convorbire de rutină, privind treburile „curente”. Regele a avut un sentiment de nedumerire cînd dr. Petru Groza i-a vorbit, pe-ndelete, despre „timpurile care se schimbă”, de faptul că oamenii trebuie să fie în pas cu evenimentele, că multe din vechile instituții sunt depășite. Suveranul a înțeles unde ținteau vorbele primului ministru, dar n-a lăsat să se întrevadă vreo reacție personală.

Luni 29 decembrie, către orele 20, un alt telefon. Premierul cere o audiență pentru a doua zi marți, la prînz, la București, spre a discuta „chestiuni de familie”. Regele a bănuit că este vorba de proiectata sa căsătorie cu Princesesa Anna de Bourbon-Parma. Marți 30 decembrie, în jurul orei 10 a pornit cu mașina din Sinaia, însoțit de regina-mamă și de un ofițer aghiotant.

La reședința de pe șoseaua Kisseleff totul părea încă normal. Garda regală era încă la intrare.

Regele a primit în audiență pe dr. Pe-

tru Groza însoțit de Gheorghe Gheorghiu-Dej, ministrul industriei și al comer-

țului. Primul ministru și secretarul general partidului comunist au pus de îndată în față suveranului un act de abdicare redactat, în termenii voii de cîrmuire comunistă. Regele și-a exprimat făcînd chivoc uimirea și indignarea și a spus are nevoie de 24 de ore de reflecție. Petru Groza și Gheorghiu-Dej au rămas două ore sunt deajuns și nimic mult. Dacă regele nu semnează ar să fie închis împreună cu alți membri ai familiei sale și un mare număr de prieteni. Regele va fi făcut răspunzător de vîrsarea de sînge din țară în cazul refuză să semneze; ar putea fi trimis în judecată sub acuzarea de a fi în răsturnarea guvernului dr. Petru Groza. Amenințări similare și în cazul în care suveranul ar încerca să amine, să zice semnarea actului.

Au urmat promisiunile. Promisiunile au fost făcute de cît nu este obligatia de a le respecta ad-litteram, gele va fi lăsat să se adreseze direct țării pentru a explica schimbarea termenii pe care el însuși îi va socoti cuvinți. Promisiunea a fost încălecată pînă cîteva ore. Guvernul a anunțat radio abdicarea ascunzînd cu grijă rata desfășurării a faptelor.

Suveranul a primit asigurări de la persoanele din casa regală ce-l vor ține în exil. Lista nominală va fi stabilită de fapt tot de autoritățile comuniste foarte insistentele depuse personal de Savel Rădulescu, fost subsecretar de externe, a fost oprit în Românie și face mulți ani de închisoare. Persoanele din casa regală, rămase în țară, au fost evacuate fără menajamente, confiscîndu-li-se aproape toate averile.

Cei doi demnitari ai guvernului au primit în sumă de bani, neprețioasă. Oferta a fost net respinsă.

După discuții au promis suveranului deși moșiile și proprietățile regale confiscate, totuși turmele, recolta și alte bunuri vor fi vindute, iar banii și obiectele vor fi trimise. „Regele nu tepta să primească ceva din această (rapoarte diplomatice din Berna, 9 decembrie și din București, 23 ianuarie 1948) avea voie să ia cu sine hainele și auri personale, dar nu bibelourile sau te de artă.”

De la 30 decembrie ora prînzului, regele era de fapt prizonier. Privind pe reședința și-a dat seama acum că regele era înconjurat de trupe. Nimeni nu avea voie să iasă din clădire sau să se deplasese în altă parte.

Cîntărind lucid situația regele a acceptat documentul de abdicare așa cum era redactat de guvern. Era în jurul orei 12 în ziua de 30 decembrie 1947. În după amiază s-a întors la Sinaia unde se afla pe sește castelul Peleş înconjurat de garda regală fusese îndepărtată.

Va rămîne sub strictă supraveghere de patru zile. Oamenii din casa regală au primit permise speciale pentru a merge la palat. Au fost obligați să jure că nu vorbii cu nimeni, îndeosebi americani, altele, îndată după semnarea abdicării. Regele Groza „a sfătuit” pe rege să ziteze Statele Unite ale Americii, rege ar agrava „neînțelegerea, în situația din România”.

Plecarea din țară. Să nu se dea onorul Majestăților Lor

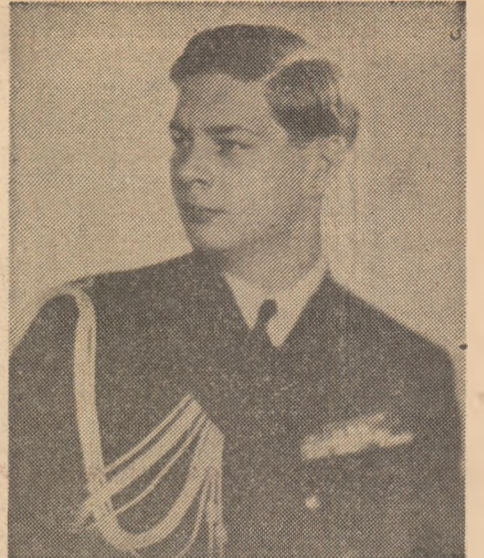
TRENUL REGAL s-a format în București. A pornit din gara Băneasa unde s-au imbarcat și cîteva persoane ce primiseră autorizația să plece din țară. Vagoanele erau pline de oameni. În stație, soldații din „Tudor Vladimirescu” și circa o sută de agenți ai Siguranței. Fiecare vagon era însoțit de un agent în civilă și de un soldat TV cu pușcă mitralieră.

Spre șapte seara trenul intra în Gara plină de agenți ai Siguranței, trupe. Surprinzător, covorul roșu și tuși întins. Bercescu — șeful stației Sinaia fusese consemnat în birou. Ca nu cumva să se simtă îndepărtați prezentele respectele sale suverane cum o făcuse de atîtea ori pînă în prezent.

„Între timp — relatează un martor participant la călătorie — agenții Siguranței umblau printre rîndurile ostașii TV spunîndu-le să nu dea Majestăților Lor” (sublinierea D.C.G.) Stăpînirea părea să aibă îndoilele pră sentimentelor ostașilor din divizionul Vladimirescu.

După mai bine de un ceas de așteptare regele și regina-mamă au sosit și s-au îmbarcat în vagonul special pentru ei. Simbătă 3 ianuarie 1948, orele 20, trenul a pornit din Sinaia alcătuit din 2 vagoane de dormit, unul pentru bagaje, fără restaurant.

Plecarea s-a făcut în așa grabă încît lăstoriile nu aveau viza elvețiană, destinație. Aceasta deoarece repre-

1. CAROL I (10 mai 1866 - 27 septembrie 1914).

Intemeierea monarhiei a implinit hotărârile Adunărilor Ad-Hoc ale Munteniei și Moldovei votate în 1857. Aceste Adunări au exprimat voința tuturor categoriilor sociale, de la vladică la opincă.

2. FERDINAND I (27 septembrie 1914 - 20 iulie 1927)

3. CAROL II (8 iunie 1930 - 6 septembrie 1940)

4. MIHAI I (20 iulie 1927 - 8 iunie 1930 și 6 septembrie 1940 - 30 decembrie 1947)

(Fotografiile sînt din Fondul BIBLIOTECII ACADEMIEI ROMÂNE).

ai Ministerului de Externe din București s-au prezentat la legația Elveției simbăta 3 ianuarie la orele 13, atunci cînd nu mai era timp suficient de a comunica cu autoritățile din Berna. Tranzitul prin Austria a fost totuși obținut. Ministerul de Externe din București dăduse asigurări reprezentantului diplomatic austriac că vizele elvețiene sînt în ordine!

Bagajele, inclusiv cele ale suveranilor, fuseseră în prealabil controlate. Ca un semn de „rămas bun“, un arc de triumf fusese ridicat în mare grabă la intrarea principală a incintei Peleş. Cei ce veneau din afară citeau lozinci comuniste. Cei ce părăseau palatul vedeau pe fața superioară a arcului portretele liderilor comunisti.

La trecerea prin Predeal, vreo 15 persoane strigau „Trăiască Republica Populară Română“. Alte manifestări de acest fel nu au mai fost.

În timpul drumului, doi inspectori au confiscat câteva bijuterii ale soților Vania și Ioana Negroponte din suita regală. „Și așa aveți prea multe“ au spus inspectorii, liberînd o chitanță în schimb. În timpul discuțiilor din ziua abdicării, premierul Groza făgăduise că înlesniri vor fi făcute Majestăților lor și persoanelor din suita pentru a-și lua cu ei lucrurile personale. Faptul fusese confirmat de dr. Petru Groza și corespondenților străini la conferința de presă ce a urmat abdicării.

În urmaș, bagajele au fost amănunțit cercetate, iar unele lucruri confiscate. La Curtici s-au eliberat pașapoartele tinute pînă atunci de ofițerul comandant al trenului. Era duminică 4 ianuarie 1948 către orele 6 dimineața. Inspectorii siguranței și gărzile trenului au coborît. Călătorii au mai avut o surpriză. Regele și regina-mamă aveau pașapoarte diplomatice, dar cu nume pe care ei nu le purtaseră: „Prințul de Hohenzollern“ și „Principesa de Schleswig-Holstein“. Ceilalți din suita au primit pașapoarte obișnuite cu mențiunea că nu vor putea niciodată reveni în România.

În Ungaria, scria unul din călători (ianuarie 1948), „un lucru care m-a izbit a fost politetea față de noi, respectul arătat unui rege de către o țară care nu este într-o situație mai bună decît a noastră, dar care, comunistă sau nu, păstrează un grăunte de decență.“

Măsuri excepționale de pază la 30 decembrie

S-AU LUAT toate precauțiile să nu răzbată vreo știre. Regele nu a avut vreo bănuială cînd a pornit din Sinaia, în dimineața de 30 decembrie. S-au luat măsuri excepționale pentru a se preveni orice posibilă împotrivire. Ofițerii în rezervă au fost dezarmați, unitățile de jandarmi și cele ale armatei s-au aflat în stare de alarmă, toate efectivele poliției erau comandate la sediile lor. Îndată după abdicare trupe au înconjurat palatul regal. Camioane cu ostași înarmați staționau în diferite puncte ale Capitalei. Unități militare sovietice în camioane au fost văzute în aria de NV a Bucureștilor, dar se spunea că se află acolo pentru protecția unor obiective sovietice.

Relatarea lui Nicolae Ionnițu este sugestivă.

Îndată după ce Mircea telefonase, Nicolae s-a suit într-un Jeep și s-a îndreptat spre reședința regală de pe șoseaua Kisselef (în zona Muzeului Satului). Străduța de intrare spre palat era blocată de circa 5 persoane, așa încît orice mașină ce se apropia era obligată să oprească și era trimisă înapoi. Soldații din garda regală păreau la posturile lor, după cite se putea zări prin gardul incintei. Dar lingă reședința regală, lingă lac, se aflau numeroși ostași din divizia TV, complet înarmați.

În aceeași zi de dimineața, la un atelier de reparații auto, se fixaseră în grabă banchete pe mai multe camioane noi de tot. Vehiculele nu aveau numere de înmatriculare, dar un ajutor mecanic în-

șuruba pe unul din ele o placă avînd inițialele „T.V.“. Către prînz, circa zece asemenea camioane pline cu soldați înarmați se îndreptau în grabă spre șos. au Kisselef. După ce au debarcat pe ostași în vecinătatea rezidenței regale, camioanele au oprit pe o stradă laterală.

Reacția oamenilor

UN SENTIMENT de șoc și durere larg răspîdit la vestea abdicării. Bărbați plîngeau pe stradă; un simțămînt de totală deznădejde este foarte evident prin București (telegrama 356 din 31 decembrie 1947 și raportul nr. 60 din 29 ianuarie 1948 al Legației americane din București). „Reacția publicului românesc la vestea abdicării, aceea de zguduire și durere, este asemănătoare celei exprimate (de americani) la moartea președintelui Roosevelt... Puținii oameni întîlniți pe străzile Bucureștilor apar uluiți. Cînd discută despre abdicare românii au ochii înlăcrimați și mulți izbucnesc în plîns. Atașamentul poporului de rînd pentru Mihai este greu de descris. După toate probabilitățile, acest fel de reacție va precumpăni cel puțin citeva zile“ (telegrama aceleiași legații, la 1 ianuarie 1948).

Lumea nu știa însă că regele fusese silit să abdice. Oficialitățile avuseseră grijă ca nici un detaliu al operației să nu iasă la iveală. Tot ce se știa era conținutul actului abdicării și proclamația guvernului. Așa încît — notează o analiză din 29 ianuarie 1948 trimisă din București Departamentului de stat — după acest prim val de durere, unele cercuri ale populației simt că „regele și-a părăsit poporul; nu numai că a dezerat atunci cînd oameții aveau nevoie de el, dar a inclus în actul de abdicare afirmația, nesinceră desigur, că monarhia constituie o piedică în calea democrației populare și a progresului social.“

Pe măsură ce faptele vor fi cunoscute, adăuga aceeași analiză, „nu va fi ușor de îndepărtat otrava picurată în mințile oamenilor de guvernul care a anunțat el însuși abdicarea în termeni care pun pe rege în cea mai defavorabilă lumină față de poporul său.“

Săptămîni la rînd campania de presă împotriva regelui Mihai și a monarhiei în general a fost de o violență, vulgaritate, minciună și răstălmăcire a faptelor, fără precedent în istoria românească de pînă atunci.

Actul de abdicare redactat în întregime de guvernul comunist folosise formula:

„Mihai I
Prin grația lui Dumnezeu și Voința națională
Rege al României
La toți cei de față și viitor sănătate“

„...în fața acestei situațiuni, în deplină înțelegere cu factorii de răspundere ai Țării, conștient și de răspunderea ce-mi revine, consider că instituția monarhică nu mai corespunde actualelor condițiuni ale vieții noastre de Stat, ea reprezentînd o piedică serioasă în calea dezvoltării României“.

„Las poporului român libertatea de a-și alege noua formă de stat“.

„Mihai R.“
„Dat la București
Astăzi 30 decembrie 1947“.

Cîte cuvinte, atîtea neadevăruri și răstălmăciri. „În deplină înțelegere cu factorii de răspundere ai Țării“ — a fost în realitate amenințarea regelui cu închisoare, judecată și aruncarea țării în vîrșare de sînge. „Instituția monarhică nu mai corespunde actualelor condițiuni...“ — de fapt, comuniștii știau prea bine că nu vor putea confisca în întregime puterea atît vreme cît monarhia se afla în

fruntea țării. „Las poporului român libertatea de a-și alege noua formă de stat“ — formularea guvernului comunist era de un mare cinism, întrucît poporul nu a avut niciodată libertatea de a se pronunța asupra formei de guvernămînt, monarhie sau republică populară.

Acest act fusese semnat „cu pistolul la timplă“ sau „cu virful pumnului împungînd coastele“ — sunt expresiile folosite chiar atunci (Legația U.S.A. din Lisabona nr. 1033 din 31 decembrie 1947 și nr. 16 din 8 ianuarie 1948).

Abdicarea a fost un text redactat în întregime de guvern, în termenii formulei de partidul comunist.

Astăzi, în perspectiva dată de trecerea deceniilor, textul abdicării este asemănător celor de mii de „declarații“ și „mărturisiri“ dictate de anchetatori în aresturile comuniste și semnate de deținuții politici. Alții „declarații“ au servit apoi ca piese principale pentru condamnarea celor arestați pentru motive politice. Faptul s-a repetat de zeci, de sute de mii de ori, din 1947 încoaace.

Actul abdicării este lipsit de orice temelie legal și moral, ca și „mărturisirile“ impuse de anchetatori prin toate mijloacele de constrîngere psihice și fizice existente.

De ce la 30 decembrie ?

PENTRU observatorii scenei românești, actul de la 30 decembrie 1947 a venit cu totul neașteptat. E adevărat că abdicarea era socotită inevitabilă, dată fiind comunizarea accelerată a României în anul 1947.

Venînd chiar înainte de sărbătoarea noului an cînd activitatea este, de fapt, oprită și mulți au părăsit orașul, sincronizarea acțiunii se poate compara cu atacul de la Pearl Harbour, duminică dimineața, (legația U.S.A. din București, telegrama din 1 ianuarie 1948).

Ce a precipitat lucrurile ? În lipsa unui material documentar complet se pot face unele presupuneri asupra împrejurărilor externe și interne care au grăbit abdicarea.

Eșecul Conferinței miniștrilor de externe de la Londra (fără convocarea unei noi reuniuni) și lansarea efectivă a Planului Marshall în Europa de Vest — comentau cercurile diplomatice din București — au determinat Sovietele să grăbească înregimentarea mai strînsă a țărilor Europei de Est. De aici și viteza cu care aceste țări au semnat pacte bilaterale de prietenie și asistență mutuală în 1947 (și în 1948 în continuare). În atari condiții, monarhia nu mai putea dăinui în România. Se spunea în București că abdicarea a avut loc spre finele lui ianuarie 1948.

Guvernul de la București nu se așteptase și nu dorise ca regele să se întoarcă din Anglia. Guvernul voia să-l prezinte pe suveran ca pe un „dezertor“ ce și-a părăsit poporul la vreme de nevoie. Frustrarea oficialităților comuniste era cu atît mai mare cu cît regele sembase la plecarea, la 12 noiembrie. Decretul pentru trecerea prerogativelor regale asupra guvernului, pe toată durata cît șeful statului nu se afla în țară.

Revenirea lui Mihai la București a precipitat lucrurile. În stadiul actual al documentării nu putem spune dacă ordinul a venit din afară sau nu. Oricum, momentul ales a fost cel mai potrivit, în zilele dintre Crăciun și Anul Nou cînd lumea este mai relaxată sau plecată în vacanță, iar o opoziție efectivă nu avea cum să fie organizată.

Odată cu îndepărtarea regelui a căzut și ultimul obstacol, dînd cale liberă pentru a cuprinde pe toți în cămașa de forță a sistemului comunist.

„Regele a plecat în exil și guvernul prezidat de dr. Petru Groza a dat la o parte ultima sursă posibilă de opoziție ;

este liber să se așeze pe drumul său, acela de a asculta de stăpînii săi sovietici fără a mai fi obligat să explice cuiva acțiunile sale“ (raport nr. 60 al legației U.S.A. din București, la 29 ianuarie 1948).

DE LA 31 DECEMBRIE 1947, timp de săptămîni, presa din România a dezlănțuit o campanie frenetică pentru a i-fățișa „entuziasmul“ maselor la proclamarea republicii populare. Centralele telefonice ale instituțiilor rosteau lozinci „Trăiască Republica Populară Română“ mai înainte ca solicitantul să poată spune ce dorește. Stema regală a fost în citeva zile înlăturată de pretutinderi, în primul rînd din armată (Stema R.S.R. se află și astăzi pe chipurile multor militari). Scrierile, adeziunile individuale și colective atunci tipărite își vor afla egalul (sau vor fi depășite) numai în ultimii ani ai cîrmuirii comuniste din România.

Ce valoare au pentru cercetarea istoriei aceste relatări ale presei oficiale începînd cu 31 decembrie 1947 ? „Adeziunea populară spontană“ pentru republică este asemănătoare în conținut și formă cu miile de telegrame „entuziaste“ laudînd acțiunile „realizările epocale“ și congresele P.C.R.

Republica populară a avut în decembrie 1947 tot atîta sprijin al cetățenilor țării pe cît a avut partidul comunist român la mitingul ținut la încheierea congresului al XIV-lea, la finele lui noiembrie 1989.

Născută din minciună și violență în decembrie 1947, Republica Populară Română, devenită mai tirziu Socialistă, s-a prăbușit tot într-o lună de decembrie, dar 42 de ani mai tirziu, măturată de exasperarea unei națiuni întregi.

Urmările cîrmuirii comuniste, confuzia, ignoranța, mîrginirea și intoleranța din mințile oamenilor, rănile adînci provocate de aceeași cîrmuire fiecăruia și națiunii întregi, se văd și astăzi pretutindeni, la un an de la revoluția din decembrie 1989.

Refacerea și revenirea la o viață firească și normală cer o stăruință, o dăruire și o lepădare de sine asemenea celor tineri care au călcat moartea cu moarte spre a ne reda libertatea în decembrie, anul trecut. Altminteri, rămînem o țară în derivă, cu oameni în derivă, fără să știm pînă cînd.

Dinu C. Giurescu

NOTĂ : Pentru acest articol am folosit materiale de arhivă inedite. Astfel : legația USA din București către Departamentul de Stat, nr. 90 din 27 oct. 1947, nr. 131, 135, 174 din 4 și 12 noiembrie ; nr. 328 din 23 decembrie, nr. 352 și 356 din 30 și 31 dec. 1947 ; ianuarie 1. 1948 (2 telegrame), nr. 17 și 60 din 5 și 29 ianuarie 1948. De asemenea telegrame ale ambasadei USA din Londra, nr. 5945 din 6 nov. 1947, 6074 din 17 nov., 6153 din 22 nov., 2745 (raport) din 24 nov., 6247 din 28 nov. 1947, 22 ian. 1948, 177 din 23 ian. 1948 ; ambasada americană din Paris nr. 4874 din 14 nov. și 5115 din 28 nov. 1947 ; legația USA din Berna, nr. 19-A din 9 ian. 1948 ; ambasada USA din Lisabona, nr. 1033 din 31 dec. 1947 și nr. 16 din 8 ian. 1948. Au fost de asemenea consultate : Ghiță Ionescu, Communism in Romania ; 1944-1962, Oxford University Press, 1964, p. 126-146 ; Nicolette Franck, La Roumanie dans l'engrenage, Elsevier-Sequoia, Paris - Bruxelles 1977, p. 205-238 ; Victor Frunză, Istoria stalinismului în România, Humanitas, București, 1990, p. 319-326 ; „România Liberă“ și „Scintela“ din noiembrie-decembrie 1947 și ianuarie 1948.

D.C.G.

Eugen URICARU

Chestiunea „Cocoș”

LA MAI bine de zece ani de când întemeiasă Serviciul, Mihai Mihail nu mai semăna deloc cu omul plin de energie, obositor de neobosit din vremea războiului și a primilor ani de pace. Motivele erau probabil mult mai multe decât acelea pe care le bănuia el. Dar acelea pe care le știa ori l se părea că le știe, erau îndeajuns de puternice. Unul era acela că Mihai Mihail fusese un om foarte sărac și acum nu mai era. Nu avea dovezi, dar pentru acest lucru nici nu era nevoie. Se știa — el nu-l văzuse dar se știa — că Mihai Mihail nu umblă decât în Packard cu sofer în uniformă, pe care îl plătea din buzunarul lui pentru a fi sigur de discreția acestuia. Lua masa zilnic la Capșa unde invita după un program bine stabilit și strict respectat tot felul de deputați și secretari despre care știa atât de multe încât nicidecum nu greșea atunci când alegea vinul sau felul de mâncare. Locuia în trei case dintre care una, se știa, avea două intrări pe două străzi diferite. Acolo se juca poker o dată pe săptămână și invitații trăgeau mașina exact în dreptul ușii încastrate în zid, ușă care se deschidea înăuntrul curții. Dacă ar fi să judece numai aceste amănunte din viața lui Mihai Mihail, amănunte care se știau, era limpede că directorul Serviciului nu mai era defel un om sărac. Și asta nu era un lucru rău. Cel puțin îl ferea de suspiciunea că ar fi coruptibil din punctul ăsta de vedere.

Un alt motiv era că directorul Serviciului era un om boinov. Sau cel puțin așa își lăsa impresia. Avea o culoare pămîntie, cenușie și trăsăturile îi erau parcă îngroșate, din pricină că în zece ani se îngrășase neașteptat de mult pentru un om despre care se spunea că fusese un adevărat atlet, de un curaj ieșit din comun, asemănător doar cu acel gentleman ieșit de la colegiile engleze, despre care zicrele scriau din când în când că făceau cite o trăsnea în care găseau de toate, de la eroism la nebunie. În Serviciu se știa că Mihai Mihail trecuse prin situații groaznice, era să-și piardă capul de citeva ori, stătuse în apă respirând printr-o trestie o zi și o noapte, când a ieșit era negru, de frig și din cauza lipitorilor. Era probabil singurul om din Serviciu care ucisese, despre asta nu se vorbea dar lărași se știa, cum se știau regulile de conviețuire. Era boinov dar boala se potrivea intrutotul cu imaginea pe care trebuia să și-o facă despre el. Nici nu putea fi altfel un om care lua hotărâri cu o rapiditate uluitoare și tot atât de uluitoare în eficacitatea lor. Se părea că nu greșise nicidecum, că de fiecare dată trimisese omul potrivit, că nimeni nu avea nimic să-i reproșeze. Altfel nici n-ar fi fost de explicat audiența totală pe care o avea la mai marii zilei, indiferent care ar fi fost partidul la putere. Mihai Mihail era consultat și ascultat de toți, de oamenii Generalului, de manștii, de cei ai lui Vintilă, de Mihalache care nu asculta de nimeni, de georgiști, pînă și Iorga îl trimitea vorba că vrea să-l ia la o plimbare pînă la Văleni, era musafir la Buzdugan și la Malaxa, ceea ce era greu de închipuit; puteai spune că Mihai Mihail era prietenul tuturor, dar nu se putea încrede în nimeni. Despre această chestiune, a încrederii, directorul Mihail nu discuta nicidecum decât între patru ochi cu subalternii săi. Și cînd cineva ajungea să aibă această conversație se putea considera un favorit al sorții. Leonard Bilbiie nu avusese încă o astfel de discuție dar după ce s-a întors din Dobrogea, lămurind într-un fel surprinzător „afacerea Cocoș”, pe bandit și pe oamenii săi poterele l-au urmărit încă un an și mai bine, dar nu era nimic îngrijorător în asta, ce era de aflat, de știut se știa, Mihail avusese de grijă să informeze unde trebuie despre reala dimensiune a „afacerii Cocoș”; după întoarcerea din bălți, Leonard se aștepta de pe o zi pe alta să aibă întvederea esențială cu Mihail. În trevederea în care vor discuta despre încredere. Era ca o distincție, ca o recompensă, ca o decorație ce i se cuvenea pe drept. Și cum putea fi altfel cînd într-o săptămână și jumătate a reușit să afle adevărul despre niște lucruri care de mai bine de jumătate de an umflau paginile gazetelor din București. Poate aici era și ciudățenia care îl făcuse pe Mihail să privească suspicios la această „afacere” care nicidecum nu intra în sfera de interes a Serviciului. În ultima lună nu mai existase nici un eveniment important care să acopere pagina întâi a jurnalelor în afara „afacerii Cocoș”. Depășise cu

mult orice așteptări; poliția, credibilitatea statului erau puse sub semnul întrebării de către gazetari care nu puteau fi bănuți că au ceva cu guvernul. Se adunaseră deja o duzină de victime: jumătate, oameni ai stăpînirii, restul, săteni ori funcționari, aceștia din urmă dovedii de presă a fi de fapt indivizi care-și meritau soarta, încălcînd regulile și chiar legea pe care erau puși să o slujească. Dar nu morții erau aceia care impresionau. Lumea se obișnuise cu titlurile negre „un jandarm și doi săteni găsiți morți în Tatlageac. Cocoș și-a iscălit fapta”. Altfel te făcea să simți o amenințare sumbră. Aerul de carnaval care învăluia totul. Cocoș era fotografiat la chefuri, inconjurat de ciraci scotici în față cit mai mult arme, puși Peabody rămase din războiul cu turcii, zimbea arădodu-și dinții albi și lași, perfect aranjați în gură, avea o față sănătoasă, mereu proaspăt bărbierit, ceea ce îi făcea simpatic, un amănunt cu o uriașă greutate psihologică. Dacă te uitai atent la el, nici nu-ți mai aminteai cîți înși omorise. O veselie ciudată și lipsită de orice responsabilitate se năstăie în cercuri din ce în ce mai largi de cititori a; ziarelor, ieșiseră glume, citiva comercianți vindeau pălării „Cocoș” ori tabachere care poceau cu un pistol, la restaurantele înșirate, pe Moșilor se servea „plăchie Cocoș” ori „mititei ca la Cocoș” în care se vira usturoi din belșug, asta numai pentru că un reporter mai isteț inventase ori simțise de-a dreptul că banditul fotografic duheana a usturoi de la zece pași, „usturoiul fiind secretul vitalității marelui stăpîn al bălților”. Mai scriau gazetele și despre alte întâmplări asemănătoare, jefuirea automobilelor ori a căruțelor de negustori prin Moldova, crime oribile pentru pămînt în Ebanat, escrocherii financiare ori furturi răsunătoare din depozitele armatei, dar toate acestea erau palide, prea palide și trimisese undeva în zona de umbră a gazetelor. În rîndul întâi, în miezul fierbinte era Cocoș iar în jurul său se întindea o stare de buimăceală, de balanec vesel, ireponsabil, care te putea face să crezi că lumea a ajuns într-o situație în care totul este posibil. Nimic nu mai era solid, nimic nu mai trebuia ori nu mai merita să fie respectat pentru că oricum se putea întimpla orice oricui. Cel puțin asta îi spuneau lui prinse rînduri reportajele ilustrate din Dimineața ori din Universul. Noroc, era un fel de a zice, că nu toată lumea judeca realitatea pornind numai de la gazete. „Afacerea Cocoș” i se părea a fi asemănătoare unui foc de pușcă tras în munte, alurea. Nu omorîre pe nimeni, dar poate stîrni avalanșe care sînt în stare să îngroape de vii nenumărați oameni.

DE FAPT nici nu avea altă motivație cînd s-a suit în trenul de Constanța — urma să coboare la Medgidia! —, decît aceasta. Ordinul lui Mihail și ideea că ordinul directorului nu cuprîdea decît o măsură de asigurare a Serviciului, așa, ca să nu fie prins pe picior greșit! Dar asta însemna că Mihai Mihail se temea de ceva. De ceva care urma să se întimplă, dar despre care nu știa nimic, nici cînd, nici cum. Și voia să se asigure că „afacerea Cocoș” era o caciama de presă și atât. Înțelegea că singurul lucru de care se temea Mihail erau evenimentele de doi bani care se bucurau de o publicitate prea mare. „Chestiunea Cocoș” intra în această categorie. Iar el, Leonard Bilbiie, era făcut pentru a lămuri o astfel de confuzie. Așa judecase Mihai Mihail și nu avea cum să-l contrazică, nici cum să se opună, cîi toate că habar n-avea cum trebuie să procedeze în concret. Acum, cînd în fiecare dimineață, cu ziarele așezate cu grijă pe birou, lingă telefonul său, își plimba încetșor privirea peste titlurile de-o șchioapă, știind prea bine pînă unde pot să se întindă relatările „reporterilor speciali” îi venea să ridă. Să ridă mai ales de neliniștea care îl cuprinsese cînd se urcase în acceleratul de Constanța. Îi trebuiseră citeva ore ca să facă rost de o legitimație de jurnalist la o foaie din Sărindar. Își păstrase prenumele, Leonard suna destul de bine, putea părea oricînd un nume cunoscut unora care probabil citeau ziarele numai de cînd se iscăse tevatura cu banditul Cocoș și din ziare doar titlurile ori începutul și sfîrșitul reportajelor, uitîndu-se mai mult, mai mult și îndelung la fotografii. Decî Leonard Barbu. Suna destul de credibil și de gazetăresc. Îi trebuiseră citeva ore pentru a face rost de cartea de ziarist, dar, în schimb, avusese nevoie de mai mult de o

săptămînă ca să afle cit de cit ce era adevărat și ce nu în privința locurilor pe unde bintuia vestitul Cocoș. Reușise să intre în legătură, era cam pretențios spus, pur și simplu reușise să se introducă la o bere în preajma unui reporter care fusese „prizonierul” lui Cocoș vreme de trei zile. Era acoperirea absolut eficientă a oricărui jurnalist care scrisese despre bandiți — nu avusese nici o întîlnire cu Cocoș, o întîlnire „aranjată” ci, uite așa, se întimplase să dea banda peste el, în vreme ce se afla în interesul slujbei prin cine știe ce sat prăfos de pe lingă Peștera, ori Negru Vodă, ori Mahmudia, ori chiar în Brăila pe lingă crișma unuia ce părea să-i fie cumnat lui Cocoș.

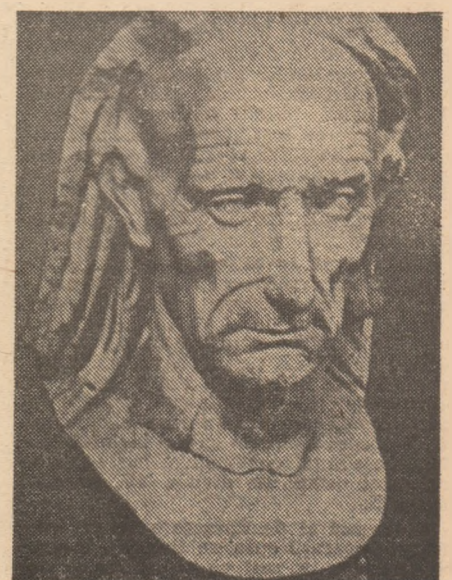
Cu pălăria lui pleoștită, cu costumul de gata luat de la Lafayette, cu ochelarii de sirmă cocotați pe virful nasului era convins că va lăsa impresia unui fraier care cască gura și îl trec toate sudorile numai auzînd ce l s-a putut întimpla unui gazetar extrem de curajos și extrem de norocos. A trebuit să dea întilni un rînd de beri la Gambrinus, apoi s-au mutat la Luther, după aceea au luat o mașină de piață, înghesuindu-se și s-au dus pînă în Cotroceni unde jurnalistul în cauză, un ins spineteț, gâlbui, care grăsea cînd se aprindea la vorbă, măruntel și iute în mișcări, nu-l stăteau de loc bine ochii în cap, probabil se plictisea de moarte în compania unui ampioiat prostid de vorbăria lui ori privirea îi aluneca din obișnuință profesională, era și de mirare cum nu i-a făcut de petrecanie Cocoș, cu un ins ca el nu e bine să faci nici măcar cinci pași împreună că te vinde, s-au dus în Cotroceni unde avea o garsonieră de serviciu într-o vilă și în care ținea sechestrată de citeva zile o persoană care s-a dovedit pînă la urmă foarte simpatică și dispusă la tot felul de glume. Cu toate că, în prima clipă, atunci cînd ziaristul a deschis ușa și l-a pofțit, ca pe orice musafir, doamna ori domnișoara l-a răsturnat în creștet o pungă cu gheață, deși era cald nu l-a făcut nici o plăcere.

L-a auzit în spate pe jurnalist chițăind, probabil știa ce-l așteaptă și de aceea l-a pofțit în față, a ris și el, ce putea face și pe chestia asta s-au prefăcut a fi prieteni vreo trei zile, timp în care au făcut destule prostii împreună, încît pînă la urmă să afle cam tot ce era de aflat în legătură cu „banda lui Cocoș”. Se putea duce chiar a doua zi la slujbă să-l prezinte lui Mihai un raport în cea mai mare parte exact, cel puțin atît cit îl interesa era exact, dar încă o regulă a Serviciului era „fă-o singur și dacă ai făcut-o, verifică încă o dată!” Așa că, deși avea convingerea că nu mai are multe de descoperit, s-a suit în acceleratul de Constanța pentru a se da jos la Medgidia pe la ora două noaptea iar de acolo a luat o căruță (de trăsură nu putea fi vorba, iar mașinile nu se depărtau de la șosea), către un loc aflat la vreo douăzeci și cinci de kilometri în inima unui ținut uscat, acoperit de pelin peste care zburau alene ciorii negre și vinete.

De la Lică Făinaru, așa îl chema pe ziaristul spineteț, bețiv serios, deși n-ai fi crezut, a depășit cu el destul de bineșor fondul de reprezentare ce-l fusese alocat pentru întreaga misiune, așa încît și-a virit zdravăn mina în pungă și n-a cric-

nit, pe nimeni nu interesa acest soi de sacrificii, de la el a aflat că singurul loc de încredere ca să fii găsit de oamenii lui Cocoș era o vale seacă, nu mai lungă de o jumătate de kilometru și largă de citeva zeci de metri, plină de pietre rotunjite, încît orice pas se azeua de la mare distanță. Pămîntul era uscat vara și iarna, așa încît valea nu avea nici o explicație naturală. Dar nici nu era făcută de mîna omului. „În fond, nu trebuie să-ți explici chiar toate lucrurile” i-a zis Făinaru și Bilbiie a înțeles că nu de vale este vorba. A ridicat din umeri „pe mine nu mă interesează să-mi explic una sau alta, doresc numai, dacă se poate, să aflu cite ceva despre o mare figură a vremii noastre de la o persoană autorizată”. Se făcuse deja a treia zi de chef, Lică Făinaru n-avea somn, a lipsit doar cite o oră, două cînd femeiușca de lingă el se pisicea prea tare, prea insistent. Odată l-a privit întrebător, a înțeles că era vorba de o „favoare”, dacă nu cumva ar avea chef să se ducă el cu demoașela la garsoniera din Cotroceni, cu coada ochiului vedea expresia de pe chipul ei ușor umflat de ooboseală, era indiferentă cu cine ar fi mers, dar voia să meargă neapărat. A zîmbit incurcat, arătîndu-se stînjinit și excedat de oferta lui Lică Făinaru, a bătut cu unghia în paharul cu coniac, nici nu se mai știa la al citelea erau, cafea, coniac, iar coniac, după aceea un marghiloman, apoi iar coniac, tot așa de la o zi la alta, „știți, eu nicidecum cînd beau nu...” Ziaristul a chicotit „eu dimpotrivă, numai cînd beau, asta-i bună, eu dimpotrivă” și a plecat lăsîndu-se acoperit de sinul abundent al femeii. Era mai înaltă ea ori era mai sound el. În astfel de situații e mai bine să nu-ți exprimi opinia.

„Dacă ai noroc dom'le, te găsesc încă din prima zi. Dacă nu, stai și rabzi. În cel mult o săptămînă tot dau ei de tine. De aia trebuie să fii foarte precaut. Păi cînd m-a trimis pe mine seful, două zile m-am pregătit. Mi-am luat tot ce-ți trebuie, parcă m-am dus în Sahara nu la Sarichiojd. Sarichiojd îi zice locului cu pricina. Ploșcă de mină în pîslă, ține apa rece, o canistră cu ceal englezescă gata făcut, nici nu te apucă cufureala, conserve, ciocolată, o carte de citit, tutun, tutun am luat și pentru ei. Nu că n-ar avea, aștia au de toate și dacă n-au comandă, se duc la prima circumă și comandă tot ce le trebuie. «Vezi că în două-trei zile venim și dacă n-ai de toate îți mai facem o gaură pe lingă alea șapte pe care le ai de la mă-ta!» Și crezi că are cineva chef de o gaură în plus? N-are nimeni, dom'le. Ei, ce să-ți mai spun, e lucru mare să te duci pînă la Sarichiojd, să dai ochii cu alde Cocoș. Da' ce, crezi că m-aș fi dus dacă nu eram asigurat? Ascultă dom'le, crezi că Lică Făinaru și-ar fi pus piclea la gaurit pentru un reportaj?” Era o întrebare-capcană. De asta a fost sigur din cauza tonului cu care o pusese. De fapt nu avea nici un ton. Era ca o întrebare la biroul de informații de la Gara de Nord. Nu întrebarea ci răspunsul era important. Și pentru că nu avea încotro a zis la întimplare: „Cum să o puneți, dom'le Făinaru? Cum să v-o puneți așa, pentru că

Portrete romane (sec. I e.n.)

vrea șefu', doar nu sinteți un nătărău !
O clipă văzînd cum i se lungeste fața,
cum își face gura pungă, a crezut că a
dat greș. Poate că Făinaru voia să pară
un tip dat naibii, unul care vrea să lase
o impresie grozavă despre el, tocmai pen-
tru că arată destul de jalnic.

Făinaru a întins mina după paharul
aproape plin, cu toate că se aflau la
Athenée își turnau singuri din sticla as-
cunsă în frapieră, ca în bodega lui De-
geratu' de lingă gara Basarab, l-a dus
încetîșor la gură, doar și-a înmulțat bu-
zele în el și l-a privit atent cu ochii lui
de șoricel „nu ești prost, dom'le, nu ești
prost deloc. Dar asta te privește. Chiar
așa, cum să mă fi dus fără să fi fost
ceva aranjat. S-a ocupat șefu' și le-a tri-
mis vorbă. Dar să știi că le place. S-au
năvălit. Să se vadă în gazetă, ca miniș-
trii". S-a aplecat încetîșor către el cu un
aer misterios, aproape l-a șoptit la ure-
che. „I-au scăpat din mină, pricepi, l-au
scăpat din mină".

A fost sincer mirat : — Cine ? Cine i-a
scăpat ?

Lică Făinaru a plimbat o dată pahar-
ul prin dreptul gurii și pe neașteptate,
bap, a înghițit tot coniacul. S-a strimbat,
atunci a observat că ochii lui de șoricel
erau cam galbeni, dacă n-avea, în curînd
o să facă gălbînare, îi părea rău de el,
pentru că îi plăcea coniacul chiar să nu
mai pună strop pe limbă... „Dimineața,
pricepi, aștia de la Dimineața ! Toată
chestia asta cu Cocos e fabricată. Le-a
crescut vinzarea cu douăzeci de mii zil-
nic ! O bombă, dom'le, și ține de mai bine
de două luni. Așa ceva nu s-a mai pome-
nit, pe cuvînt de jurnalist !" Apoi a puf-
nit în ris.

A ris și el țărăși. Era simplu, chiar prea
simplu și nu știa dacă este totul. De ade-
vărat era adevărat, însă nu ajungea. „Și
cum ziceți, le-a scăpat, chiar le-a scăpat
din mină ? !"

Lică Făinaru s-a lăsat pe speteaza
scaunului, fața lui spinăteacă era brăz-
dată de dungi verticale, asemenea celor
care sînt semnul unei boli de stomac.
Poate chiar era bolnav și nu-i păsa.
Nu-i mai păsa. De asta l-o fi trimis
șefu' pe el și nu pe altcineva. Dacă-l
găureau nu era nici o pagubă ! Dar el
nu voia să fie „nici înțepat, nici găurit
de Cocos, mai ales că nu era treaba lui,
nu-l privea o asemenea afacere. E gro-
zav să ieși din birou și să te avînți în-
tr-o aventură, dar să fie o aventură
care merită. De bun gust, de calitate.
Lumea parcă înnebunise. Lă se întim-
plaseră atâtea oamenilor în vremea răz-
bolului încît se obișnuiseră cu acțiunea,
cu răul cu risul încît nu mai puteau
trăi fără asta. Fusese și foamete și as-
primea Generalului, cîte nu fuseseră și
acum cînd toate se așzau încetîșor în
albia lor un diavol mic sufla din nou
în foc, în jărătecul acoperit de cenușă, îl
zgîndărea făcîndu-i pe oameni să n-ai-
bă stare. Cei mai mulți erau mulțumiți cu
povești din astea cu banda lui Cocos, le
ajungea să-și astimpe setea, foamea de
neobișnuit. Doi-trei morți acolo, pe prima
pagină, rinjetul unuia dintre oamenii lui
Cocos, ori privirea „magnetică" a ban-
ditului deveneau o normă a obișnuitului.
Fără asta zilele ar fi trecut mai greu ori
n-ar fi trecut deloc. Escrocii ăia de la ga-
zete au înțeles destul de repede che-
stia asta și dacă n-au găsit, inventează.
Dar nu în pagină, ci în realitate. Tot ce
este scris în pagină este strict adevă-
rat. Ce se întimplă în lume, în reali-
tate este de cele mai multe ori o înșe-
lătorie, o invenție, o născocire".

Ca un licean și-a dat atunci cu palma
peste frunte, asta era, asta voia să des-
copere Mihail dacă nu cumva „afacerea
Cocos" e o măsliure. Un fals, un joc, o
păcăleală. Orice păcăleală se trage cuiva
pentru ceva. În acest moment lucrurile
priveau cu precădere Serviciul. Cine pe
cine păcălește și mai ales de ce păcă-
lește, privea foarte îndeaproape rostul
Serviciului. După felul în care era atacat
guvernul, după exaltarea cu care toți
terchea-berchea, scrița-scrița pe hirtie
arătau impotenta ordinii și-a forțelor ei
în fața unui ciomăgar de drumul mare,
cu nimic mai periculos decît fusese altă-
dată Pantelimon ori Coroi, simple sub-
iecte de impresionat adolescenții și
domnișoarele, după felul în care se
arăta că nimic nu e zdravăn, solid, con-
trolat, capabil, eficient, nimic din ceea
ce alcătuia proaspăta democrație ce
urma regimului militar al Generalului,
„afacerea Cocos" privea destul de mult
Serviciul. Dar poate nu era decît o go-
goasă, o „bombă jurnalistică", nimic mai
mult și Mihail nu avea voie să riște o
compromitere. După cît înțelesese de la
Lică Făinaru, cam așa stăteau lucrurile
dar pînă nu verifica singur, cu ochii și
chiar cu pielea sa, nu-și putea permite
că-i laie ori bălaie.

SIGUR că le-a scăpat. Păi nu
vezi dom'le că nu doar
Dimineața scrie despre Co-
cos ? Toată lumea, toate
foile, zbirniile reporterilor ca bondaril în
jurul lui Cocos și toate gazetele sînt pli-

ne ochi. Cumnatul lui Cocos ; O femeie
de lume îndrăgostită de Cocos ; Să ter-
minăm cu ciocoi — a declarat Cocos.
Trei morți după întîlnirea cu Cocos. Un
interviu cu Cocos. Cocos e bolnav dar
nu-i pasă de puterea domnului prefect.
Care pe care, a declarat Cocos. Ce zici
de asta, dom'le ? Nici lui ăla, Aristide
Blanc ori lui Wilson al Americii nu i s-a
dat atîta atenție în atîtea gazete dintr-o
dată. Aici deșteptii de la Dimineața
au scăpat caii și căruța lui Cocos um-
blă de-a lungul și de-a latul peste ară-
tură".

Plin de scribă și-a turnat din nou un
pahar plin ochi sub privirea dezaproba-
toare a chelnerului care pentru orice
eventualitate se ținea pe aproape. Lică
Făinaru era destul de cunoscut pentru a
i se permite multe într-un restaurant de
asemenea calibru, și tocmai pentru că
știau cu cine au de-a face se străduiau
să preîntîmpine cele ce intrau în prea
multele ce și le îngăduia singur.

„Cred că ajunge, dom'le, de trei zile
îmi dai de băut, cred că ajunge. Chiar
dacă mai vrei să ștur ceva n-o să-ți mai
spun. Poate nici nu mai știu ce să-ți
spun. Nu crezi că-i destul ?" Și-a dus
degetul la obrazul vrîstat de riduri
adînci, ochisorii negri-gălbui se infun-
daseră cu totul în orbite. Și-a dus de-
getul la obraz și s-a bătut încetîșor pe-
ste pielea cenușie fără fir de barbă. —
Crezi, dom'le, că Lică Făinaru e un
fraier ? Ți-am spus cît îți trebuie, poți
să te duci la șefii tăi să le spui de unce
știi, eu n-am nume, dom'le, eu am re-
nume. Un renume care garantează ! Și
înainte de a izbucni în ris și-a dus pa-
harul la gură. Cum era și normal s-a
inecat, coniacul s-a varsat pe fața de
masă, pe hainele boțite de atîtea zile de
chef, întreg trupul i-a fost cuprins de
spasme, se încesase de-adevăratalea.
Chelnerul s-a repezit cu o expresie ra-
dioasă de mulțumire. Pentru că fusese
prevăzător ori pentru că în sfîrșit îl
putea da afară din restaurant ? Pentru
amîndouă. După un minut se găseau în
stradă, Făinaru cu privirea împaijenjen-
ită, căutînd să se dumirească unde se
afliă, iar el răsufliînd într-un fel ușurat,
pînă atunci nu avusese nici un fel de
idee de cum se va termina „întrevede-
rea" sa cu reporterul. După două nopți
nedormite, tot în cafele și coniac, cu
mîncarea pe sponci, citeva felii de so-
mport roșcat și nimic altceva, Făinaru nu
suporta mîncarea „sînt bolnav, dom'le,
de mîncare, băutura e singura care mă
mai ține în viață" îi spusese foarte sin-
cer și convingător, după două nopți și
trei zile probabil arăta îngrozitor. Avea
o barbă cenușie, crescută anapoda, pă-
rea mai murdar decît era. Făinaru fi-
ind spinăteac arăta mult, mult mai bine.
Asta era desigur unul din „secretele"
meseriei, niciodată nu-ți puteai da seama
dacă era înainte ori după chef. Era destul
de tirziu dar nu atît de mult încît să se
îngrijoreze de soarta ziaristului. De
fapt nu simțea nici o obligație, asta fu-
sese viața lui pînă acum, tot asta va fi
și mai departe. Întîlnirea sa cu Biblie
nici măcar nu fusese un accident, ci o
întîmplare din care trăsese cît se poate
de mult foloasele. Nu oricine i-ar fi dat
de băut trei zile la rînd pe gratis. Ceea
ce i-a povestit nu avea pentru el, pen-
tru Făinaru, nici un fel de valoare, doar
flecăreli ca să treacă vremea și ca să se
dea important în fața unui ageamiu.

S-a întors cu spatele la el și a luat-o
încetîșor către casă. Va trebui să doar-
mă zdravăn și după aceea să pornească
la drum. Chestiunea era aproape rezol-
vată, mai trebuia doar să o certifice.
Nu-i va fi ușor, dar nimic nu-i ușor
cînd vrei să fii sigur de ceva.

S-a depărtat cam la vreo zece-cin-
cisprezece metri de Lică Făinaru care
încă era nedumerit cum de se afliă în
stradă și nu la masă cu paharul în față.
Și atunci l-a auzit strîgînd, cît putea el
de tare, o voce de scapet, grăseînd, semn
că era cu adevărat emoționat : „Să știi,
dom'le, că Lică Făinaru nu-i un fraier !
Nu-i deloc un fraier, așa cum crezi în
mîntea ta de copoi nenorocit ! Auzi
dom'le, ești un copoi nenorocit, asta
ești !" A simțit că i se urcă singele în
obraz, urechile erau fierbinți, atît de
fierbinți încît păreau că-l frig, eh, dacă
erau atît de mari și de lipite de teas-
tă, în piept a urcat un ghem viu care
îi întretăia respirația. S-a întors în fugă,
l-a prins de piept, chiar era un năpîstoc,
aproape că l-a ridicat de pe pavaj, „ar
fi mai bine să-ți ții gura nenorocitule,
ai băut trei zile, să-ți fie de bine. Îți
dau un sfat, mai bea trei zile pe banii
tăi ca să uiți că ai băut trei zile pe gra-
tis. E bine ?" Lică Făinaru păru că se
trezește, era formidabil, avea privirea
vie, batjocoritoare chiar, „ascultă
dom'le, nu știu ce fel de pasăre ești, în
colivia cui cripești, dar te rog să
m-ascuți că prea mi se pari un ageamiu
— nu merită, mă ascuți, nu merită
să-ți pui pielea la saramură pentru alde
Cocos. Știi că vrei să dai ochii cu el,
dar nu merită. E o caecalna, dom'le, un
fis, o chestie de gazetă și atîta tot, pe

INGRES : Napoleon I (1806)

unul ca tine îl miroase de la o poștă. Nu
știu cum se face, dar voi, aștia, și se
strimbă semnificativ, mirosiți altfel de-
cît toată lumea".

I-a dat drumul încetîșor pînă cînd a
simțit că Lică Făinaru se poate ține pe
piciorarele lui. „Dacă ești atît de deștept,
de ce nu mi-ai spus tot ce aveai de spus
de la început ? Ori dacă nu voiai să-mi
spui nimic, de ce pînă la urmă tot mi-ai
zâmbit ?"

Ziaristul a încercat să-și îndrepte hai-
nele, miroase puternic a băutură, con-
niacul care se varsase peste el reușise
să acopere acreală persistentă a oricărui
bețiv înveterat „de ce, de ce, voi aștia
nu puteți trăi decît punînd întrebări. Și
dacă vi se răspunde, întrebări mai de-
parte că de ce vi s-a răspuns într-un
fel și nu altcum. Sinteți bolnavi cu
toții, chiar așa, bolnavi", și și-a rotit un
deget în timp. „Un gest pe care nu-l
cunoaște, nu-l văzuse încă pînă atunci,
dar care spunea destul de clar ce avea
de spus. Scutură din cap și scuipă în-
tr-o parte. „Ar mai trebui să beau ceva,
să-mi revin". S-a uitat pe sub sprince-
nele subțiri și decolorate „dai un mar-
ghiloman și un coniac alături ? Dacă dai,
îți mai spun ceva".

Nu prea mai avea ce să-i spună ca
să-l intereseze. Ce era de aflat, aflase.
„Chestiunea Cocos" nu era decît o ca-
cealna care nu privea în nici un fel
Serviciul. S-a gîndit că merită să-i mul-
țumească, deși fusese obraznic. Obraznic
și prost. Chiar dacă îți dai seama des-
pre cineva că lucrează la o instituție mai
discretă, nu trebuie să-i arăți că știi și
cu atît mai puțin să o strigi în gura
mare pe stradă. A zîmbit văzîndu-l cît
de nenorocit era numai la gîndul că n-o
să fie de acord. „Bine, un marghiloman
și un coniac. Dar atît. Numai atît".

Lică Făinaru parcă a prins curaj. A
rinjit arătîndu-și dinții gălbui, ferestruți,
de fapt era o ruină. „dar să nu-ți iei
vorbă. Vreau un marghiloman și un
coniac dar... aici". Și arăta cu degetul
peste umăr exact către intrarea de la
Athenée de unde tocmai fuseseră dați
afară atît de elegant, încît nici nu-și dă-
duseră seama de asta decît în stradă.

Era un ticălos. Un parșiv. un nenoro-
cit. I-a venit în mîntea să se răsucescă
pe călcîie și să-l lase acolo, să plece și
să-l lase definitiv. Așa-i trebuia dacă a
dat dovadă de slăbiciune. O slăbiciune
omenească și de aceea de neexplicat.
„Nu ești în stare dom'le ? Ești prea
mic ? Sau nu ești de loc ? Atuncea îți
spun ce am de spus aici. În stradă, ca la
oamenii necăjiți !"

Lică Făinaru își aranja în continuare
hainele și vorbea cu el de parcă ar fi
vorbit de unul singur. „Abia acum îmi
dau seama, dom'le, că de fapt sînt fraier.
M-am păcălit, m-am tras în piept, chiar
așa, cum trag aștia în piept o lume în-
treagă cu alde Cocos. Ei și ce dacă, se
mai curăță cîte un soldat, un jandarm,
vreo doi țărănoi. Se curăță că-s proști.
Pricepi dumneata, aștia se curăță pen-
tru că îl iau în serios, pentru că sînt spe-
riați de Cocos ăsta, mor ca proștii pen-

tru că sînt convinși că alde Cocos e
chiar un bandit fioros care trebuie prins
pentru bunele țării. Binele țării și nenor-
ocirea lor, asta-i. Te-am luat în serios
dom'le, eu iau foarte rar în serios pe
cineva și uite că mi se întimplă să gre-
șesc tocmai atunci. Asta-i curată pe-
deapsă dată de Dumnezeeu. Să iau și eu
în serios pe cineva o dată și atunci să
cad mesa. Acum chiar ar trebui să mal
beau trei zile ca să uit, chiar așa cum
ai spus. Și eu care credeam că vrei
să..."

Nu s-a putut abține, l-a prins de mî-
necă, era încă umedă „ce să vreau, ce-ai
crezut că vreau ?"

Lică Făinaru se clătînea pe neaștepta-
te, bătu aerul cu mîinile, își reveni, părea
că se îmbată stînd afară, fără să bea ni-
mic, se scotoci prin buzunare, scoase un
gomoio de bani „mă descurc și singur,
dom'le, m-am păcălit, credeam că vrei să
te întîlnesc cu Cocos, asta mă gîndeam,
că mă tragi de limbă ca să știi unde să
dai peste el. La Starichiojd cu un plu-
ton de infanterie îi poți lua ca din oală.
Odată intrăți pe vale sînt în mina oricui
are răbdare să-i aștepte acolo. Numai că
trebuie să-i aștepti în vale, nu sus, pe
mal. Oricine stă pe mal e văzut de la zece
kilometri și degeaba stă. Dacă vrei să
stai de vorbă cu el trebuie să ai în bu-
zunar Dimineața din 10 aprilie unde e
Cocos cu poză pe pagina întii. Asta este.
Dacă n-ai Dimineața din 10 aprilie în
buzunar poți să-ți faci testamentul înal-
te de a pleca, dom'le. Mă gîndeam să-ți
salvez viețioșoara, dar se vede că nu me-
rită nici cît un coniac și un marghiloman
înăuntru". Și ca străfulgerat de un
gînd bun s-a aplecat către el, gata să
cadă „stai o clipă aici, fii și dumneata
domn și stai aici pînă mă întorc".

Și s-a dus clătîndu-se către intrarea
luminată a restaurantului, cristalele stră-
luciau ca țurțurii de gheață în soare. A
ridicat din umeri, ce-l costa ?

Lică Făinaru a parlamentat cam cinci
minute, s-a întors către el și i-a făcut
semn să aibă răbdare, de fapt voia să
verifice dacă mai este acolo, dacă n-a
plecat. A intrat înăuntru însoțit de por-
tarul infiretat și după alte cinci minute
a reapărut. Era nebun. În spatele lui,
chelnerul care îi dăduse afară, cu șervet
pe mină, ducea pe o tavă două pahare
pline ochi de coniac și două cești cu
cafea marghiloman.

„M-am gîndit că dacă viața ta nu face
cît două cafele și două coniaci înăun-
tru s-ar putea să faci alîta dar afară,
în stradă". Și sigur de sine l-a pofit să se
servească de pe tava care nu tremura
în brațele chelnerului absent, cu privi-
rea aruncată peste cupola Ateneului Ro-
mân.

Abia în trenul de Constanța, după ce
trecuse Dunărea, și-a dat seama că Lică
Făinaru îi făcuse un serviciu mai mare
decît își închipuisese. De fapt îl scutise și
de o întîlnire propriu-zisă cu Cocos.
Mai mult nimeni nu-l putea oferi. Dar
el nu putea să nu verifice. Acesta era
blestemul slujbei la Mihail Mihail.

Simpozioane europene

Lisabona: relația teatru-realitate

REUNIUNILE consacrate teatrului — la care am participat în această toamnă — vădesc o dinamizare a mișcării ideilor. Intensificarea contactelor între diverse culturi și îmbogățirea continuă a literaturii de specialitate, circulația publicațiilor teoretice sporesc interferențele și aduc în prim plan problematici comune tuturor celor implicați în destinul artei teatrale universale. Multiplicitatea punctelor de vedere în chestiunile esențiale ca și datele furnizate de diverse practici actuale, școli, experiențe duc la controverse fecunde, dar și, uneori, la strădanii privind identificarea unor posibilități de conlucrare. La Lisabona, la Congresul Asociației internaționale a criticilor teatrali, unde patru zile am con-vorbit o sută de croniciari, istorici, teatrologi din toate continentele, portugheza Helena Maria Serôdio a numit această prelungă conversație „un dialog polifonic într-un loc plural, dialog deschis, fecund prin diversitatea opiniilor și a pozițiilor teoretice, ce infirmă monologurile paralele și dă o viziune nouă asupra articularii polidrice cu realul, a artei teatrale”.

S-a propus să discutăm în trei arii: Dramaturgia minoritară și Dramaturgia majoritară în dialog cu realitatea, Limitele și potențialitățile teatrului de azi și Locul teatrului tradițional. O parte însemnată a dezbaterilor s-a referit la situația teatrelor est-europene, examinându-se distorsiunile și mutațiile perioadei actuale. Ivo Olsosobe a susținut ideea unei participări foarte active a teatrului în revoluția cehoslovacă, atât prin piese, spectacole, cit și prin personalități contestate în plan politic. El a vorbit chiar de „rolul” jucat de teatru în marea schimbare. Mihail Svidkoi din Moscova a oferit informații despre felul în care teatrul sovietic se adaptează la noua realitate, în principal prin spectacole de incandescență și mai puțin prin dramaturgie originală. Dificultățile — și unele izbândiri — ale teatrului ungar în perioada de trecere au fost evocate de Anna Földes din Budapesta. Colegul nostru Mircea Ghițulescu a informat amplu și doveditor asupra performanțelor literaturii dramatice române contemporane în rezistența față de dictatură. S-a putut evidenția astfel adevărul că nicăieri teatrul nu s-a scaldat în conformism, n-a decăzut în situația de servitor al regimurilor opresive, nu și-a trădat menirea de conștiință vie a națiunilor. Abandonurile, compromisurile au existat și ele, desigur; n-au caracterizat însă vreo mișcare teatrală în ansamblu ei. Transformările, schimbările, adaptările (mai puțin și mai eficiente în Polonia, dramatice în fosta Est-Germanie — pentru a semnală două situații polare) se efectuează în substanță. Într-o căutare decisă a „formei timpului” — cum zicea cineva, parafrazându-l pe Kant. O interesantă analiză a efectelor războiului rece în teatrul mondial a prezentat John Elsom (Anglia).

Situația teatrului tradițional și inserarea sa în actualitate nu l-a pasionat pe participantii. Expozeul foarte documentat al d-nei Eteri Guguşvili din Tbilisi, cele ale d-lui Kazuki Matsuko din Tokio, și João Cândido Galvão din Brazilia (despre bienala de la São-Paulo) au desenat o preocupare pentru cercetarea surselor, care în unele locuri fortifică spiritul național, iar în altele și propice căutărilor inovatoare în domeniul excoresivității. Aici ar fi fost interesantă o abordare a noului concept de antropologie teatrală; dar ea nu s-a produs.

Cea mai amplă colocviere a generat-o relația dintre teatru și realitate azi. Cum reacționează acum această artă la impulsurile unei actualități rapid schimbătoare, cu un curs evenimential foarte lute și propunerii unor năucitoare? Nu e capabilă să surprindă instantaneu ceea ce se petrece în lume — a opinat Zeynep Oral din Istanbul — dar oare îi putem sfătui pe creatori să copie realitatea? Eternitatea e închisă în clipă, firește, procesul extracției ei poate fi îndelungat. Non-implicarea e tot atât de perversă ca și graba de a fi prezent momentan. Japonezul Minoru Tanakuru vede o sansă în teatrul apolitic și crede chiar că ar fi necesar să se militeze pentru el, de vreme ce prea strînsa relaționare cu doctrinele și chiar cu atitudinile politice generale a dus la caducitatea multor piese în diferite dramaturgii. Georges Banu, compatriotul nostru care trăiește și lucrează la Paris, a nuanțat cu finețe ceea ce a numit „presiunea istoriei asupra teatrului”. El cunoaște tentația de a vorbi direct lumii (vezi modalitățile companiei americano-mexicane „Campesino”) sau printr-o mediație, căreia fabula îi servește de principal instrument. Azi, exprimarea directă a conflictelor lumii pare puțin pertinentă, cînd nu e chiar derizorie. Lumea gîșie, se transformă, derapează dar teatrul n-are mijloacele de a da seamă direct despre acestea. Textele

au vorbit îndeobște după evenimente; au avut nevoie de o distanță. Jaime Salazar Sampaio (brazilian) a fost de părere că nu se pot distinge totdeauna drumurile de la teatru către realitate ori de la realitate spre teatru, există o osmoză permanentă, dar cu relieful și intensități schimbătoare, cărora critica le poate lua doar pulsul. Realismul teatrului finlandez — și în genere — al teatrului scandinav a cunoscut o înflorire simțitoare în deceniile șapte și opt ale secolului nostru (Soila Lehtonen din Helsinki) fără a părăsi posibilitățile fantasticului sau suprealismului, ori ale naturalismului. El, acest realism, face, în principal, popularitatea artei scenice în nordul european și întretine un climat cultural în domeniu. Cele mai bune piese surprind problemele realității și transcend, adesea, în chip poetic, această realitate. Acum e un moment de criză financiară și un asalt al teatrului muzical, înegurînd peisajul. Ceea ce aduce televiziunea pe micul ecran e adesea contrazicător și neplăcut. Dialogul cu realitatea rămîne însă constant; se schimbă numai formele acestuia. Sînt împotriva acelor considerații rare vor să obțină relația indestruicibilă a teatrului cu prezentul (declarația spaniolului José Monleón). În fond, dincolo de formulări diverse e o unică problemă: aceea de a restitui artei comunicarea ei funcțională cu prezentul, a o conecta la conflictele vitale ale epocii, a o elibera din carcerele inerției. Avem azi o artă o timpului nostru dar și manifestări care arată că relația cu societatea s-a rupt; în Spania domină acum, în dramaturgie, conflicte maladeve, insignifiante. Libertatea intelectuală a adus mari cîștiguri spirituale dar și o criză radicală a valorilor stabilite. Critica poate determina reînnoirea cu o tradiție valoroasă, aceea a prezenteismului. Elvețianul Georges Schlocker a emis propozițiunea frumoză că teatrul exercită o cenzură sublimă asupra platitudinii vieții.

În ce mă privește, m-am întrebat — în comunicarea mea — dacă există azi un dialog autentic și eficace al teatrului cu realitatea. Răspunsul nu poate fi dat lesne dar întrebarea oferă o posibilitate periculoasă, adică de promenață în jurul subiectului. Pentru ca acest răspuns să fie afirmativ, ar fi de presupus o sensibilizare imediată a teatrului la evenimentele capitale și anume, într-o manieră întens comunicantă. Dar se poate înregistra o asemenea sensibilizare? Nu există (un exemplu) vreo operă fundamentală care să se refere, chiar și periferic, la revoluțiile din ultimii trei ani în țările est-europene. În general, am impresia că e în involuție acel tip de teatru al imediatității, care a fost numit „agitatric”, „documentar”, „politic”, „publicistic”, afirmîndu-se acum, în schimb, elaborările profunde și complicate ce privesc stări de spirit actuale, reflexe psihice ale actualității în structura indivizilor mai curînd decît în aceea a mulțimilor. În orice lucrare teatrală prezentul e infuz. Căci teatrul e, prin excelență, o artă a prezentului — cum zice Bernard Dort. Dar senza duratei n-o dă explicitarea excesivă a acestui prezent, ci natura artistă a demersului ce rafinează realitatea și o condensează în cuantele specifice, cum ar fi mitul, simbolul, parabola, ritualul dramatic, alegoria. Emoțiile cele mai puternice par să le producă reverberarea realului în generalitate și a particularului în universal. Pe de altă parte, interrelațiile teatrului cu viața de toate zilele pot fi brutale, blocîndu-se contactul cu realitatea prin percepții facile și frivole ale proceselor reale. În spectacolele mărunte, mimînd actualitatea, producții ieftine ce duc pînă la urmă la insensibilizarea publicului și deteriorarea gustului. În orice caz, în dialogul inerent dintre teatru și public, critica poate avea un rol de catalizator. Trebuie doar să-și adeveze demersul — susținea și Eugenia Vasquez (Lisabona) — la neliniștile modelelor asupra cărora se exercită.

Budapesta: știri de acum două secole

SĂRBĂTORIREA a două sute de ani de la întemeierea Teatrului Național din Budapesta a reunit aici invitați din nouă țări europene, într-un simpozion de comunicări pe teme de istorie culturală. Bine organizat și temeinic, simpozionul a avut un caracter preponderent academic. N-au fost discuții, nici interpelări, ci doar expoze paralele, unele de un interes documentar relevabil — ca acela, monografic, al Magdei Koltay.

Participanții din Cehoslovacia, Iugoslavia, Finlanda, Germania au produs mai ales informații privind relațiile teatrelor din țările lor cu teatrul ungar. Eu m-am

ocupat de legătura istorică a teatrului nostru cu revoluțiile, din țările române, ale secolului XIX, marcînd atitudinea scriitorilor și artiștilor precum și participarea lor directă, ca și nașterea unei dramaturgii ce se reprezintă și azi, dîndu-ne ceva din temperatura, coloritul și convulsiile acelor vremuri. Colegul Kantor Lajos din Cluj a produs rezultatele unei substanțiale cercetări a spectacolelor cu Hamlet pe scenele românești și pe cele maghiare din România, timp de 100 ani, încheind excursul său cu aprecierea reprezentății bucureștene create la Teatrul „Bulandra” de Alexandru Tocilescu.

Dar dacă n-au fost dezbateri și actualitatea Teatrului Național sîrbătorit nu a fost decît vag și tangențial tatonată (de altfel nu era prezent directorul instituției și nu a existat nici un expozeu al vreunui artist sau al altui personaj legat azi de acest lăcaș), în pauze, în ambianță agreabilă a recepțiilor au avut loc schimburi de păreri și de date utile tuturor. D-na Katalin Teplanszky, directoare a relațiilor externe din forul cultural central, s-a interesat de modul în care se organizează la București festivalul național de teatru „I. L. Caragiale”, exprimînd dorința ei și a colegilor de a participa la manifestările teatrale românești și a vedea spectacolele bucureștene. După ce a ascultat comunicarea mea, în care, printre altele, am vorbit despre prima piesă românească integral păstrată, scrisă acum 225 ani la Oradea, de Samuil Vulcan, și de teatrul din Oravița, clădit de locuitorii români, unguri, sîrbi, cehi, germani ai aceluia oraș, în 1817 — animatori fiind (cum relatează Ioan Massoff) arhitectul și pictorul român macedonean Ioan Nuni, profesorul Dimitrie Constantini, pictorul vienez Platzger și cehul Prokopiu Lihotka de Zimislav — dl. profesor Alojz Eljes de la Facultatea de dramă din Belgrad mi-a făcut cunoscut că el posedă documente despre existența unor trupe de diletanți la Oravița — printre care și unele românești — încă de la sfîrșitul secolului XVIII. L-am rugat, firește, să ne trimită copii. În conversația amabilă cu dl. ministru al Culturii, Andrásfalvi Barthélemy — care a studiat filologia la București și mi-a răspuns la salut în românește — am discutat despre posibilele contacte între teatrele ungare și cele românești, domnia sa exprimîndu-și nădejdea că vor fi finalizate acte de colaborare la nivel ministerial. A semnalat cu satisfacție prezența regizorului Dan Micu la Győr, care în acea soară avea acolo premiera cu D-ale carnavalului, ea urmînd altor prezențe remarcabile pe scene ungare, ale lui Dinu Cernescu sau Alexandru Tocilescu.

Villach (Austria): teorie și subvenție

FESTIVALUL teatral numit „Alpen-Adria”, care se desfășoară anual în orașul austriac Villach, de lângă Klagenfurt, se însoțește cu un simpozion internațional — anul acesta el avînd ca temă „Schimbările din Europa, cu specială privire asupra teatrului”. Am răspuns cu plăcere invitației organizatorilor de a participa și am admirat — acesta e cuvîntul potrivit — impecabila desfășurare a manifestării în toate compartimentele ei. Comunicările unor dramaturgi, directori, regizori, teatrologi, secretari literari, critici din Austria, Germania, Iugoslavia, Cehoslovacia, Ungaria, Italia, România au iscat și ample discuții, confruntări, controverse, polemici, dar și concordanțe declarate de păreri și, într-o singură privință, deplină unanimitate. Două zile îndesate de dezbateri și muncă intensivă în comun au dus, printre altele, la concluzia unei posibile întemeieri, în Austria, a unui Centru de cooperare interteatrală, care să favorizeze accesul studenților străini în instituturile de învățămînt artistic, burse de studiu, turnee, reciprocități regizorale, scenografice, actoricești, acțiuni studioase comune, co-editații ale unor cărți de referință.

O caracteristică a simpozionului: insistența (uneori excesivă) pe problemele economice și organizatorice ale activităților din universul scenei. Dar s-a și problematizat în sferă largi de preocupări, unele teoretice. Am ascultat cu atenție considerațiile d-nei Judith Csaki, critic budapestan, asupra crizei de regie în teatrul ungar, expozeul lui Pietro Nuti din Roma despre dificultățile create culturii italiene de teatrul facil, în care se comercializează vedete ale cinematografiei și televiziunii, teatrul acesta fiind „un elefant care blochează inițiativele și veritabilele probleme”, nevoia de modernizare, lipsa de actualitate; Andrej Inkret din Ljubljana, vorbind despre așteptarea unui teatru serios, profund, al timpului,

politic și în același timp antipolitic, în termeni clari, literatură radical democratică, stîrnind pasiuni utile, nu doar emoții erotice, un teatru vital; croatul Peter Selam, despre necesara coeziune dintre teatru și public, unul din elementele acestei coeziuni fiind satirizarea deschisă a ceea ce publicul condamnă, public care oare să nu i se mai ofere iluzii, ci probleme, teme de gîndire; a mai vorbit, cu pasiune, despre metastazele teatrului absurd și anevoințele teatrului conceptualizat; despre nenorocirea abătută asupra unor instituții, pe care nu directorul le conduce, ci sindicatul.

Am schițat, la rîndu-mi, un tablou al teatrului românesc de azi, evocînd personalitățile sale în varii compartimente artistice, dispariția cenzurii, prezența masivă a tineretului, înfruntările dintre marile repertorii și acela de strînsură, tendințele mercantile și încercarea de a reuni inițiative și realizări importante în cadrul manifestărilor de cultură teatrală. Am susținut și un punct de vedere în problema raporturilor active și a celor pasive între tradiție și novatorism și am adus în discuție câteva din conceptele cu care operează critica în discernerea și statornicirea valorilor. Am fost susținut de unii, interpelat de alții, rugat să dau informații suplimentare și combătut de un venerabil director german, el susținînd că sprijinul statului poate fi nociv. Îmi păstrează părerea că e, dimpotrivă, absolut necesar azi. De altminteri, mai toți participanții s-au plîns, unul tragic, de lipsa sponsorilor.

Dar simpozionul l-a avut, se pare, căci ne-a dat putința să dezbaterem în condiții excelente, cu mese îmbelșugate și un ne-maipomenit vin caritativ, problema lipsei de gologani a instituțiilor teatrale, — ca o calamitate cronică.

Valentin Silvestru

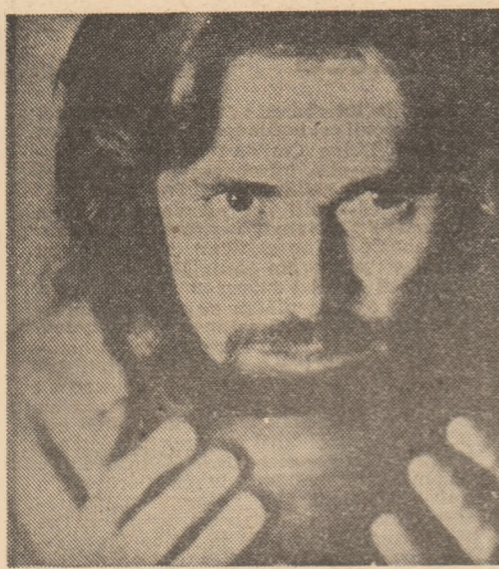
Filmul și lucrurile sfinte

ISUS — producție Campus Crusade for Christ International — e primul film „de propagandă religioasă” care intră pe marile ecrane din România (pe micul ecran a fost difuzat, la începutul anului trecut, *Isus din Nazaret*, de Zeffirelli), după ațiștia ani în care, la frontieră, la intrarea în țară, una din întrebările-tip era „dacă aveți arme și cărți religioase”... Și, chiar dacă mai multe generații au fost — sînt — complet lipsite de o educație religioasă sistematică, nimeni n-a uitat, în toți acei ani, versul poetului: „Credința zugrăvește icoanele-n biserică”... Filmul *Isus* întîlnește, la noi, nu un public păgîn, ci un public cu o imensă nevoie de a crede. Cine ar putea uita imaginea multîmilor scandînd „Există Dumnezeu!”...

Autorii caietului program al filmului (de fapt o adevărată cărțică, foarte frumoasă tipărită — în S.U.A. —, incluzînd și textul care a inspirat scenariul filmului: *Evanghelia după Luca* citează, inspirat, din Pascal: „Există un vid înlăuntrul fiecărui om, pe care nu-l poate umple decît Dumnezeu, prin Fiul Său, Isus”.

Felul în care, de-a lungul anilor, cinematograful l-a căutat, l-a invocat, l-a gândit pe Isus — „pentru credință sau pentru tăgadă” — furnizează materie pentru un foarte vast capitol al istoriei filmului. Impulsul — conștient sau nu, primitiv sau îndelung rafinat — al oricărui muritor gîndindu-l pe Dumnezeu — „Vreau să te pipăi și să urlu: „Este!” —, s-a întîlnit cu capacitatea inegalabilă a cinematografului de a crea „efectul de real”. Filmele care s-au rezumat la ilustrarea, la vizualizarea strictă a „acțiunii” din Biblie și-au asumat o anumită navitate, convingătoare în ordinea succesului la marele public, dar inoperantă în ordinea artei. Căci, în fond, marele public asta vrea: să vadă „ai ceea”, cu ochii lui, miracolele, personajele și locurile sfinte; doar că, atunci cînd aceste miracole se concretizează fără echivoc pe ecran, senzația de trucaj cinematografic pulverizează orice mister, tehnica victorioasă anulează florul tragic.

Uneori — rareori — viziunea originală a lecturilor biblice s-a întîlnit cu filmul de artă. Cu filmul ca artă. Și nu ca mijloc de „popularizare în masă”. Un titlu antologic al acestui capitol rămîne *Evanghelia după Matei*, realizat, în 1964, de un paradoxal „marxist-creștin”, Pier Paolo Pasolini. „Lectura mea nu putea fi decît lectura unui marxist”, scria Pasolini, „dar, în același timp, se insinua în mine fascinația pentru irațional, pentru divin, care domină *Evanghelia*: sensul unuia „ceva” pe care eu, ca marxist, nu pot să-l explic, și pe care marxismul nu-l poate explica”. Pasolini a văzut, în filmul lui, „expresia unei crize”, proprie intelectualității italiene la sfîrșitul anilor '50, o „criză iraționalistă”, survenită ca o reacție la sfîrșitul unui deceniu de excesivă domnie a „raționalului” (deceniu la rîndul lui reacție la elementele iraționale, mistice, dominante în cultura italiană din timpul și imediat de după război). Lectura textului sfințit a proiectat, în viziunea lui Pasolini, o dublă serie de lumi figurative: o lume „fiziologică”, a timpurilor biblice, și o lume reconstituită de cultura figurativă a Renașterii italiene. Considerînd că realizarea *Evangeliei*

Willem Dafoe, în *Ultima Ispită a lui Christos*, de Martin Scorsese

cu o tehnică sacrală, hieratică, ar fi însemnat forțarea unor uși deschise, Pasolini și-a condus filmul folosind „o tehnică absolut haotică” (apostolii urmindu-l pe învățător sînt filmați folosind zoom-ul, „ca pentru o cursă ciclistă”, procesul lui Pilat din Pont e filmat în stilul ciné-vérité, cu camera în mîna, etc). A rezultat un film baroc, impresionant, care a dorit și a reușit să aibă „violenta unei rezistențe”. Un fapt de artă care, prin mesajul de dragoste și pace al lui Isus, a vrut să contrazică radical viața așa cum i se prezintă ea omului modern (viciată de cinism, de conformism, de compromis). Acest film „epico-iric, în cheie național-populară”, cum îl definea Pasolini, conținea o serie de trimiteri la problematica sudului italian. Citînd *Evanghelia*, zice Pasolini, „vedeam în fașelei clasa conducătoare în acel moment și consideram ceea ce predica Isus ca o revoluție făcută cu metodele de care se putea folosi o revoluționar al acelei epoci, spumînd „Întoarce-ți celălalt obraz” în loc să folosească mitraliera, ca partizanii”...

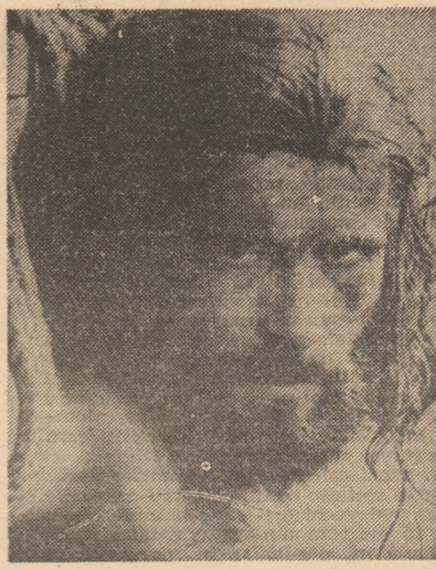
Filmul lui Pasolini a fost deseori invocat, ca termen de contrast, în '83, în cronicile la filmul lui Scorsese, *Ultima Ispită a lui Christos* (după romanul lui Kazantzakis), care n-a reușit să fie, cu adevărat, un film de autor, ci doar unul de scandal. Filmul lui Scorsese a provocat o reacție de respingere și de intoleranță foarte puternică (mergînd pînă la incendierea unui cinema parizian). Isus își imaginează, pe cruce, cum ar fi trăit dacă ar fi cedat „ispitei carnale”, și o bună parte din film vizualizează, cu un gust indoielnic, această halucinație. Isus se însoară. În film, cu Maria Magdalena, după moartea ei se recăsătorește cu sora lui Lazăr, apoi, iartă-ne, Doamne, se „combină” cu o cumnată, devine tatăl unei familii numeroase și, bătrîn, pe patul de moarte, află că ingerul lui păzitor fusese, de fapt, Satana! Tragicul se dizolvă în tehnicolor, Isus printre credincioși seamănă cu un candidat într-o

Robert Powell, în *Isus din Nazaret*, de Franco Zeffirelli

campanie electorală (americană). Filmul s-a dovedit nu numai un eșec artistic, dar și, în ciuda tuturor îndrăznelilor lui, și un eșec comercial. De unde se vede că, saltimbanc sau rege, și în materie de cinema, e contraindicat să te joci cu lucrurile sfinte. Filmul a fost explicat cit se poate de sintetic de un critic italian: „un regizor american de origine italiană, catolic — Scorsese, un scenarist protestant — Paul Schrader, un scriitor grec-ortodox — Kazantzakis, și un producător evreu — Wasserman, conducînd împreună la un cocteil de pasaje biblice și de fantezii literare”...

În același an cu filmul lui Scorsese a apărut și un film italian, pe aceeași temă, *Sărutul lui Iuda*, de Paolo Benvenuti, care fructifică o idee datînd din primele secole ale creștinismului: ideea că Iuda a fost singurul dintre apostoli care a înțeles că Isus trebuia să moară. Iuda văzut ca instrument conștient al min-turii lumii; misterul milenar al trădării căpătînd conotații logice ale unei lucide predestinări. „Dezbaterea” în sine ar fi putut fi interesantă, dacă regizorul n-ar fi transformat-o într-un film trenant și, în ciuda sursei inspiratoare, sărac cu duhul. Unor asemenea lecturi deformatoare ale Bibliei, nesustînite de forța unui mare regizor, le sînt de preferat, într-adevăr, filmele tuminți, cum este și cel al lui Zeffirelli, care nu interpretează, ci doar ilustrează, pitoresc, fără alergie la locurile comune, cu multă atenție la autenticitatea documentară a cadrului și la fluiditatea discursului. Chiar dacă, în acest tip de lectură, Biblia își estompează dimensiunile filosofice și tragice în favoarea celor strict anecdotice, de „basn-foleton”, acest gen de film răspunde gustului marelui public, căruia îi face întotdeauna plăcere să reîntînească, pe ecran, asemenea ilustrații colorate ale Bibliei în imagini mișcate. *Isus*, filmul care rulează acum la noi, se apropie, stilistic, de filmul lui Zeffirelli. Ceea ce și-a propus acest film de largă audiență — tradus

Brian Deacon, în *Isus*, de Peter Sykes

pină acum în 175 de limbi și tradus de peste 425 milioane de copii — este să influențeze, sau chiar să determine, pe o cale cit mai accesibilă, începutul unei revoluții culturale, cu oas-țerea lui Isus și deci a lui Dumnezeu („Isus i-a zis: Eu sînt cel care văd și viața. Nimeni nu vine la Tatăl decît prin Mine” (Ioan, 14, 6). La sfîrșitul filmului, glasul unui comentator-novator îi invită pe spectatori să repete în gînd, după el, cuvintele unei rugăciuni. Și, alinătoare imagine, publicul cu un aer mizer și cenușiu se uneste într-o clipă de tăcere, spectatori care la alte filme reacționează barbar nu se mai reped ca de obicei spre ieșire, ci ascultă, în liniște, cum sună o rugă.

În caietul program ni se dă pilda lui Lew Wallace (autorul celebrului roman de inspirație biblică *Ben Hur*, după care s-au făcut trei ecranizări), un ateu hotărît, care, vreme de doi ani, a studiat în cele mai mari biblioteci ale Europei și Americii, cu gîndul să scrie o carte demolatoare despre credința creștină. În timp ce scria la al doilea capitol, aflăm, „s-a trezit în genunchi, rugîndu-se lui Isus, și numindu-l, asemenea lui Toma de altădată, «Domnul Dumnezeu meu»... Concluzia: „cel care nu cred trebuie să mărturisească în mod sincer că nu și-au făcut timp să citească Biblia și să cerceteze faptele istorice în legătură cu Isus”... În loc de „crede și nu cerceta!”, filmul ne propune, deci, altă cale: cercetează și vei crede!

Eugenia Vodă

P.S. Există un film al anului 1989, care, pomînd de la spiritul Bibliei, de la cele zece porunci, pătrunde în esența sufletului lumii moderne: un serial polonez de televiziune, în zece episoade, *Decalog*, de Krzysztof Kieslowski. Propunem televiziunii noastre, pentru repertoriul lui '91, să încerce să facă efortul și să achiziționeze, și pentru publicul nostru, această capodoperă.

MUZICA

Scrutînd viitorul

REDACȚIA „României literare” mi-a propus să scriu citeva cuvinte despre planurile și perspectivele Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor pentru 1991. Mărturisesc că prima reacție la amabila invitație a fost alune-carea pe panta visării. Oare se poate vorbi în România despre viitor, chiar și numai în orizontul unui singur an, termen neînchipuit de scurt pentru drumul și destinele unei culturi, în speță cea muzicală? Și — mai departe — putem oare sonda necunoscutul, fără a pomeni despre împlinirile și neîmplinirile cunoscutului, adică a acestui straniu an 1990, în care Uniunea noastră și-a făurit un alt statut și a încercat să pună în acțiune niște structuri gîndite pe noi baze? La ce punct din drumul proiectat ne aflăm?

Am cerut în cursul anului ce a trecut și am redobîndit *Editura Muzicală*, înflințată de noi și smulșă nouă samavolnic cu ani în urmă: însă la ora de față prețurile aberante ale hirtiei și manoperele tipografice ne împiedică să scoatem vreo partitură sau vreo carte de muzicologie cit de cit serioasă. N-are importanță, profită sub-cultura! Și, oricum, n-aș dori nici cel mai înrăit dușman să fie acum director de editură.

Am căutat să finanțăm (cu concursul binevoitor al Ministerului Culturii) refacerea casei Enescu din Calea Victoriei, sediul muzeului care poartă numele muzicianului și lăcașul firesc al compozitorilor români: dar harababura care dom-

nește în construcții ne-a oprit să realizăm, în circa opt luni, mai mult de 15% din lucrare. Nu contează: noi cu drag muncim (nu gîndim, că n-avem motive).

Am urmărit cu perseverență deschiderea unui nou magazin de muzică, atribuit nouă într-un bloc în construcție încă de acum doi ani și mai bine de către primăria Capitalei. Am comandat mobilă specială pe măsură, în valoare de peste 3 milioane, și am discutat cu proiectantul modificările necesare: dar primăria Capitalei, împinsă probabil de personalitățile care s-au perindat cu atîta succes la centru, a repartizat spațiul în chestiune, ilegal și abuziv (cit costă în dolari o asemenea afacere?), unei societăți mixte. Nu ne vindem țara. Doar bunurile ei, mobiliare și imobiliare.

Am încercat să reluăm legăturile frefrești cu străinătatea, trimițînd oamenii oriunde se lvea prilejul, primind oaspeți de cite ori își arătau intenția de a ne vizita: dar în clipa de față un bilet de avion pînă la Paris și retur costă venitul unui cetățean (bine plătit) pe un an de zile; cit despre găsirea de locuri în hotelurile bucureștene, problema ține din ce în ce mai mult de domeniul fantasticului, sau al suprarrealismului. E primită cu drag orice monedă, afară de cea națională. Pentru aceasta ne simțim, evident, animați de o patriotică mîndrie.

Ne-am străduit să reluăm relațiile normale cu societățile de drepturi de autor din Europa (împreună cu Albania, tradi-

țională noastră tovarășă de drum, suntem ultimii ne-conectați la sistemul internațional); dar ne-am lovit și ne lovim de non-convertibilitatea leului nostru pricîjit, cu care partenerii străini nu au ce face. Nu importă; perseverăm în binecunoscutul nostru optimism. Moarte realizațiilor!

Am imaginaț pentru luna Mai a fiecărui an un festival de muzică nouă, evident cu participarea unor nume importante din cultura muzicală a contemporaneității, celebrități care ne-au și răspuns favorabil: dar ne întrebăm cum vom onora prestațiile unor artiști străini (iarăși veșnica milogire pe la serviciile culturale ale ambasadelor străine?), unde îi vom găzdui, cu ce îi vom hrăni. Intrăm din ce în ce mai mult în Europa și-l lăsăm cu gura căscată pe locuitorii bătrînului continent.

Am continuat (aceia dintre noi care au avut răgazul, eu nu l-am avut) să producem lucrări în toate genurile, cu încrederea că în decembrie '89 a început o etapă nouă în istoria țării și implicit în cultura ei: dar ne-am izbit de patrioti-cul dispreț al unor orchestre, manipulate demagogic, și de hotărîrea lor entuziasată de a nu accepta în programe muzica românească pînă nu vor eşuiza opera simfonică a lui Brahms, urmată de cea a lui Ceaiikovski, cu reluare de capo: Brahms-Ceaiikovski-Brahms-Ceaiikovski etc. etc. Și dacă tot e vorba de criterii economice, s-ar putea chiar recurge la seburile complete de discuri compact (interpretări superbe) cu operele autorilor în chestiune — poate încă vreo 2-3, dar nu mai mult! Orchestrelor noastre revenindu-le, eventual, rolul de a mima în play-back. Doriința consumatorului este lege pentru noi. În fine, pentru că ne simțeam datori și

față de pregătirea generațiilor tinere, am cerut Ministerului Învățămîntului să ne încredințeze alcătuirea și tipărirea manualelor muzicale (evident, conform programelor analitice): dar ne-am izbit de un refuz sec, așa zice bășos, conștient într-un fel și insinuarea că întreprindem demersul doar pentru a ne umple de bani. Politicos, am cedat locul Editurii Didactice, care însă nu a realizat nici un manual nou pentru anul școlar în curs. Grijă pentru tineret e primordială.

Nu doresc să continui o enumerare care ne lovește mai mult pe noi decît pe cel care — conștient sau fără a-și da seama — ne năpăstuieste. În urma descrierilor ciudate întîmplări să mă declar pesimist sau optimist în privința perspectivelor anului ce vine? Cum de la un timp albul a început să fie numit negru (și invers), inteligența să fie taxată de prostie (și invers), cîntea să fie încondeiată drept corupție (și invers), ce m-ar costa să mă declar și eu optimist? Optimist față de viitorul nostru, care pare încă mai strălucitor decît pe vremea cînd era de aur.

Decembrie, 1990

Pascal Bentoiu

P.S. Aflu în ultima clipă că un senator care mai e și muzician pe deasupra s-a trezit vorbind vrute și nevrute în Comisia culturală a Parlamentului României, denigrînd creația noastră muzicală și arătînd că nu dorim altceva decît bani. Pe românește: colac peste pupuză! Îl invităm pe Dl. Senator de Timiș să poftescă pe la Uniune să-l prezentăm, cu toată bunăvoința, listele complete ale creației ultimului an.

Deplorabilia (X)

Solidaritatea versus Solitaritatea

NU MAI E. credem, nevoie să arătăm că există de regulă o solidaritate mai mare între oamenii necinstiți decât între cei cinstiți. scria Nicolae Manolescu, la începutul lui octombrie, în această revistă și continua astfel: „Majoritatea celor calomniati cred că e destul să protesteze în nume propriu, fără a sări vreodată în ajutorul altora aflați în aceeași situație. Ei nu-și dau seama că eficacitatea apărării e cu atât mai mare cu cât prinde în bătaia ei și pe alții. Nu vrem să cităm nume. Dar vă rugăm să treceti singuri în revistă numele marilor calomniati ai ultimelor luni și să vedeți citi dintre ei, atunci când și dacă au răspuns calomniei, au găsit măcar un cuvânt prin care să se refere și la alții.”

Da, marii calomniati ai ultimelor luni... Citesc și recitesc coții de injurii prin care birjari mai vechi ori mai noi încearcă să doare și scurteze din personalitatea acestor luptători, dar chiar să treacă tot ce stă în dreptul semnelui plus în grădina ceuilalt semn — minus. Și mă întreb de există printre victime un cel mai calomniat dintre calomniati? M-aș încumeta să spun că da, există. Și spre exemplu, katiusele românilor mici de la România Mare nu sînt îndreptate fără motiv împotriva acestui primus inter pares... Cum nu fără motiv și-au ales aceeași țintă și hoiții de dosare de sub comanda d-lui Virgil Măgureanu ori „Romanovii” — adică tovarășii de năzbîtit ai premierului român. Explicația mi se pare simplă: dintre toți „detractorii” regimului Ceausescu și ai posterității sale atât de viguroso guvernamentale, nimeni nu a practicat mai constant tocmai solidaritatea de care pomenea Nicolae Manolescu decât acest cel mai calomniat dintre calomniati. Or, putine lucruri enervau mai mult „cuplul dispartit”, cum tot așa, putine altele îl enervează astăzi pe urmașii celor ce par a fi fost mutați din garsonierele lor subterane, confort III, de la Ghencea, deci solidaritatea cu un opozant, cu un dizident, cu un spirit liber.

În teancul de hirtii pe care l-am primit de la Vlad Georgescu, la începutul exilului meu extern, descoperam două pagini scrise de mină, trimise Europei libere spre difuzare. Scriis ferm, limpede, liniștit. Litera trădează seninătatea cu care a fost asternută pe hirtie, desi rindurile scrisorii veneau de sub un cer cum nu se poate mai amenințător. Textul are un titlu pe cât de scurt, pe atât de limpede: **Mă declar solidar cu Dorin Tudoran**. Anul era 1985, și Doina Cornea nu conțenea să încerce a toni singurătatea în care se simțea zidit mai fiecare dintre cei ce-si luaseră inima în dinți spre a spune cu voce tare NU!

Scrisoarea Doinai Cornei era o reacție la eseul scris de mine, în condiții ce în alte părți sînt numite „arest la domiciliu”, text intitulat **Frig sau Frică?** Sau despre condiția intelectualului român. Dar era și o reacție la... reacția autorităților față de felul meu de-a le înfrunța... subscriu ideii lui Dorin Tudoran, scria Doina Cornea. „Că redescoperirea ființei umane din noi și implicat a valorilor, al căror purtător este omul, curinde în sine o soluție izbăvitoare. Reînvierea valorilor funda-

mentale, de libertate și creație, de adevăr și curaj, de solidaritate (s.n.) umană, nu înseamnă însă a vorbi despre ele, spune D.T., ci a le trăi ca experiențe interioare. Numai în acest fel aceste valori își vor îndeplini funcția lor restauratoare.”

Preocupat eu insumi de raportul solidaritate/individualism scriam în acel eseu că, în vreme ce polonezii aveau Solidaritatea, noi, românii, eram membrii altui sindicat... Solitaritatea. Gîndindu-mă la sansele reomologării morale a intelectualei lumi române scriam: „Și dacă solidaritatea e primul sentiment pe care trebuie să-l recistige, cel dintîi de care trebuie să se lepede este profunda lehamite în care s-a zidit. Dar acest proces nu e unul foarte rapid, spectaculos, realizabil de azi pe mîine și poate chiar nici la nivelul unei singure generații...! Munca restauratorilor de artă dovedeste că ea e, deseori, mult mai lungă și incompatibil mai migăloasă decât a fost cea a artistului ce-a creat opera. Și o constiință e o operă de artă: artă morală, dar artă!”

REPRODUC aceste rînduri cu sentimentul că le-am scris în urmă cu o jumătate de oră nu cu o jumătate de deceniu. Le reproduc sora a spune că invitația la solidaritate cuprinsă în textul lui Nicolae Manolescu vorbește de o urgență de prim ordin, una din cele pe care Doina Cornea le-a înțeles înaintea multora dintre noi. Dar nu numai solidaritatea vroia Doina Cornea să-și exprime prin astfel de pozitii, ce o pusesu într-un pericol de care, astăzi, fac băscălie poate statele de plată ambulante ale nefericitorilor Securității. Doina Cornea vorbea despre eroarea Puterii de a marginaliza pe cei ce nu-i erau pe plac: „Adresez o rugăminte autorităților din România, celor ce manipulează destinele noastre culturale, să reflecteze asupra orimeiilor la care este expus poporul român și viitorul său, prin fiecare marginalizare a spiritului”. Prin scoaterea din circuitul existenței noastre a gîndirii și a inteligenței, Locul oricărui scriitor român este în țară, în spațiul gîndirii și al limbii române de care — mai mult decât oricare din noi — tocmai scriitorul îl creează. Absența lui Dorin Tudoran va însemna un gol, o neliniștire în creația noastră culturală.” „Acesta ideii se înscriu în tradiția culturii românești și este nedrept ca Dorin Tudoran să fie scos din circuitul nostru cultural pentru a le fi sustinut în scrierile lui.”

Mă întreb: cu cine dintre noi — cunoscuți ori necunoscuți ei — nu a fost solidară Doina Cornea? Chiar dacă ținea în asemenea situații să sublinieze și care din opiniile noastre nu le împărtășea („Poate că nu sînt tocmai de acord cu considerațiile, de ordin general, ale scriitorului Dorin Tudoran cu privire la intelectualii români.”). Doina Cornea rămînea solidară cu dreptul nostru de-a gîndi liber: „Acesta divergențe de vederi nu mă împiedică să mă solidarizez cu Dorin Tudoran, figură marcantă a intelectualității noastre de artă, care, prin curajul și demnitățile sa, se înscrie în tradiția spiritualității noastre. Împărtășesc întru totul mesajul său privind funcția intelectualului și culturii în societate.”

Dacă la întrebarea: „Cu cine dintre noi — cunoscuți ori necunoscuți ei — nu a fost solidară Doina Cornea?” e ușor de răspuns la o altă întrebare — „Citi dintre noi am fost solidari cu Doina Cornea?” — cred că mulți pot răspunde într-un singur fel: privind, rîsuți, în pămînt. Da, „poate că nu sînt(em) de acord” cu unele ori altele din ideile Doinai Cornea, dar să fi învățat măcar un singur lucru de la ea: să ne plătim cu stoicism opțiunile. Or, haimanalele alunecate din statele de plată ale fostei Securități în structurile de gherilă ale actualei Securități doresc ca tot Doina Cornea să plătească; încă și încă o dată. Mai ales pentru ce au făcut ele, haimanalele. La fel, copii și nepoții ai Nomenclaturii încearcă să o ridiculizeze astăzi pe aceea care — prin curaj, demnitate și solidaritate cu fiecare din noi — a ridiculizat o Putere inspăimîntătoare. Firește, este dreptul domnului Petre Roman să nu vadă în Doina Cornea o Margaret Thatcher; adică un om politic. O poate spune — pe sleau ori mai voalat. Nici o problemă. Problema este că, din nefericire pentru români, amprentele de om politic pe care le lasă dl. Roman, prim-ministru al țării, sînt din ce în ce mai asemănătoare aceluia prin care Zărioni a marcat istoria orală a României postbelice. Plusul îl aduce o mare doză de aroganță, de care puținii copii ai Nomenclaturii s-au putut lepăda fie și măcar după decembrie 1989. Dar, la urma urmelor, cine ne poate asigura că Zărioni nu se credea, din cînd în cînd, Machiavelli, mai ales în momentele de reverie, cînd picotea în paucii îmblăniți, sterpeții din garderoba lui Petru Groza?

Impostura nu poartă astăzi — cum nu a purtat-o nici sub regimul Ceausescu — numele de Doina Cornea. Pseudonimul imposturii îl puteți găsi citînd lista guvernului. Sora a da de el, nici nu este nevoie să parcurgeți întreaga listă: vă puteți orîi după primul nume.

În prag de an nou — „La mulți ani, Doamnă!”. Doamnă Doina Cornea.

Washington, decembrie 1990.

P.S. Găsesc nu putine lucruri interesante într-un interviu acordat de dl. Adrian Marino dlui. George Achim, interviu apărut în **Dreptatea** din 28 septembrie. Mă bucură nu doar apariția Forumului Antitotalitar Român, dar și pregătirile, „desul de avansate”, înțeleg, ale acestui act de necesar forum de a lansa un cotidian: **AGORA**. Nu pot intelege altoeva din acest anunt, decât că revista pe care am lansat-o în urmă cu patru ani, **AGORA**, publică ce continuă să apară, nu displace dlui. Adrian Marino și altor membri ai Forumului Antitotalitar Român: dimpotrivă. Înfruntînd asemenea gesturi de reconfortantă pretuire cu același stoicism cu care ne-am străduit să facem față și gesturilor ostile, noi, cei de la **AGORA**, anuntăm că nu ne vom lăsa sufocați de dragostea nimănui și vom continua să scoatem revista. Sperăm că încăpătînarea noastră să nu fie luată drept expresia vreunui totalitarism. Cu cele mai bune sentimente.

nării, sînt, deci, motive politice. D-sa consideră că face parte dintr-un guvern democratic și deci s-a simțit dator să amendeze o decizie în care a fost implicat fără să i se ceară părerea. Ministrul culturii a făcut asta cu eleganță și fără a se dezice de guvernul din care face parte. Nu și-a prezentat demisia ca pe un abandon, ci drept o formă personală de protest față de o tehnică de guvernare improprie. De altfel, argumentele d-sale nu reprezintă un rechizitoriu adresat guvernului. Dl Pleșu nu e un reprezentant al opoziției rătăcit în guvernul F.S.N., ci un independent care își respectă punctul de vedere și dorește ca punctul său de vedere să fie respectat. Faptul însă că argumentele dlui Andrei Pleșu, în legătură cu decizia guvernului de expulzare a regelui Mihai și cu avalanșa de comunicate privitoare la această decizie, se întîlnesc cu punctul de vedere al opoziției s-ar cuveni să arate, atît guvernului cît și majorității parlamentare că au adoptat o tehnică improprie democrației. Dacă reprezentanții majorității în Parlament ar fi ascultat, nu cu bunăvoință, dar măcar cu atenție, intervențiile reprezentanților opoziției care n-au fost de acord cu gafa expulzării regelui Mihai, cu siguranță că atitudinea partidului de guvernămînt ar fi fost alta. În nici un caz nu s-ar fi ajuns la instituirea acelei comisii de detectivi parlamentari, care să umble pe urmele regelui. Dacă însă majoritatea continuă să se considere infailibilă în unitatea ei tot mai de neclintit, n-ar fi de mirare să se propună chiar și înființarea unei comisii pentru verificarea opiniilor dlui Pleșu.

Cristian Teodorescu

Sfîrșit de an în forță

● CELOR care ar putea bănuși că opțiunea tematică a acestei prime cronici '91 (scrișă, totuși, în ultimele zile '90) este un deloc discret gest de evaziune, le-aș răspunde că au dreptate numai pe jumătate. Deci, că exact în aceeași proporție se înșală. Nu am de ce ascunde motivul real al acestei opțiuni: conturînd un bilanț al teatrului radiofonic transmis din ianuarie pînă în ianuarie, avem bucușă de a parcurge un „sector” coerent, pus cu certitudine în slujba culturii și adevărului ei. Valorile desnădăjduitor de puține ale timpului exterior nu au reușit să nimească, nici măcar să clatine edificiul construit, săptămîină de săptămîină, de redactori, scriitori, regizori, actori. Dimpotrivă, privind cele 12 luni care au trecut, limpezimea programului de gîndire și acțiune artistică este cu atît mai evidentă. Nu puteam, astfel, califica decât drept o adevărată șansă posibilitatea de a fi asistat la constituirea și desfășurarea lui, căci teatrului radiofonic i s-a părut normal ceea ce în alte domenii ține de miracol sau de iluzie: îndeplinirea promisiunilor, respectul față de posibilele doleanțe ale ascultătorilor, rezolvarea lor cu neclintită competență și, de ce nu, cu afecțiune. Sau, pentru a nu intra în zona imprecisă a sentimentelor, cu promptitudine. Citiți dintre noi au fost, însă, beneficiarii acestui program? Statistici mai vechi situau teatrul radiofonic în primele linii ale topului preferințelor a milioane de oameni. Ultima Revistă a teatrului radiofonic (de la mijlocul lui decembrie) le înfirmă, din păcate, în bună parte. A fost una dintre cele mai tulburătoare emisiuni radiofonice ascultate în ultimii ani și dacă instituția ar fi onorată cu premii, unul dintre ele, unul dintre marile premii, i s-ar cuveni. În zona Cimpulungului și în Cismigiu, reporterul (Oana Serafim, în același timp redactor al Revistei, rubrică a cărei arhitectură interioară se sprijină, în egală măsură, pe contribuția redactorului muzical, George Marcu) întîlnește oameni care, aproape în majoritate, recunosc că nu ascultă teatrul radiofonic. Merg, de altfel, foarte rar și la teatru. De ce? Explicațiile individuale pot fi acceptate, neliniștor este fundalul pe care ele se plasează și care, în fond, le generează. Și anume, dezinteresul, opacitatea chiar față de actul cultural în general, teatral în special. Iată o atitudine în totală discordanță cu realizările grupului de oameni de teatru din radio. În 1990, aproape 250 de spectacole transmise, dintre care aproape 70 de premiere, multe dintre ele în premieră absolută, cum ne-a dovedit chiar luna decembrie în care am ascultat patru texte nereprezentate niciodată la noi. Au fost continuate cicluri mai vechi și au fost inițiate cicluri noi: **Profil teatral** (Mihai Zirra, Toma Caragiu), teatrul serial, **Ora enigmatelor**, teatru experimental (Jarry, Soreescu Vian, Naghiu) și două Festivaluri, cel de comedie (în august) și cel al dramaturgiei românești (în noiembrie). Din repertoriul '90 nu au lipsit nume reprezentative de dramaturgi români și străini, contemporani și clasici. Un sistem flexibil de reluări a încercat să ia în considerație orarul diferit de viață al ascultătorului potențial, propunînd uneori în cursul aceleiași săptămîni, alteori după o scurtă pauză, audierea, la alte ore și pe alte lungimi de undă, a spectacolelor mai importante. Sînt prezenți la radio, lucru cu totul îmbucurător, scriitori și regizori tineri, dintre care unii își leagă debutul de studioul de înregistrare. Întîlnirea armonioasă a generațiilor, adică a unei reale diversități de stiluri și viziuni, este, aici, realitate. Rîtmul spectacolelor nu a încetînit în nici un anotimp, așa că sîntem invitați a observa că teatrul radiofonic încheie anul în forță. E suficient să ne referim doar la trei dintre ultimele premiere. În primul rînd (nu numai pentru a respecta cronologia), **Largo desolato** de Vaclav Havel, piesă de mare actualitate, explorînd ventinginoasele labirinturi în care se cufundă (sau pe care le învinge?) un intelectual obligat a-și defini atitudinea față de acțiune, față de putere, față de el însuși, deci. Condus cu mîna sigură de regizorul Titel Constantinescu, spectacolul i-a oferit lui Ion Caramitru un rol de primă mărime. Iar el, i-a onorat. Un exercițiu de stil s-au dovedit **Cinci cîntecile** de Vasile Alecsandri, realizate fiecare de către un alt regizor și actor în maniere ce acoperă o scală extinsă de procedee, de la cele imitative spre cele expresive și ajungînd la cele imaginative, în stare a propune nu plasticizări, ci metamorfoze ale textului. În această din urmă situație s-a aflat **Mama Anghelușă**, doftoroaia (regia Cristian Munteanu, interpret Alexandru Arșinel). În sfîrșit, o noutate repertorială s-a întîlnit cu un debut regional radiofonic în **Jocul Sfîntului Nicolae**, miracol dramatic de Jean Bodet (regia Laurian Oniga). Cu o asemenea experiență, dacă am fi numai ascultători de teatru radiofonic, am avea toate motivele să întîmpinăm noul an cu încredere și speranță.

Antoaneta Tănăsescu

TELEVIZIUNE

Tehnica democrației

■ SE PARE că Departamentul informațiilor — nefericită titlatură! ori poate că S.R.I.-ul o fi devenit Serviciul Român de Actualități și pentru a nu da loc la confuzii Televiziunea a recurs și ea la această schimbare... — a considerat că demisia ministrului culturii, anunțată la radio, e o știre mult prea neînsemnată pentru a o programa la momentul potrivit, adică în 1990. Ne-a oferit-o deci, în 1991, pe 2 ianuarie, după ce în seara de 1 spațiul de emisie a fost umplut cu înlocuitori de știri interne: reportaje lungi, cu texte nesărate, de un lirism școlăresc, stîrnind la picoteală.

Intervievatorul dlui Pleșu e unul dintre puținii profesioniști pe care-i are T.V.R. la această oră. Inteligent, agresiv — în înțelesul bun al cuvîntului —, formulînd întrebări precise și scurte, reporterul a fost, deopotrivă, spontan și foarte la obiect, fără aeriul de improvizatie pe care-l au îndeobște reporterii t.v., la noi, dar mai ales fără să provoace impresia că a venit cu întrebările făcute de-acasă. E drept că interviueatul n-a recurs la limbajul evaziv-diplomatic cu care ne-au deprins politicienii noștri. Dl. Pleșu și-a expus neted punctul de vedere, fără a face un capăt de țară din demisia d-sale, dar precizîndu-și, totodată, exigențele de membru al guvernului. Ar fi fost, de altfel, straniu dacă s-ar fi lăsat asociat comunicatului de presă al purtătorului de cuvînt al guvernului despre venirea în țară a regelui Mihai și despre familia regală. Comunicatul dlui Baltazar n-a fost numai o gafă politică, ci și una istorică. Firesc ar fi fost ca parlamentarii care au cerut să se facă un

soi de poteră pentru a constata ce a căutat regele în țară să propună înființarea unei comisii care să verifice cunoștințele de istorie ale dlui Baltazar.

Nu cred că alegoria judokană a dlui Pleșu, aceea cu preluarea mișcării adversarului pentru a-l ajuta să cadă, se potrivește situației de fapt. De altfel d-sa a și introdus rectificarea necesară, observînd că regele n-a venit în țară să răstoarne situația politică (în pofida opiniei dlor Birlădeanu și Marțian, în cele două Camere, și a asigurărilor dlui Brucan, în convorbirea cu suspendatul (?) director al T.V.R.). Numai că, spre deosebire de alte persoane, dl Pleșu n-a recurs la argumente de tip emoțional, ci la unele de natură logică, greu de combătut.

În mod normal, această demisie din motive tehnice ar trebui să dea de gîndit guvernului. Ministrul culturii afirmă că n-a fost consultat într-o problemă dată, dar că s-au dat comunicate ca și cum această operațiune ar fi avut loc. De aici rezultă că deciziile se iau într-un grup restrîns sau, mai probabil, că primul ministru consideră că guvernul îl împărtășește aprioric punctul de vedere. Că nu e tocmai așa o dovedește declarația din Parlament a ministrului de Interne care i-a asigurat pe cei prezenți că l-a informat pe dl Petre Roman despre venirea regelui Mihai în țară și că decizia expulzării n-a luat-o de unul singur, ceea ce nu se potrivește cu spusele premierului cu ocazia interviului acordat Televiziunii.

Dacă nu mă înșel, motivele tehnice ale dlui Andrei Pleșu țin de tehnica guver-

Ancheta. Starea cărții

1. Cite manuscrite existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin câteva titluri).
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Anul editorial 1991 va fi un an mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

EDITURA MINERVA.
Redactor șef, Tiberiu Avramescu.

1. În Editura Minerva se aflau, la începutul anului 1990 (în faza de tipografie și de redacție) un număr îndestulător de manuscrite care ar fi asigurat apariția a cel puțin 110-120 de titluri, cite au fost editate, în medie, în ultimii trei-patru ani, când producția de carte pe ansamblu — ca și în cazul Editurii Minerva — s-a redus constant și... d r i j a t.

2. În tipografiile (inclusiv multe lucrări în curs de finisare raportate de la sfârșitul anului 1989) se aflau, la începutul anului 1990, 69 de manuscrite, la care s-au adăugat, până la mijlocul anului, în 50 de manuscrite care, toate la un loc, deci 119 titluri, ar fi putut să vadă lumina tiparului până la sfârșitul anului 1990.

3. Editura a contat pe apariția tuturor acestor lucrări, cele mai complexe din punct de vedere redacțional și tipografic fiind predate întreprinderilor poligrafice din vreme: Lucian Blaga, *Opere*, vol. IV, la 29 martie 1989; M. Sadoveanu, *Opere*, vol. VI la 3 mai 1989; Tudor Vianu, *Opere*, vol. XIV, la 21 august 1989; Elena Sevastos, *Literatură populară*, la 13 august 1988 etc.

4. Au apărut, 62 de titluri, dintre care, însă, 24 în luna ianuarie, deci raporturi de anul trecut; în lunile următoare, numărul aparițiilor a fost din ce în ce mai redus; februarie — 6; martie — 2; aprilie — 3; iunie — 2; iulie — 4; august — 1; septembrie — 4 etc.

Dintre apariții putem semnală: E. Lovinescu, *Opere* vol. VIII; Lucian Blaga, *Hronicul și cîntecul vîrștelor și Zări și etape*, Dinicu Golescu, *Serieri*, C. Rădulescu-Motru, *Mărturisiri*, Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, vol. IV ș.a. De citeva zile întreprinderea poligrafică din Bacău ne-a anunțat că în sfârșit a intrat la tipar *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu, predată în tipografie de la 20 noiembrie 1989.

5. Cenzură, bineînțeles, nu mai există, Cauzele neapariției

EDITURA MERIDIANE,
Director, Daniel Barbu

editura meridiane

1. La începutul anului 1990, existau în editură circa 90 de manuscrite.
2. Aproape 80% din manuscrite sînt publicabile.
3. Le-am reținut pe toate pentru planul editorial.
4. În primele unsprezece luni au apărut 30 de titluri (Jean Starobinski, 1789, emblemele rațiunii; Ștefan Lemny, *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*; Irina Nicolau, *Vom muri și vom fi liberi*).
5. Nu există cenzură directă, „literară”. Indiferența factori-

unor cărți sînt cele prea cunoscute, asupra cărora nu mai e nevoie să insistăm: reducerea drastică a spațiului poligrafic și — în continuare — criza hirtiei.

6. În domeniul editării literaturii române clasice au existat mai puține cărți care n-ar fi putut să apară pînă în decembrie 1989 (problemele mai delicate se rezolvau prin vestitele „croșete”, de tristă aducere aminte); se aflau în redacție, de mai mulți ani, romanul *Rusoaica* de Gib Mihăescu, pentru care se păstra un loc și în seria de *Opere* a scriitorului (volumul III, peste care s-a sărit); romanul, în ediție „liberă”, a apărut nu de mult.

7. Dacă ne referim la numărul aparițiilor vom spune mai întîi că anul 1990 a fost un an dezastruos, realizîndu-se 60-70% din producția obișnuită în ultimii ani, cînd țara noastră reușise performanța de a se situa pe ultimul loc din Europa în ceea ce privește consumul de hirtie, în scopuri culturale, pe cap de locuitor. Dacă și în 1991 condițiile vor fi aceleași rezultatele vor fi, aproximativ, aceleași.

8. E o întrebare foarte grea, la care încă nu avem un răspuns precis. Harnicile noastre economiste au calculat zilele acestea de zeci de ori, în zeci de variante de preț și tiraj, costurile unei cărți și respectivele rezultate economice, în funcție cu prețurile majorate ale manoperei poligrafice și ale materialelor (hirtie, carton etc.), acestea, pare-se, încă nu definitive (prețul unui f.g. de hirtie pentru carte variază între 50 și 93 de lei). Cred că nu divulg un secret de stat dacă mă refer, pentru edificare, la citeva cifre cel puțin îngrijorătoare. Astfel, vol. IV al „operelor” lui Blaga, anchetat pe rețeaua de librării cu un preț de 74 de lei, ar înregistra, în noile condiții, o pierdere pentru editură de 786 000 lei; Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. VI (63 lei, 7 000 ex.), o pierdere de 422 000 lei etc. Și pînă acum editura realiza aceste cărți în pierdere (în general pînă la 100 000 lei pentru fiecare volum) dar aceasta era acoperită de cîștigurile înregistrate de edițiile în tiraj mare. Ori, acum, un B.P.T., de pildă romanul lui Mircea Eliade, *Noaptea de Siazene* (2 volume) produce (la un tiraj de 100 000 ex. și la un preț de 49 lei) o pierdere de 1 052 000 lei. În aceste condiții, desigur, e mult mai rentabil să nu mai tipărești cărți, dar sper că, totuși, acest lucru nu se dorește. Sau, dacă se dorește, să ni se spună clar, ca să ne reciclăm profesional pentru alte activități mai productive.

lor de răspundere — culturali și financiari — față de bunul mers al relațiilor dintre editură și tipografie a produs însă efecte mai grave decît cele în puterea unui serviciu de cenzură.

6. „Cărțile de sertar” ale Editurii Meridiane au fost lucrările de artă veche românească și, în general, de cultură creștină, a căror apariție a fost oprită în 1986. Am inclus, din nou, asemenea lucrări în planul nostru.

7. Nu am identificat încă aceste semne încurajatoare care să ne îndreptățescă să sperăm că anul 1991 va fi mai bun.

8. Prețul unei cărți de artă va oscila, în genere, între o sută și trei sute lei.

În librării

● Lucian Blaga — **LUNTREA LUI CARON**, Roman autobiografic inedit; ediție îngrijită și stabilirea textului de Dorli Blaga și Mircea Vasilescu. (Editura Humanitas, 528 p., 110 lei).

● Ovidiu Drimba — **ISTORIA CULTURII ȘI CIVILIZAȚIEI**. Volumul III. (Editura Științifică, 736 p., 240 lei).

● Silviu Brucan — **PLURALISM ȘI CONFLICT SOCIAL**. O analiză socială a lumii comuniste. Traducere de Margareta Boacă și Angela Jianu. (Editura Enciclopedică, 192 p., 45 lei).

● Daniela Crăsnaru — **PLUTA RĂSTURNATĂ**. Povestiri. (Editura Albatros, 112 p., 25 lei).

● Vladimir Cinezan — **PĂMÎNTUL DE DEPARTE**. Roman. (Editura Sport-Turism, 216 p., 33 lei).

● Dumitru Manoileanu — **AUTOPORTRET ÎN CALĂTORIE**. Proză. (Editura Sport-Turism, 160 p., 20,50 lei).

● Vasile Dan — **DRUMUL CU FIINȚE**. Versuri. (Editura Eminescu, 64 p., 17,50 lei).

● George Damian — **VÎNĂTORUL DE FLUTURI**. Versuri. (Editura Junimea, 56 p., 15 lei).

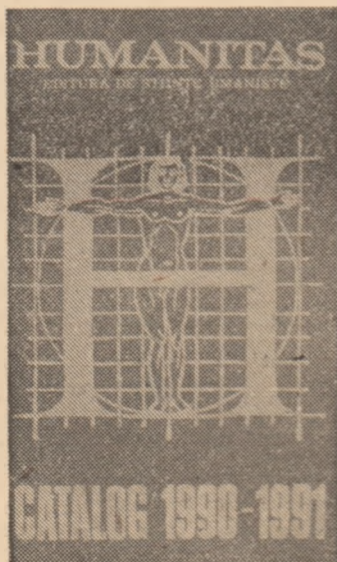
● Olimpiu Uneherea — **PĂDUREA CU PLOPI ARGINȚII**. Proză scurtă. (Editura Junimea, 200 p., 22 lei).

● Petre Răileanu — **CORABIA LUI GHILGAMES**. Eseuri. (Editura Militară, 192 p., 30 lei).

● Jean-Paul Sartre — **GREATA**. Romanul, publicat în franceză în 1938, are în traducerea semnată de Alexandru George; prefață — **Facerea textului** — de Irina Mavrodin. (Editura Univers, 230 p., 37 lei).

● Bárány Tamás — **ORAȘ, ÎN LUMINILE SERII**. Roman. Traducere și note de Adela-Rodica Sălăgeanu. (Editura Univers, 326 p., 40 lei).

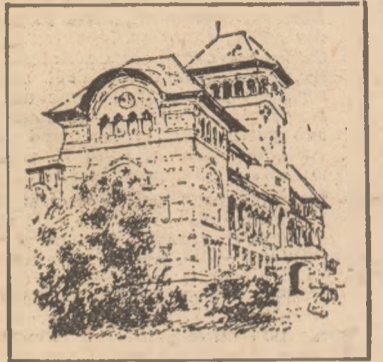
Catalogul Editurii Humanitas

Concursuri de scenarii

● Studioul „PRO-FILM” anunță cîștigătorii concursului pe anul 1990. Scenarii: DAN IORDACHE LOGHIN (I), CAMELIA ROBE (II), COSTIN MERIȘCĂ (III). Idei de film: SIMONA PARASCHIV (I), LUCIAN GRUIA (II). Lucrările premiate se achiziționează în vederea realizării unor filme. Studioul „PRO-FILM” ne anunță că următorul concurs de scenarii se va desfășura între 1 martie — 1 iulie 1991. Relații: telefon 18 04 15.

MUZEUL ȚĂRANULUI ROMÂN

■ La Muzeul Țăranului Român a avut loc miercuri, 26 decembrie 1990, vernisajul expoziției *Obrăzarul*, din seria de acte experimentale Maria, care vizează tratarea extracontextuală a culturii populare, punerea în valoare a dimensiunii ei estetice. Aceiași instituție organizează la Uniunea Scriitorilor (5 ian., ora 17) și la Muzeul Țăranului Român (Șos. Kiseleff nr. 3, în zilele de 6 ian., ora 11 și 7 ian., ora 17), în seria experimentală Ion, trei concerte de muzică țărănească.

Premiul Charles Oulmot '90

● La Paris, a avut loc recent decernarea Premiului pentru Literatură al Fundației Charles Oulmot pe 1990 scriitorului român Petru Dumitriu. Ambasadorul Belgiei la Paris, care a prezidat decernarea premiilor, a amintit că România a dat Europei un mare număr de scriitori de limbă franceză, dintre care au primit premiul Fundației Cioran, Eliade, Ionescu, Istrati, prințesa Bibescu și Anna de Noailles. Petru Dumitriu primește prestigiosul premiu pentru volumul *Les Amours difficiles* (1989).

Puck

Compatrioata noastră, reputată regizoare și profesoară, Margareta Niculescu, ne-a adus, în vizita făcută recent la București, revista Institutului Internațional al Marionetelor, de la Chailleville — Mezières (Franța): **Puck**. Numărul 2 pe 1990, elegant și substanțial, e de-

dicat relației dintre plasticienii și arta păpușilor. Printre colaboratori, Peter Schumann, creatorul companiei americane „Bred an Puppets”, scriitorul italian Guy Scarpetta, regizorul polonez Tadeusz Kantor, păpușarul olandez Henk Bowerwinkel. Ilustrațiile sînt (unele) feerice.

Premiile Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor pe 1990

● Marele Premiu, pentru întreaga sa activitate compozițională și muzicologică: WILHELM GEORG BERGER; ● Muzică de cameră: ULPIU VLAD — *Bucuria viselor* — cvintet; ADRIAN RAȚIU — *Sonata a cînce*; ● Muzică de fanfară: SAVEL HORCEAG — *Ultimul drum al lui Mihai Viteazul* — poem simfonic; ● Muzică ușoară: FLORIN BOGARDU — *Rugăciune* versuri de Mihai Eminescu, *Învață-ne, Doamne, iubirea* — versuri anonime; MIRCEA TIBERIAN — *Fragmentariu*, *Silla song*, *Arie*, *Sfera*; LAURENȚIU PROFETA — *Păgubașii* —

musical în două acte, după M.R. Parascivescu. ● Muzică corală: VINICIUS GREFIENS — *Codrule, Măria Ta* — versuri de Mihai Eminescu. De urări și datini — versuri populare; DAN BUCIU — *Mica suită de Iarnă* — versuri populare. ● Critică muzicală: ALFRED HOFFMAN. ● Bizantinologie: SEBASTIAN BARBU BUCUR — *Cultura muzicală de tradiție bizantină pe teritoriul României în sec. XVIII și începutul sec. XIX și aportul original al culturii autohtone*. ● Popularizare muzicală: RADU GHECIU — *Melpomene, Erate, Euterpe*.

Calendar

● 5 IANUARIE. S-au născut: Bazil Gruiă (1909), Adam Müller Guttenbrunn (1923), Ioan Costea (1926). Au murit: George Dan (1972), D. Ciurezu (1973), Laura Mihail Dragoi (1973), Alexandru Vițianu (1985).

● 6 IANUARIE. S-au născut: Ion Heliade-Rădulescu (1802), Ion Minulescu (1881), Ionel Teodoreanu (1897), Mihai Novac (1906), Ion Drăgănoiu (1943). Au murit: Nicolae Stoica de Hațeg (1833), Oreste Georgescu (1918), Dinu Bondi (1972).

● 7 IANUARIE. S-au născut: Ion Chiru-Nanov (1882), Fănică N. Gheorghe (1915), Nicolae Popescu-Bogdănești (1923), Mircea Sintimbreanu (1926).

● 8 IANUARIE. S-au născut: Al. Cesar T. Stoika (1891), Aurel Tița (1915). Au murit: Eliza B. Marian-Godeanu (1974), Sarina Cassvan (1978).

● 9 IANUARIE. S-au născut: Henriette Yvonne Stahl (1900), Ștefan Stănescu (1912), Ioana Ieronim (1949), Grid Modoreca (1944), George Virgil Stoenscu (1947). Au murit: Radu Cioculescu (1961), Szemplér Ferenc (1978).

● 10 IANUARIE. S-au născut: Nicolaus Olahus (1493), Haralambie Lecca (1873), Ion Moldoveanu (1913), Fényi István (1919). AL. Cerna-Rădulescu (1920), Petru Marinescu (1915), Ion Serebreanu (1927), Otilla Niculescu (1932), Ion Iuga (1940). Au murit: Ion Bănuță (1937), Constantin Chioraliă (1987).

● 11 IANUARIE. S-au născut: Zaharia Bărsan (1878), Leonid Dimov (1926), Domițian Cesereanu (1935), Florin Manolescu (1943). Au murit: I. U. Soriciu (1957), Eugeniu Speranția (1972).

Două metode de acțiune

ACUM 40 de ani a avut loc în Berlin occidental, între 25 și 30 iunie 1950, Congresul pentru Libertate Culturală, organizat de Arthur Koestler, considerat drept cel mai citit scriitor politic din lume al anilor cincizeci. La congres au luat parte, sub patronajul lui Bertrand Russell, Benedetto Croce, John Dewey, Karl Jaspers și Jacques Maritain, citeva mii de scriitori, profesori și oameni de știință din întreaga lume. Koestler a citit cuvântul de deschidere — Două metode de acțiune, o

intervenție în timpul sesiunii — O dilemă depășită, și a redactat proiectul manifestului final, adoptat în unanimitate, cu unele mici completări datorate logicianului A. J. Ayer și istoricului H. Trepp-Roper (redate mai jos între croșete).

Contribuțiile lui Koestler la Congres au fost publicate în volumul Urma dinozaurului (1955) și republicate în antologia comentată Cărămizi pentru Babel (1980), după care s-a făcut și traducerea de față.

DIN CELE mai vechi timpuri, învățătorii omenirii au recomandat două metode de acțiune diametral opuse. Prima ne cere să refuzăm să vedem lumea împărțită în alb și negru, eroi și ticăloși, prieteni și dușmani; să distingem nuanțele, să luptăm pentru sinteză, sau cel puțin pentru compromis; ne spune că în aproape toate aparent inevitabile dileme, există o a treia alternativă, pe care o căutare cu răbdare poate să o descopere. Pe scurt, să refuzăm alegerea între Scylla și Caribda și, mai bine, să navigăm ca Ulise, cel ager la minte. Putem numi aceasta atitudinea „nici-nici”.

A doua atitudine, opusă, a fost rezumată acum două mii de ani, într-o singură frază: «Felul nostru de vorbire să fie: „Da, da; nu, nu; ce trece peste aceste cuvinte, vine de la cel rău”. Pe aceasta o putem numi atitudinea „sau-sau”.

Evident, umanitatea n-ar fi putut supraviețui fără să ia în considerare ambele metode. Neglijând primul sfat, omenirea s-ar fi prefăcut de mult în cioburi. Neglijându-l pe al doilea, omul și-ar fi pierdut coloana vertebrală a demnității și moralității, și ar fi pierdut capacitatea de a deosebi binele de rău.

E la fel de evident că fiecare din aceste două principii are un domeniu diferit de aplicație. A le înșira ar fi o încercare pletisitoare și pedantă, iar adesea ambele metode sînt în conflict pe același teren. Aici, preocuparea noastră e acțiunea în domeniul politic. Și se pare că prima metodă e valabilă pentru o planificare pe termen lung, cu o oarecare libertate de mișcare în spațiu și timp, iar a doua — în stările de pericol vital și imediat, în care, folosind cuvintele lui Beethoven, „Destinul bate la poarta existenței”.

Intr-un asemenea pericol, individul sau grupul amenințat pot supraviețui numai dacă acționează cu hotărârea neșovătelnică a unui reflex organic. Ner-

vii organismelor vii funcționează conform așa-numitei legi totu-sau-nimic: ei sau reacționează la un stimul cu toată capacitatea sau nu reacționează deloc. Și nu e o întâmplare că mașinile de calcul numite creiere electronice sînt construite după același principiu „sau-sau”. Ele îndeplinesc funcțiuni extrem de complexe, dar ori de câte ori li se cere o decizie, acționează conform Evangheliei după Matei.

În pericole vitale, asemănătoare celui prezent, în care omul stă la o răspintie care permite alegerea doar între o cale și alta, diferența dintre cel foarte inteligent și cel cu mintea simplă se reduce la un punct aproape invizibil, sau chiar se întoarce în avantajul ultimului. E uluitor să constăți cum, într-o criză, cei mai sofisticati acționează adesea ca niște imbecili. Îmbibați de obișnuințele atitudinii „nici-nici”, ale urmării sintezei sau compromisului — o atitudine profund umană, avînd o valoare esențială în domeniul ei propriu — ei sînt incapabili să recunoască, chiar și numai pentru ei înșiși, că există situații în care o decizie fără ambiguități e vitală pentru supraviețuirea fizică și spirituală. Confrunțați cu sfidarea destinului, ei acționează ca niște imbecili deștepți și predică neutralitatea în fața ciurmei buzonice. Cei mai mulți sînt victime ale unei boli profesionale: instrăinarea intelectualilor de realitate. Și, pierzînd contactul cu realitatea, au căpătat o îndeminare diabolică: pot să demonstreze tot ceea ce cred, și pot să creadă tot ceea ce pot demonstra. Logica lor amintește pe aceea a unui vechi cîntec fără sens al studenților germani:

„Elefantul are coada la cap și trompa la coadă;
Dar cînd se întoarce, trompa e la cap, iar coada e la spate”

Să nu mă înțelegi greșit: știu că mulți dintre cei care nu sînt astăzi aici, cu noi, iubesc și ei libertatea, și sînt mai curînd înspăimîntați de soarta care poate i-ar lovi dacă toată lumea ar imita atitudinea lor de detașare contemplativă. Dar asta e numai fiindcă n-au învățat că există o vreme pentru a vorbi în propoziții relative, și o vreme pentru a vorbi în termeni de Da și Nu. Pentru că înfruntarea destinului cu omul se exprimă totdeauna într-un limbaj simplu și direct, fără propoziții relative — și cere un răspuns în termeni la fel de simpli.

MANIFESTUL CONGRESULUI PENTRU LIBERTATE CULTURALĂ

1. Susținem ca fiind auto-evidentă ideea că libertatea intelectuală este unul din drepturile inalienabile ale omului.

2. O astfel de libertate este definită mai întîi și mai ales prin dreptul lui de a-și susține și a-și exprima părerile proprii și, în special, părerile care diferă de cele ale guvernărilor săi. Lipsit de dreptul de a spune „nu”, omul devine un sclav.

3. Libertatea și pacea sînt inseparabile. În orice țară, sub orice regim, majoritatea covârșitoare a oamenilor obișnuinți se tem și se opun războiului. Primejdia războiului devine acută cînd guvernațiile, suprimînd instituțiile democratice reprezentative, iau majorității mijloacele de a-și impune voința ei de pace.

Pacea poate fi menținută numai dacă fiecare guvernare își supune actele controlului și inspecției de către oamenii pe care îi guvernează, și acceptă să supună toate problemele implicînd un risc imediat de război unei autorități internaționale reprezentative, ale cărei decizii le va respecta.

4. Susținem că principalul motiv al actualei lipse de securitate a lumii este politica guvernărilor care, în timp ce fac promisiuni nesincere de pace, refuză să accepte acest control dublu. Experiența istorică dovedește că războaiele pot fi pregătite și purtate sub orice lozincă, inclusiv aceea de pace. Campaniile pentru pace care nu sînt susținute de acte care să-i garanteze menținerea sînt ca banii falși puși în circulație cu scopuri necinstite. Sănătatea intelectuală și siguranța fizică pot să se reîntoarcă în lume doar dacă astfel de practici sînt abandonate.

5. Libertatea este bazată pe tolerarea opiniilor divergente. Principiul toleranței nu permite, în mod logic, practica intoleranței.

6. Nici o filozofie politică sau teorie economică nu-și poate revendica dreptul

FERNAND LEGER: Compoziție (1948-49)

exclusiv de a reprezenta în abstract libertatea. Susținem că valoarea unor asemenea teorii trebuie judecată prin largimea libertății concrete pe care o acordă individului în practică.

De asemenea, susținem că nici o rasă, națiune, clasă ori religie nu pot să-și revendice dreptul exclusiv de a reprezenta ideea de libertate, și nici să neghe altor grupuri sau credințe libertatea, în numele oricărui ideal sau tel înalt final. Susținem că aportul istoric al oricărei societăți trebuie judecat prin întințirea și calitatea libertății de care se bucură efectiv membrii ei.

7. În momente de pericol, sînt impuse restricții asupra libertății individului, în interesul real sau presupus al comunității. Susținem că este esențială limitarea unor asemenea restricții la un minim de acțiuni clar specificate: că ele trebuie înțelese ca fiind expediente temporare și limitate, de natura unui sacrificiu; și că măsurile de restrîngere a libertății să fie ele însele supuse unei critici libere și unui control democratic. Numai astfel putem avea o asigurare rezonabilă că măsurile excepționale care limitează libertatea individuală nu vor degenera într-o tiranie permanentă.

8. În statele totalitare, restricțiile asupra libertății nu mai sînt urmărite și înțelese public ca sacrificii impuse oamenilor, ci sînt, dimpotrivă, reprezentate ca triumfuri ale progresului și ca realizări ale unei civilizații superioare. Susținem că atît teoria cît și practica acestor regimuri contravin drepturilor fundamentale ale individului și aspirațiilor fundamentale ale omenirii ca un tot.

9. Susținem că primejdia pe care o prezintă aceste regimuri este cea mai

mare, întrucît mijloacele lor de exercitare a forței le depășesc cu mult pe cele ale tuturor tiraniilor din istoria umanității. De la cetățeanul unui stat totalitar se așteaptă și el este forțat nu numai să se abțină de la crimă, ci și să se conformeze, în toate gîndurile și acțiunile sale, la un tipar prescris. Cetățenii sînt persecutați și condamnați pentru asemenea acuzații neprecizate și autoprinzătoare ca „inamici ai poporului” sau „elemente socialmente nesigure”.

10. Susținem că nu poate exista o lume stabilă, atîtă timp cît omenirea rămîne împărțită, din punctul de vedere al libertății, între „cei care au” și „cei care nu au”. Apărarea libertăților existente, recucerirea libertăților pierdute (și crearea noilor libertăți) sînt componente ale aceleiași lupte.

11. Susținem că teoria și practica statelor totalitare sînt cea mai mare sfidare pe care omul a fost chemat s-o înfrunte în cursul istoriei civilizate.

12. Susținem că indiferența sau neutralitatea în fața unei asemenea sfidări este echivalentă cu trădarea umanității și cu abdicarea libertății de gîndire. Răspunsul nostru la această sfidare poate decide pentru generații soarta omului.

13. [Astăzi, apărarea libertății intelectuale impune o obligație pozitivă: oferirea de răspunsuri noi și constructive la problemele timpului nostru.]

14. Adresăm acest manifest tuturor oamenilor care sînt hotărîți să recîștige acele libertăți pe care le-au pierdut, să le păstreze [și să le extindă] pe acelea de care se bucură.

Prezentare și traducere de Alexandru A. Popovici

CRONICA TRADUCERILOR

CA mulți dintre scriitorii veacului nostru, Christa Wolf își definește condiția umană prin efortul de constientizare a scrisului, nu numai ca act de creație, ci și din punct de vedere existențial. În numeroase texte cu caracter programatic (adunate în cuprînzătoarea selecție critică în două volume, tipărită de Aufbau Verlag sub titlul *Die Dimension des Autors*, 1986), ea și-a expus „metoda” de investigație scriitoricească, în încercarea de a face din actul scrisului unul cu osebire „științific”, în pas cu străduințele universale actuale ale celorlalte discipline ale umanității. Regru Christa Wolf — una din cele mai autorizate voci ale literaturii germane contemporane, incununată cu prestigiosul premiu Büchner (1980) și figurînd pe lista candidaților la premiul Nobel — implicarea scriitorului în făurirea lumii de azi se impune a fi aceea a angajamentului radical. Întrezîrînd în „proza epică” nu un scop în sine, ci un mijloc de a pătrunde pe căi nedestelate încă „în lăuntrul cel mai intim al omului, acolo unde se făurște simburile personalității” (*Lesen und Schreiben*), scriitoarea reclamă un mod de a scrie „eficient”. Scrisul ca proces, continuu interpretabil, ca posibilitate de a fi înțeles mai intens în rostul lumii, subsumîndu-se diversității și dinamismului existenței din fiecare clipă, se bazează pe reliefaarea noilor structuri ale raporturilor umane din vremea noastră. Scriitoarea și-a denumit metoda autenticitate subiectivă, fundamentînd-o nu atît pe veridicitate (*Wahrhaftigkeit*), presupusă de altfel,

Christa Wolf, *Cassandra. Patru prelegeri. O povestire*. Traducere de Ida Alexandrescu, Editura Univers, 1990.

cît pe implicarea intensă a subiectivității creatoare, nu în sensul unui subiectivism lipsit de măsură, ci prin „ciocnirea la ușa experienței” (*Pochen auf Erfahrung*), cum sugestiv se exprimă, prin apelul la acea experiență care, mijlocitoare între realitatea obiectivă și subiectul creator, gravitează în jurul experienței sociale majore.

Operă polemică, precum majoritatea scrierilor wolfiene, *Cassandra* (1983) — recent apărută în tîlmăcirea expresivă a profesoarei Ida Alexandrescu — înscriează, prin personajul principal, o problematică a cunoașterii și înțelegerii de sine a eului feminin, opus radical mentalității și societății masculine. Încă de la primul roman, *Cerul împărțit* (1963), cu tot schematicismul prea bine cunoscut în epocă, asistăm la creionarea unei figuri feminine complexe. Christa T. (din *Reflecții despre Christa T.*, 1988) ori poeta Karoline von Günderode (din *Nicăierii. Niciunde*, 1979) se luptă cu un mod de a fi străin în lume, accentuînd contradicția dintre societate și individ, predestinat din afară morții tragice. Eroinele Christel Wolf funcționează de fapt ca figuri de identificare. Rita Seidel ori Karoline von Günderode, Nelly Jordan ori Cassandra sînt tot atîtea alter-ego-uri ale autoarei. Pretutîndeni ne întîlnim eroina însetată de întrebări, de cunoaștere de sine, nemulțumită de incapacitatea de exprimare a cuvîntului. De aici o febrilitate a scriiturii, ce respinge orice convenție, orice potrivire posibilă, riscînd cu bună știință atomizarea acțiunii — atît cît există —, o fragmentare voită, o discontinuitate care, în căutarea adevărului, se constituie ca lege a scrisului. Evidentă în *Reflecții despre Christa T.*, pregnantă în *Model de copilărie* ori în

MADONĂ (Oberschwaben, 1420)

Întâlnire cu Gorbaciov

● **DRAMATURGUL** ceh Václav Havel se află astăzi pe bună dreptate pe unul din primele locuri ale topului politic internațional. Se vorbește și se scrie mult despre el (un exemplu la îndemână e cel al presei noastre în care vine frecvent vorba de „Complexul Havel“), îl asaltează televiziunea (mai puțin a noastră, care nu-și permite încă luxul să faciliteze comparații care eventual nu ne-ar fi favorabile), lumea e entuziasmată de alegerea lui ca președinte al Republicii Federative Cehoslovace, al cărei prestigiu a crescut într-un an cit în zece. Prin forța lucrurilor, pu-

blicitatea se concentrează de cele mai multe ori în jurul activității lui politice și cu precădere în jurul problemelor la zi, marele public — de la noi cel puțin — cunoscând mult mai puțin lucruri despre opera lui de scriitor.

În momentul de față, cea mai familiară parte a acestei opere este probabil proza politică, grație fragmentelor apărute în presă din volumele Protocoluri, Noaptea celor fără putere, Încercarea de a trăi în adevăr. Pe de altă parte, mai multe teatre și-au anunțat (și unele au și concretizat deja) intenția de a-i monta piesele :

Audiența, Vernisaj, Garden Party, Largo Desolato etc.

Evocarea Întâlnire cu Gorbaciov, scrisă în iunie 1987 pentru o antologie internațională și publicată mai întâi în samizdat, apoi la scurt timp în revista „Listy“, mi s-a părut semnificativă în special din perspectiva devenirii ulterioare a lui Havel. Ea ridică o serie de probleme ținând de morala politică — în special problema responsabilității (de altfel un cunoscut eseu al lui se cheamă Responsabilitatea ca destin) — care aveau să îi se pună lui Havel însuși în mod acut nu peste multă vreme.

(dar poate că pare astfel din cauza vecinătății masivelor lui paznici), e puțin sfios și neajutorat, zimbește — imi pare — sincer, se inclină în fața noastră oarecum conspirativ, aproape fiecăruia în parte, și fiecăruia personal.

Și atunci am avut a doua surpriză: brusc a început să-mi fie milă de el.

Mi-am imaginat viața pe care o duce: toată ziua trebuie să vadă fețele antipatice ale paznicilor lui, programul îl are cu siguranță încărcat, tot timpul intrării, dezbateri, cuvântări, obligația să vorbească cu o multime de oameni, să și-i amintească pe toți și să-i deosebească unul de altii, mereu trebuie să spună ceva spiritual și în același timp adevărat, ceva de care lumea, avidă de senzație, să nu se poată prevala și să nu poată folosi contra lui, obligația să zimbească tot timpul și să înghită reprezentările de genul celei de astăzi, în locul căreia cu siguranță că ar fi preferat să se odihnească — și culmea să nici nu poată bea ceva seara după o zi așa de obositoare.

Mi-am înăbușit însă repede mila. Mi-am spus: are ce și-a dorit. Doar știa ce-l așteaptă. E clar că modul acesta de viață îl amuză, altfel n-ar fi luat-o pe acest drum. Mi-am interzis compasiunea și am strigat tot la mine însumi: Nu fi ca oamenii aceia slabi de minte din Vest, care se topecă cu un bulgăre de zăpadă pus în cuptor, de îndată ce vreun șef de stat din răsărit le zimbește fermecător! Fii realist și comportă-te în spiritul analizelor lucide pe care le-ai dezvoltat timp de trei zile împreună cu ziaristii străini!

Gorbaciov, care a lăudat la Praga unul din cele mai rele regimuri pe care le-a avut țara asta în toată istoria ei modernă, trece prin apropierea mea, face un semn de salut cu mâna, zimbește prietenește — și mi se pare brusc că mie îmi face semn cu mâna și că mie îmi zimbește.

Și acum apare a treia surpriză: îmi dau seama deodată că politetea care-mi comandă răspunsul la salut a fost mai iute decât considerațiile mele politologice: ridic sfios mina și-i fac și eu semn.

Mulțimea se împrăstie, oamenii se îndreaptă iar — complet pașnic — spre circumstația la care se duceau în momentul cind nimeriseră la această atracție.

Eu mă întorc acasă cu ciinele și meditez la mine însumi.

Și acum vine cea de a patra surpriză și ultima: nu-mi reproșez deloc acel sfios semn cu mina. Căci nu am nici un motiv să nu-i răspund la salut țarului luminat!

Una e să-i răspunzi la salut și altceva e ca automatismul să te să scape de propria responsabilitate trecind-o asupra lui.

Prezentare și traducere de
Simona Cioculescu

VIZITA țarului reformator în guvernarea unde grație intervenției înaintașului său guvernează anti-reformatorii a fost în mod evident — cel puțin în privința așteptărilor — un eveniment, cu atât mai atractiv cu cât Praga s-a umplut de o multime nemăvăzută până atunci de ziaristi. Aceștia s-au adunat din vreme, dar cel care și-a aminat sosirea a fost țarul-reformator. Așa se face că ziaristii și-au petrecut timpul de așteptare în cele mai diverse feluri, printre altele și vizitându-i pe dizidenți. La mine au fost cu zecile, toți mă întrebau ce cred despre noul țar și imi era deosebit de greu să repet mereu aceleași lucruri, cu atât mai mult cu cât nu-mi păreau de loc originale. Orice aș fi spus aveam pe loc impresia că mai auzisem sau mai citisem undeva cele spuse de mine. Nu e de mirare:

probabil că nu există azi în lume o persoană despre care să se vorbească mai mult. E, prin urmare, de înțeles că aproape tot ce se poate spune despre ea a mai fost spus de cineva înainte.

În cele din urmă a sosit, iar eu am răsuflat ușurat: ziaristii aveau acum un program mai atractiv decât să audă de la mine ceea ce ei înșiși scriseseră anterior.

Locuiesc în apropierea Teatrului național din Praga, e nouă și jumătate seara, nici un ziarist, așa că ies cu ciinele la plimbarea de seară. Și ce-mi văd ochii: șiruri nesfârșite de automobile oficiale parcate, o uriașă mulțime de polițiști, Teatrul național scaldat în lumină. Înțeleg imediat situația: Gorbaciov e la spectacol. Curiozitatea nu-mi dă pace. Sint totuși prin condiția mea un gură-cască și mă îndrept spre Teatrul național.

Grație cînelui care mi-a tăiat drum, pătrund până în rîndul din față. Stau, aștept, reprezentația trebuie să se termine dintr-un moment în altul. Observ și trag cu urechea la oamenii din jurul meu. Sint trecători întimplători, nu e un public organizat, nici oamenii care au venit de plăcere anume pentru Gorbaciov. Sint pur și simplu niște gură-cască asemeni mie, care în drumul dintre o circumstație și alta au văzut agitația de la fața locului și din curiozitate s-au oprit. Fac observații sarcastice în primul rînd la adresa lungilor șiruri de agenți secreți, care însă nu reacționează în nici un fel (probabil că li s-a interzis să provoace orice soi de confruntare care ar putea să tulbure vizita).

În fine! Bruscă animație printre polițiști, automobilele își aprind luminile, motoarele pornesc, din teatru își face apariția protipendada! Și uite-l chiar pe el! Iar lângă el Raisa, amindoi înconju-rați de un roi de agenți secreți.

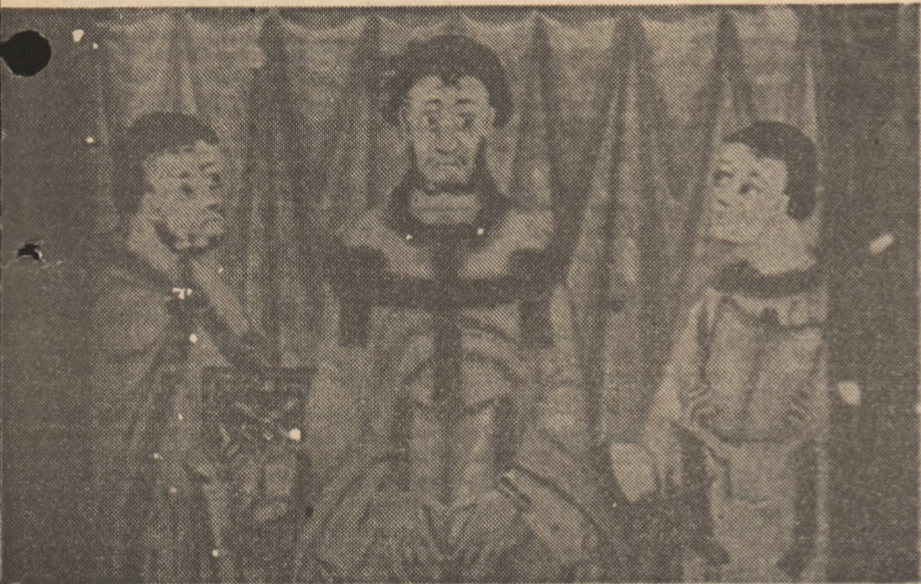
În clipa aceea se produce prima surpriză: glumeții aceia cinici și ironici care cu câteva momente mai înainte își băteau joc foarte dur de oamenii puternii și de paznicii lor, dintr-o dată, ca la un semnal vrăjit — se preschimbă într-o multime entuziasată, ba chiar extrem de gălăgioasă, se reped înainte să-l poată ovaționa pe conducătorul suprem.

Nu era vorba desigur de „veșnică prietenie cu Uniunea Sovietică“, ci de un lucru mult mai periculos: oamenii îl salută pe cel despre care credeau că le-a adus libertatea.

Faptul m-a întristat și m-am gândit că poporul acesta e nevindecabil: de atâtea ori și-a pus toate speranțele într-o forță exterioară crezînd că-i va rezolva problemele, de atâtea ori a fost amarnic dezamăgit și a fost obligat să-și spună că nimeni nu-l va ajuta cită vreme nu se va ajuta mai întâi singur — și din nou aceeași greșeală!

Iarăși aceeași iluzie! Își imaginează, probabil, că Gorbaciov a venit să-i elibereze de Husak!

Dar iată că acum țarul-reformator se apropie de locul unde stau. E relativ scund și îndesat, un soi de bilă drăguță

EPISCOPUL SIGEBERT DIN MINDEN (miniatură)

și patetism

Cassandra, metoda poate fi raportată la formula prozei textualiste pentru care problematica scrierii formează una din preocupările majore. Intervențiile de natură tehnică sint numeroase, cititorul devine nu numai confident al impasului scriitoricesc, dar și complice în chinătorul proces al documentării și elaborării, asistent al „dosarului“ arhivistic ce se înfiripă sub ochii săi.

Și în Cassandra cititorul este chemat să participe la „facerea“ cărții. Impropriu numitele „prelegeri“, ce precedă povestirea propriu-zisă, nu țin locul unei poezii: primele două sint relatări ale călătoriei scriitoarei în Grecia de astăzi, pe urmele istoriei și mitului, cea de-a treia un jurnal de lucru, a patra o scrisoare, pretext de meditație asupra posibilității artistului de a asimila estetic lumea. Pătrunderea în laboratorul de creație îi facilitează lectorului reflecția asupra unor întrebări mai puțin obișnuite, precum experiența nemijlocită a artistului, contradicțiile față de cunoștințele științifice, contribuția istoriei și a artei la configurarea povestirii. (Autoarea citează exemple ilustre, precum relatarea lui Thomas Mann Über die Entstehung des Doktor Faustus ori Noten und Abhandlungen zum Westöstlichen Divan de Goethe). „Prelegerile“ se constituie așadar ca parte jurnalistic-eseistică, nu tocmai comodă, care încearcă să introducă un lector nu întotdeauna avizat în sfera unor întrebări grave, iminent actuale, de un patetism înalt, subordonate temei destinului uman: cum putem trăi amenințați continuu de moarte? De ce nu privim adevărul în față și ne încredințăm speranțelor oarbe? De ce ne împăcam cu soarta?

A doua parte, exclusiv monolog inte-

rior al Casandrei, revalorifică, din perspectiva acesteia, războiul Troiei. Cu câteva ceasuri înaintea morții iminente, eroina își rememorează viața. Reamintirea, procedeu specific al prozei wolfiene, element de structură compozițională în Reflecții despre Christa T. și Model de copilărie, funcționează în Cassandra, ca, de altfel, și în Nicăieri. Niciunde, pentru a reliefa, după mărturisirea autoarei înseși, „originile ivirii înstrăinării în civilizația noastră“. (Ursprünge des Erzählens). Profetă neluată în seamă de oameni, Cassandra se resemnează în fața sorții, căci nici de la zei, ca preoteasă a lor, nu mai așteaptă nimic. Observatoare deziluzionată, ea ne îndeamnă să citim mitul ca pe o aventură pe cont propriu, revalorificînd Iliada dintr-o perspectivă demitizatoare, antierotică. Relațiile fiicei preferate cu Priam, tatăl și regele, trădează, prin înstrăinare, groază, răceală, constrîngeri sociale, duritatea comportamentului acestuia. Printre libertățile de interpretare a mitului se află versiunea după care Elena n-ar fi ajuns niciodată la Troia, rămînînd în Egipt, și constituie pentru autoare un pretext de a discuta, de fapt, problematica și mobilurile războiului. Minciuna și forța se află pretutindeni acolo unde au fost izgonite adevărul și încrederea. Astfel, Priam se sprijină pe Eumelos, un fel de șef atoatepăzitor, simbol al învingerii prin forță și teamă. Sacrificiul lui Hector apare lipsit de sens, precum înutul este al oricărei victime a războiului: Pentesilea, Briseis, Polyxena, Troilus. Demitizarea îi vizează, cum este firesc, mai acut pe grecii învadați: Odiseu, cel intrigant și mincinos, Agamemnon, cel slab, lipsit atât de minte, cât și de virtute, Ahile-fiara, satisfăcut nu-

mal de cruzime și plăcerea de a ucide. Un singur personaj scapă acestui fanatism al adevărului Casandrei, Eneas, iubit de ea cu gingășie, a cărui propunere de salvare o respinge însă, în numele memoriei lui eroice: „Un erou, Eneas, nu pot iubi“.

Nicăieri poate mai vizibil decît în Cassandra nu răzbate polemica în jurul condiției feminine. Distanțîndu-se de idealizarea vîrstei de aur minoiste, dar și de aceea mai recentă a feministei, Christa Wolf își propune o „reîntoarcere de la mit la coordonatele (gîndite) sociale și istorice“. Căderea Troiei s-ar situa astfel imediat după epoca de tranziție către patriarhat și instalarea definitivă a dominației societății bărbaților. Privarea femeii de drepturi, supunerea ei ca obiect, victimă absolută a patriarhatului, în pofida calităților evidente (stau mărturie Maripressa, Arispe, Oionne, Clitemnestra, Hecuba, surorile Casandrei, ca să nu mai vorbim de amazoaiele Pentesilea ori Mirina), detronarea din cultul arhale a zeităților primordiale feminine (Marea Mumă), nu fără referiri explicite la

goetheenele Mütter, sint tot atîtea incontestabile dovezi. Ca preoteasă, posedată de nebunie, și ca pradă de război, Casandra e aproape unicul personaj feminin ce se opune dominării lumii bărbaților, lup-tînd pentru „autonomie“. Dacă amazoaiele, în dorința lor de a le rezista, adoptă comportamentul acestora, Casandra respinge identificarea ce duce la pierderea specificității feminine. Căci opusă lumii războiului este doar iubirea, iar motto-ul pus în fruntea cărții aparține lui Sappho: „Eros iar îmi desface țărta / Dulce-amar șerpundu... neînvinșul!“ Totodată autoarea nu a renunțat la utopia unității originar-mitice a culturii matriarhale, exprimată în principal de năzuința Casandrei către unitatea primordiale. Identificarea scriitoarei cu figura eroinei explică într-un fel contradicțiile manifeste între istoricizarea mitului și psihologizarea figurii. Începutul subiectivizării s-a produs în perioada de tranziție, căreia îi aparține și Cassandra. Absența individualității în societatea matriarhală, absența chipului feminin distinct condiționează, în viziunea Christei Wolf, absența povestirii. Străduința Casandrei este astfel aceea de a căpăta o individualitate, de a se elibera din înțepenia ca „idol“ (eidolon), din perioada elenistică, a cărei reproducere idealizată a fost statuată de estetica germană clasică. Constituirea cultului eroului masculin, concomitent cu procesul degradării femeii ca idol, urmărită în „Prelegeri“, condiționează în același timp din partea eroinei un alt mod de a „povesti“, al interpretării în defavoarea acțiunii, al „fesarului“ (Gewebe) în locul fabei: „Povestind cobor în moarte“. Cu resemnarea celui sacrificat povestește Cassandra, dar în egală măsură ea capătă înțelegerea și rațiunea de a-și învinge sentimentele prin gîndire, cîștigînd nu numai distanțarea necesară, ci și autonomia interioară, prin care întemeiază deopotrivă sensul feminin al tragicului.

Gabriela Danțiș

● LA rubrica NB a TLS din decembrie se inițiază o anchetă în rândul scriitorilor privind cartea sau cărțile care i-au impresionat cel mai mult în anul 1990, și prima care răspunde este scriitoarea Martha Gellhorn, selectând cartea Hannel Pakula, Regina României (publicată prima dată în 1985 cu titlul Ultima romantică). Martha Gellhorn și-o aminteste pe Regina Maria a României, în timpul vizitei sale prin America anulul 1926. Scriitoarea americană declară că „a fost singura biografie regală de care a citit-o”, fiind impresionată de carte „prin tragișmul și ciudătenia unui român rusesc din secolul al XIX-lea”, dar și de povestea venirii în imaginea acesteia din fotografia ce însoțește volumul (fotografia făcută cu doi ani înainte de moarte), în care se află alături de Carol al II-lea și de nepotul său, Prințul Mihai, relevându-i Marthei Gellhorn mult mai mult despre ceea ce a fost Regina Maria a României. Și acest lucru este subliniat prin scrișoarea de adio pe care Regina a adresat-o înainte de a muri, poporului său, popor care „l-a purtat un doliu adinc, deoarece niciodată înainte de ea și niciodată după ea, acest popor nu mai avușese un conducător pe care să îl iubească”. (Este tulburător acest adevăr, acum, cind se vorbește în țară despre „disprețul” arătat „din totdeauna” de familia Hohenzollern față de acest popor!) Avem nevoie de un conducător pe care să îl iubim!

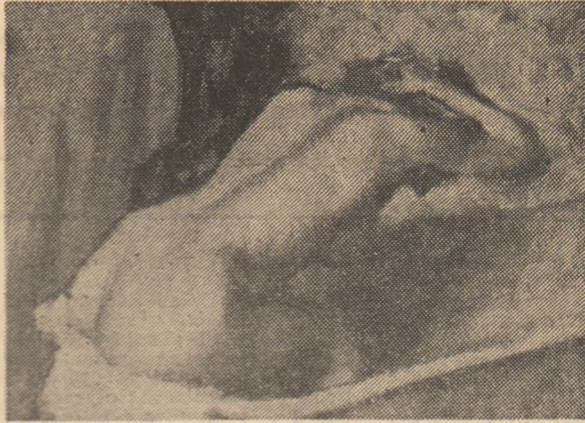
Un alt articol care ne-a reținut atenția a fost cel semnat de Michael Scammel, care face o paralelă

intre ideile lui Soljențin din Letter to the Soviet Leaders din 1973 și cele din How to Revitalize Russia din 1990, concluzionind că „nimeni nu va pune în discuție nici dragostea de patrie a lui Soljențin și nici autoritatea lui morală, dar ca figură politică a intrat în e-capsa”, intrucit soluțiile lui sint jumătați de măsură.

Aflăm că a apărut traducerea domnului Havel — Disturbing the Peace — un interviu de mărimea unei cărți, aceasta fiind după recenzent un benefic ficu tinind seama că astfel un public mult mai larg va căuta „cheile” deșifrării tranziției neis-singerate de la dictatura comunistă la democrația pluralistă, atit de clar simbolizată de trecerea lui Havel din închisoare la funcția de președinte al țării. Havel, cel care are convingerea că „un act pur moral... poate treptat și indirect... să distingă semnificație politică”, deși confruntat cu multe probleme „are nevoie de toată admirația și de tot sprijinul”, conchide autorul prezentării.

Si ceva despre F.B.I.: „J. Edgar Hoover avea un lucru în comun cu Partidul Comunist (poate mai multe, dar le vom afla după... în medie 50 de ani pentru adevăruri), pe care l-a urmărit obsesiv în cei 50 de ani cila fost director al F.B.I.: o nelămurire instictivă față de scriitori și intelectuali”. Dezvăluirea treptată a dosarelor din ultimul deceniu (reform Freedom of Information Act — ne intrabăm pe cind un astfel de act le noi?) a arătat faptul că cei mai mulți scriitori americani, deținători ai Premiului Nobel, aveau astfel de dosare, voluminoase: Sinclair Lewis — 150 pagini, Hemingway — 122 pagini, Pearl Buck — 200 pagini, doar câteva exemple!

Din The International Herald Tribune aflăm că începind cu data de 1 ianuarie 1991 Ferdinand Mount (fost consilier politic al doamnei Margaret Thatcher) îl va înlocui pe Jeremy Tree-lown ca redactor al TSL (cel mai important jurnal literar britanic). Deci așteptăm cu nerăbdare numerele anului 1991! (M. G.).

Valoarea grupului

● Valori consacrate ca Monet, Gauguin, Degas, Toulouse-Lautrec, Delacroix, Matisse figurează în expoziția De la Monet la Matisse, șapte ani de imbogășire a Muzeului d'Orsay, deschisă pină la 10 martie. În total, circa două sute de tablouri, desene, fotografii, obiecte, mobile care vor permite înțelegerea interacțiunii-

lur, influențelor, împrumuturilor din interiorul aceluiași grup. Exponatul central — Dejeuner sur l'herbe, pe care Monet l-a pictat în pădurea Fontainebleau, în 1866. Pinză imensă din care nu a rămas decit partea centrală, restul fiind distrus de umiditate. (În imagine, Degas a Baia) (LE POINT, 9 dec. 1990).

Tadeusz Kantor

● A încetat din viață cunoscutul dramaturg polonez Tadeusz Kantor. Avea 75 de ani. A fost autor și regizor de teatru, pictor și scenograf. După absolvirea Academiei de Belle Arte din Cracovia, în 1942, în plină ocupație nazistă, înființează în Polonia un teatru clandestin. În 1945, alcătuiește compania teatrală „Cricot” cu care va deveni cunoscut în toată

lumea, prezentind cu a- ceastă formație de diletanți, spectacole incununate de mare succes: Wielopole, Wielopole, Ne-bunul și călugăria, Pilu-la verde. Aici nu mă mal întorc. În 1991, Tadeusz Kantor era așteptat la Paris unde urma să prezinte ultima sa creație: Aceasta este aniversarea mea. (CORRIERE DELLA SERA, 9 dec. 1990).

Dickens

● Editura britanică Sinclair-Stevenson a publicat recent o masivă biografie consacrată de Peter Ackroyd lui Charles Dickens cel care a evocat, ca nimeni altul, strălucirea și putreziciunea Londrei. (În imagine: Dickens, într-o caricatură din anul 1861).

Intre Cavaradossi și Othello

● Opera din Roma și-a inaugurat noua stagiune 1990—1991 cu Tosca de Puccini în regia lui Mario Bolognini care a precizat că în viziunea sa, această nouă montare este departe de tradiționalismul verist al operei. Sub bagheta lui Daniel Oren au cîntat Luciano Pavarotti (Cavaradossi), și Raina Kabaivanska (Tosca). În aprilie 1991 — a declarat Pavarotti — mă asteaptă primul meu Othello cu Georg Solti, la Chicago, spectacol ce va fi reluat apoi si la Carnegie Hall. (CORRIERE DELLA SERA, 9 dec. 1990).

Narațiunea latino-americană

● Roberto Gonzáles Echevarria, profesor de spaniolă și de literatură comparată la Universitatea Yale, publică la Cambridge University Press volumul Mit și arhivă — o teorie a narațiunii latino-americană, care studiază originea și evoluția narațiunii latino-americană din epoca colonială și pină în prezent. Volumul conține interpretări ale unor opere referențiale: Comentarios reales de Garcilaso el Inca, Facundo de Sarmiento, Los pasos perdidos de Carpentier și Cien años de soledad de Garcia Márquez.

Eu, Feuerbach

● Cu trei ani în urmă, Robert Hirsch a interpretat rolul lui Mephisto în Mon Faust de Paul Valéry, alături de Pierre Dux, în cel al lui Faust. La sfîrșitul anului trecut a revenit pe scenă, la Atelier Théâtral de Louvain-la-Neuve (Belgia) în piesa Eu, Feuerbach de scriitorul german Tankred Dorst, care își descrie astfel eroul: „Mi-l imaginez ca un om de vîrstă medie, a cărui înfățișare nu are nimic special, oricum, nu pare a fi un actor, ci dimpotrivă. Se străduiește să pară un burghez, un domn cu o înfățișare serioasă și discretă. Cu toate eforturile lui, se simte că este un mare depresiv. O ființă pierdută într-o încăpere goală, fără ferestre”. Comentariul actorului Robert Hirsch (în imagine, în rolul actorului Feuerbach): „Se ride întotdeauna de drama altora...” (LE FIGARO, 7 iec. 1990).

Bilanțul cinematografic

● Danièle Heymann și Pierre Murat au realizat zaietul Anul cinematografic 1990, ed. Calman-Levy. Actualitatea cinematografului, începind din iulie 1989 pină în iunie 1990, în fișe, cifre și fotografii. Datele sint completate, cu reproducerea unor opinii critice pentru filmele mai importante. Inițiat în 1977, L'Anné du cinéma a devenit o publicație de referință. (PREMIERE, dec. 1990).

Toate premiile Ubu

● Laureatii premiilor Ubu pentru teatru pe anul 1990, desemnați printr-un referendum al criticilor de specialitate din Italia, sint: Luca Ronconi — pentru cea mai bună regie, Alida Valli — cea mai bună actriță, Umberto Orsini — cel mai bun actor, Arnaldo Pomodoro — cea mai bună scenografie și Pina Bausch — pentru cel mai bun spectacol străin. Palermo, Teatro Stabile d.n Torino a primit un premiu special pentru repertoriul său. (CORRIERE DELLA SERA, 4 dec. 1990).

Topul albumelor

● Dintre numeroasele albume de artă, publicate de editurile franceze între iulie-decembrie 1990, revista „Le Point” face o selecție a celor mai reușite: Dürer, acuarele și desene de Friedrich Piel (ed. Adam Biro); Fra Angelico de Georges Didi-Huberman (Flammarion); Monet de Françoise Cachin (Le Chêne); Picasso de Pierre Daix (Le Chêne); Poussin de Alain Mérot (Hazan); Vhute-masde de C.O. Khan Magomedov (ed. du Regard); (Flammarion) s.a. (LE POINT, 9 dec. 1990).

A cincea scrisoare din America

ULTIMA carte, dragă Nicolae Manolescu, a lui Gabriel Garcia Marquez, General en su laberinto (Generalul în labirintul său) a apărut în Statele Unite în traducere acum vreo 2—3 luni. Ca om, Márquez nu mi-e simpatic defel. Anti-americanismele lui mă irită, pretenția (scofantică?) cu Fidel Castro nu-l cnoresc, pe scurt, cind am citit în presă mai acum vreo cițiva ani că Vargas Llosa l-a doborât în timpul unei „animate converbiri” cu un pumn bine plasat, n-am fost, de ce aș minți, deoc neicăjit. Cu totul altfel sru lucrurile în privința autorului, a scriitorului, care-și merită din plin premiul Nobel. Cărți cum ar fi O sută de ani de singurătate (1970) sau Dragostea în vreme de holeră (1985) sunt adevărate capodopere ale literaturii moderne prin splendoare imagistică și fast verbal, ca și prin sugestia unei existențe luxuriant-stagnante în cre violența, culoarea, corupțiile unei ciclicități vegetale, pasiunea erotică, nostalgia tradiției sint inextricabil împletite. Alături de peruviculn Mario Vargas Llosa, de mexicanul Carlos Fuentes (pe care îl consider primus inter pares în generația lui), de cubanezul Cabrera Infante și de alți vreo doi-trei, (toți întrecuți numai de genul clasic al lui Borges, acest Kafka al Americii de Sud), Marquez face cînste unei întregi zone lingvistico-geografico-culturale a lumii.

Generalul în labirint nu e o carte chiar la înălțimea celor mai bune anterioare. Este o descriere a ultimelor luni de viață ale generalului Simon Bolívar, marile eliberator al Americii de Sud de sub puterea colonială a Spaniei. În aceste ultime luni, la 46 de ani grav bolnav și slăbit, Bolívar rătăcește pe fluvii și prin orașele fără rost, fără intenții limpezi; misiunea vieții sale a fost numai parțial îndeplinită, căci a întemeia un mare stat hispano-american, o uniune continentală, s-a dovedit lucru imposibil. Cu vreo cițeva zile înainte de moarte Bolívar er fi exclamat — povestesc contemporanii — „cum o să ies vreodată din acest labirint?” Se referea la haosul în cre își încheia viața: de aici și titlul cărții.

Nu lipsesc motivele de laudă pentru acest mic roman (puțin peste 250 de pagini în versiunea engleză). Spectacolul verbal marquezian nu e lipsit nici de astă dată de culorile tari și de deliciae impredictibile care-l sunt atit de caracteristice. Portretul lui Bolívar e interesant mai ales prin măiestria unui scriitor ce

combină admirația patriotică față de o mare figură a trecutului național cu zugrăvirea lucidă a slăbiciunilor, trivialităților și de compunerilor unei ființe umane ce se apropie repede de obștescul ei sfîrșit. În rest sun: și eu de acord cu majoritatea criticilor americani care au găsit cartea cam dezordonată și nu prea substanțială.

Dar cu totul cițeva m-a frapat, cu ocazia lecturii: nota finală de mulțumiri, lungă de trei pagini tipărite cu literă mică. Mi s-a părut colosal de grăitoare această postfață pentru felul în care o altă cultură știe să-și exprime încrederea și sprijinul față de un mare scriitor care o exprimă, o reprezintă și o inzestrează cu autodefiniție. Să reproduc aici numai cițeva fragmente, fără alte comentarii, care, aș zice, nici nu mai sunt necesare.

„Istoricul columbian Eugenio Gutierrez Celys, ca răspuns la multe pagini de întrebări, a întocmit pentru mine un catalog de fișe care mi-au furnizat surprinzătoare informații, multe din ele pină atunci îngroșate în presa columbiană a vremii. (...) Același Fabio Puyo avea puțină să-mi aline anxietățile cu documente analgezice pe care mi le citea la telefon de la Paris scu mi le trimitea cu toată urgența prin telefax, de parcă erau medicamente de care-mi depindea viața. Istoricul columbian Gustavo Vargas, profesor la Universitatea Națională Autonomă din Mexico a stat mereu pe lingă telefon, gata oricind să-mi risipească îndoielele mari sau mici, mai ales pe cele legate de ideile politice ale vremii. (...) Vinicio Romero Martinez, biograful lui Bolívar, m-a ajutat de la Caracas cu dezvăluiri, ce mi s-au părut incredibile, privind viața particulară a lui Bolívar. (...) Lui îi datoriez de pildă providențialul avertisment că Bolívar nu putea să se înfrupte din fructul mango cu deliciul copilăresc pe care i-l atribuiau pentru simplul motiv că acest fruct avea să ajungă pe continentul american abia cu cițiva ani mai târziu.

Jorge Eduardo Ritter, ambasadorul statului Panama în Columbia și apoi ministru de externe al țării sale a întreprins mai multe zboruri urgente cu unicul scop de a-mi pune la dispoziție niște cărți care altundeva nu se găseau. Fostul președinte Belisario Betancour (al Columbiei, adaug eu) a clarificat multe dubii prin consultații telefonice vreme de un an de zile și a stabilit că anume versuri pe cre obișnuia să le recite

Bolívar erau scrise de poetul ecuadorian José Joaquín Olmedo. (...) Roberto Cadavid (Ardos), cel mai popular și mai binevoitor lingvist al Columbiei a avut amabilitatea să cerceteze vechimea și înțelesul unor expresii dialectale. La rugăminta mea geograful Gladstone Olive și astronomul Jorge Perez Doval de la Academia de Științe a Cubei au alcătuit o listă a nopților cu lună plină din primii 30 de ani ai secolului trecut.

De la ambasada sa columbiană din Puerto Principe (adică din Haiti, adaug eu) vechiul meu prieten Anibal Noguera Mendoza mi-a trimis manuscrise personale. (...) În plus, tot el e cel care a descoperit în prima versiune a manuscrisului meu o jumătate de duzină de ucigătoare erori și de minucioșe anacronisme care ar fi putut pune sub semnul întrebării exactitatea romanului [...].

În fine, ce să mai continui? Fericită și fermecătoare lume, în care oamenii de știință, diplomații, ministrii și președinții se simt mindri să fie slujitorii și auxiliarii ai unui mare scriitor! Fericită și fermecătoare lume în care oamenii politici și diplomații pot detecta minuscule amănunte istorice și pot determina surse poetice obscure! Să mai amintesc, didactic, că în altă parte a globului condeierii, cind nu sunt zdrobiți sub cizma unor „mineri” de ocazie, se simt obligați să se ploconese în fața satrapilor locali, sau — altfel — sunt nevoiți să-și riște viața spre a-și menține pur și simplu un minimum de demnitate? Să ne mai mirăm că astfel de țări, care pot să se disprețuiască ele pe sine sunt disprețuite (consecință logică) de lumea din afara lor? Sau mai degrabă să mă gindesc cu orecare nostalgie că și România de acum cincizeci de ani vădea un respect comparabil cu cel al columbienilor de azi pentru oamenii de cultură? (De fapt poate că nici măcar nu e corect să-l zic respect, ci mai curind luminat auto-interes național.) Sau că existau oameni politici care puteau discuta de la egal la egal, fără complexe, subiecte culturale, intelectuale și istorice? Dar, promiteam să mă abțin de la orice comentariu, așa că mai bine închei scrisoarea.

Virgil Nemoianu

Maestrul Toscanini

Sub genericul **Maestrul Toscanini dirige**, Televiziunea italiană programează, pe parcursul a 10 duminici, o serie de concerte dirijate de Arturo Toscanini în perioada anilor 1948-1952, concerte înregistrate de NBC. Paralel, RAI a prezentat filmul pe care Franco Zeffirelli l-a dedicat marelui dirijor, **Tinărul Toscanini**, cu o distribuție de prestigiu, în care figurează Elizabeth Taylor, Philippe Noiret, Franco Nero și Thomas Howell (în imagine) în rolul titular. (CORRIERE DELLA SERA, 11 dec. 1990).

După 50 de ani

În 1939, producătorul David Selznick aducea pe ecran best-seller-ul **Pe aripile vântului** al Margaretei Mitchell. Celebrând cei 50 de ani de la premiera filmului, volumul cu același titlu, publicat recent de Judie Cameron și Paul Christian la editura Nathan, dezvăluie amănunțit din culisele acestei producții care multă vreme a constituit un record absolut al box-office-ului: căutarea febrilă a interpreților, crearea unor costume și decoruri somptuoase, viața în timpul turnărilor și, în cele din urmă, recompensarea cu premii Oscar.

Geneza filmului, aureolată de cuplul Vivien Leigh-Clark Gable, se reliefează prin documente originale, adeseori inedite.

Memorii

Sazelei de ani de adolescență se intitulează cartea lui Henri Jeanson, apărută la ed. Ramsay-poche. Incepiind din 1930 autorul ei „a învățat cinematograful francez să vorbească”, ale lui sint cuvintele replicilor lui Arletty din **Hôtel du Nord**, sau ale lui Jouve din **Entre des artistes**, ale lui Panfan la Tulipe și altele. „Scenarist prolific, dialoghist priceput, polemist redutabil, Henri Jeanson avea geniul cuvintelor vii”. Toate acestea se regăsesc în recente sale memorii. (PREMIERE, dec. 1990).

O lume fără milă

Filmul lui Eric Rochant cu acest titlu a avut în 1990 un mare succes, de critică și de public. Au fost „descoperiți”: un film excelent, un realizator și un actor necunoscut, plin de talent, Yvan Attal (premiul César pentru cea mai bună speranță masculină). În timp ce Rochant este pe cale de a termina noul său film **L'autocar**, se lucrează la imprimarea video a **Lumii fără milă**. (PREMIERE, dec. 1990)

Alt nou val

Filmul **Terminus** este primul lung metraj al regizorului kazah Serik Aprimov. Un film care a bulversat critica și pe membrii juriului la diverse festivaluri prin profunzimea reflecției cinematografice asupra existenței asiatice. Altminteri, eroul filmului este un tânăr care și-a terminat serviciul militar, se întoarce în satul în care au rămas bătrînii și copiii, își întâlnește prietenii, bea mult, face dragoste de o noapte cu fete din sat, — în expresie lemontoviană, erou al timpului nostru. Această peliculă, ca și altele. Răzbunarea de Ermek Sinarbalev, **Balconul de Kalikbek Salikov**, **Trei de Alexandr Baranov** și **Bakit Killbalev**, **Un pește îndrăgostit de Abai Karpikov** — a făcut să se vorbească mult despre noul val cinematografic kazah. (LES NOUVELLES DE MOSCOU, 9 dec. 1990).

Pagini demne de Graham Greene

În asemenea termeni scrie cronicarul ziarului **Le Figaro** despre proza scriitoarei mexicane Vilma Fuentes, (în imagine), revelată cititorului francez cu cîva timp în urmă prin romanul **La Castaneda**. Recent apărutul său roman, **Gloria**, este estimat drept o frumoasă carte febrilă, care are pagini demne de Graham Greene, Virginia Woolf sau Maul Morand. (LE FIGARO, 7 dec. 1990).

Magnificul

Presa de specialitate consideră noua realizare a lui Daniel Auteuil (în imagine), prezentată pe ecranele pariziene la 19 decembrie, odată cu premiera filmului lui Francis Girod, **Lacenaire**, drept remarcabilă, actorul obținind cognomenul de magnificul. „A fost Ugo-lin, apoi nimeni nu a atins acele culmi [...] Actorul n-a conținut să lucreze. Trebuiau auzite aplauzele care i-au salutat performanța, la Avignon și apoi la Nanterre în rolul principal din **Les fourberies de Scapin**. Acum noul rol, un mare rol”. (PREMIERE, dec. 1990).

Lumi complexe

CONCERTUL susținut de pianistul Andrei Vieru în Aula Veche a Universității din Heidelberg anul trecut a suscitât un viu interes în mediile muzicale germane. Astfel, cronicarul Alexander Pschera scria în publicația **Rhein-Neckar-Zeitung**:

EXIGENȚELE lui Andrei Vieru (n. 1958) nu-i permit să se mărginească la interpretarea lucrărilor pe care le-a așezat alături pentru a le confrunta. Căci, chiar de la început, el a lăsat să se înțeleagă: în prima parte a programului a cîntat ca muzică „absolut” ceea ce a fost gîndit inițial de către compozitor ca „exercițiu instrumental” (Clavier-Ubung) — ultima din cele șase partite ale lui J. S. Bach, **BMV 830** (în mi minor) — demonstrînd astfel teza lui Forkel: „Cine poate cînta cu adevărat bine câteva din aceste piese, poate să-și încerce norocul în lume”. Cele șapte părți ale partitii, cu claritatea lor ideală, în care Andrei Vieru a demonstrat (descriind și reinvind parcă) variate modele de mișcare, au contrastat cu **Fantezia cromatică și fuga lui Bach (BMV 903)** cu labirinturile ei de legato, cu retorica ei gestuală, cu lumea ei interioară înfinit de bogată — în așa fel cîntată însă, încît forma muzicală a fost garantată cu fermitate, fără a se pierde în detalii confuze, păstrînd claritatea liniei pînă la orizont.

Altfel a fost în cele șase **Momente muzicale** ale lui Schubert op 94/D 780: aici materialul muzical limitat la câteva formule poetice a fost redat de Andrei Vieru cu extremă delicatețe, dar astfel încît, dincolo de ele, se vede infinitul. Cele șase tablouri muzicale (care preced toate **Cîntecele fără cuvinte** de mai târziu) l-au îndreptat pe auditor înapoi către cele șapte părți ale partitii lui Bach: programul părea să plece de la niște piese cu un model clar definit de mișcare muzicală, pen-

tru a accede la o expresie de delicată poezie atît de intensă în nostalgia ei încît depășește cu mult limitele genului.

Interpretarea lui Andrei Vieru a corespuns conceptului spiritual pe care el l-a pus la temelia recitalului. Fiecare din părțile partitii în mi minor au cunoscut o mare plasticitate, structurile polifone putînd fi urmărite pînă în cele mai mici detalii. Fazele legate din Toccata inițială au sunat tot atît de fluent pe cit de slefuite au apărut figurile staccate din bas în **Corrente**. Mișcarea muzicală a fost analizată ca un fenomen de sine stătător, devenit temă: în figurile desfăcute sau întrerupte ale **Allemandei**, în apuzele atît de expresive ale **Sarabandei** sau în pornirile precipitate ale **Gigăi**. Însă Andrei Vieru a aruncat o altă lumină asupra descrierii sonore obiectivate la interpretarea **Fanteziei cromatice și fugii**, transfigurînd-o evident...

Interpretarea pieselor lui Schubert a determinat și ea o anumită surpriză în receptare: ceea ce a început aparea ca o analiză a temei („temă a invocării”) — dispunere în părți componente, cîntare în spiritul organizării bachiere — duce în continuare către interiorizare, găsire de sine, subiectivitate. Astfel s-a creat participarea pianistului la piesa cîntată, în care predominantă tonalității și bemol a fost mai mult decît o simplă transpoziție: purtătoare de speranță într-o lume mai bună.

Alexander Pschera

Perspective

Succesul **Pămîntului galben** la Festivalul filmului de la Hong Kong din 1985 a marcat nașterea unui „nou val” în cinematografia chineză. Pînă atunci, puțini erau cei din afara Chinei care să fi văzut ceva filme chinezești, iar cei care le înțeleșeră erau și mai puțini. În ultimii ani, a fost realizată o remarcabilă serie de filme de către tinăra „a cincea generație” a cineaștilor chinezi. În 1988, locul Chinei în cinematografia mondială a fost fixat de

Sorgul roșu, care a cîștigat „Ursul de aur”, la Festivalul filmului de la Berlin, iar în 1989, **Orașul tristeții** a cucerit „Leul de aur” la Veneția. Indiana University Press reeditează acum **Perspective asupra cinematografului chinez**, studiu alcătuit de Chris Berry, de la Universitatea „La Trobe” din Melbourne, o ediție lărgită, adusă la zi și revăzută a unei lucrări publicată pentru prima dată în 1985 de Programul Asiei de Răsărit al Universității Cornell.

Festival Mozart

Pentru prima oară în istoria sa, Festivalul Mozart de la Salzburg va fi organizat, în 1991, nu numai în orașul natal al marelui compozitor. Astfel, între 7 și 21 martie, în capitala Japoniei, va avea loc „Festivalul Mozart”. Concertele vor fi susținute de Orchestra filarmonică din Viena, cu André Previn și Leopold Hager la pupitrul, de Mozarteum-Orchester, de Ansamblul Viena-Berlin, de Ansamblul de cameră și suflători al festivalului „Mozart Woche”, ce se organizează anual la Salzburg, de soliști proeminenți. (DIE PRESSE, 6 dec. 1990).

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (12)

CĂDEREA lui Dioclețian Sava a fost semnalul unei furtuni care a durat doi ani. Fiecare generație se suprapune peste generația precedentă, asemenea straturilor de lavă proaspătă care acopăr pe cele răcite și pietrificate. Noi categorii de potențiali iau locurile ocupate de vechii conducători îmbătrîniți, secătuiți, ale căror rădăcini uscate nu se mai confundă în mase. În revoluții, asta se întîmplă mai repede (diferența dintre revoluție și non-revoluție, spune Prospero Dobre, este numai o treabă de ritm): iată de ce speciile sociale n-au vreme să îmbătrînească acolo și să meargă de moarte bună: ele sînt înlăturate de alte specii care vin să le ia locul. Tot așa într-un ocean, noi straturi de apă se încălzesc și urcă în calitate de curenți ascenșionali. Apariția unei societăți noi este la fel de inevitabilă și de inevitabilă ca o glaciatie. Leii și caii mor de frig sau fug spre sud din fața gheturilor care înaintează de la un an la altul, de la o iarnă la alta, mereu mai mult. Speciile izolate pe peninsule și pe insule mor de frig. Iar în pădurea arctică, circula numai urșii, renii și vulpea polară.

La fel și la noi: după **Insurecția** din Ungaria pînă la sfîrșitul lui 1959 am văzut specii care au fugit spre sud — spre vest — unele care au dispărut în mizeria și anonimatul social, altele care s-au adaptat. Asemeni unor animale care se acopăr cu o piele pe care la început nu o aveau, oamenii s-au schimbat, au devenit mai secretoși, mai ștersi, și-au părăsit unele veleități de independență individuală și de spirit critic, sau de civilizație, sau

de realizare personală, sau de succes exterior. S-au închiricît aidoma vegetăției boreale. Iar animalele glaciare au început a se înmulți rapid, noii șefi, diferind ca tip fizic, trăsături sufletești și spirituale: știind din ce în ce mai puțin limbile occidentului, din ce în ce mai stăpîniți de instinctul împotrivriri surde sau frenetice față de prostituata Babilonului, față de ticăloșia neguțătorilor — ca țărani Asiei Minor față de Roma, sau ca ciobanii nomazi față de China dinastiei Sung.

Operațiunea înlăturării a ajuns la apogeu chiar la sfîrșitul primăverii 1968. Îmi amintesc de o adunare într-o sală mare, înăbușitoare, în care fumul țigărilor și mirosul sudorii făceau aerul greu, irespirabil. Prietenul meu Prospero Dobre, era la tribună, trebuind să răspundă la întrebări. În oboseala și surescîrrea generată s-a ridicat un bărbat care a cerut cu agresivitate: „Să ne spună dacă s-a folosit de documente provenind din arhive burgheze!” Prospero, palid, cu fruntea-i largă, bombată, acoperită cu broboane de sudoare, privea în gol, pierdut. Era cea de-a douăzeci și una întrebare. La masa acoperită cu roșu, între miniștri, activiștii al partidului și președintele Academiei de Științe trona Malvolio, frîncat de Alfred Anania și de Erasmus Ionescu. Vechi prieten cu Prospero și cu mine — puteam ști dacă și acum? — Malvolio era viou, bine dispus, primea bilete din sală, dădea cuvîntul, intrerupea, puneia întrebări ironice, insultătoare sau acuzatoare. „Ți-e neplăcut să răspunzi?” întreba Malvolio Leonte: rîdea ca o cumătră ma-

lțioasă. Megafonul au tunat întrebarea. Sala a izbucnit într-un ris isteric și demenț — chiar cei care fuseseră supuși suplicului cu un sfert de oră înainte, rîdeau. Prospero și-a încrunțat ușor sprîncenele și a răspuns: „Am studiat arhivele”. De altfel erau singurele documente disponibile.

— Cum? Dar rezoluțiile partidului nu există? a strigat Alfred Anania. Un murmur greu și iritat a străbătut sala. Arthur Zodie care stătea alături de mine mi-a sîșit la ureche:

„Malvolio nu îl poate suferi pe Prospero. Bietul băiat e...”

— Rezoluțiile partidului sînt cu totul altele. Am avut nevoie de telegrame, de scrisori, de materiale științifice care să-mi demonstreze teza”, a răspuns Prospero. În sală enervarea sporea. Nu intrase în joc. Nu vorbea același limbaj. Cineva a strigat:

„La vot!” Malvolio Leonte vola să se mai amuze. Îl privea rîzînd pe omul care transpira la tribună, în fata microfonelor, l-a întrebat pe un ton dur, plin de ură:

„Vrei să fii original, nu?”

Nu trebuia să fie. Numai o singură persoană fusese, acolo sus, departe, în est fusese singura personalitate, fiecare îl împunericise cu a sa. Noi renunțasem, Malvolio renunțase. Era o renunțare dure-roasă. Iar împotriva celui care îndrăznea să fie el-insuși, diferit, unic, durerea izbucnea în ură, în excomunicare. În sală se ridea ostii:

„Nu, dar căutam adevărul istoric”, a continuat Prospero.

Malvolio a spus: „Cred că există un alt adevăr în afara celui stabilit de partid?”

În sală tăcere deplină.

„Cred că există un singur adevăr istoric. — Care?” a întrebat Malvolio furios, încîntat de a avea un motiv să devină minios. Prospero Dobre și-a trecut limba peste buze și a vorbit cu o voce albă:

„Cred că există un singur adevăr istoric”.

Aceiași tăcere. Malvolio s-a adresat sălii:

„Alte întrebări?”

— Nu, la vot! la vot!” au strigat vreo douăzeci de oameni, aceiași care pusese întrebările, care trimisese bilete prezidiului. Eram scîldați în sudoare. În spațiile microfonelor, șefii se consultau vorbind încet. În sfîrșit s-au hotărît. Președintele Academiei de Științe a rostit:

„Se propune, tovarăși, ca tova... ca profesorul Dobre să fie exclus din partid. La care as adăuga, în calitate mea de rector al Universității, că, pentru obiectivismul său, pentru lipsa sa de spirit de partid în problema adevărului istoric pe care îl ridică deasupra luptei de clasă și societății cu clase, va fi scos din postul său de la catedra de Istorie universală. Cine este pentru excludere?”

Toți au ridicat mina. Arthur Zodie a ridicat-o ezitînd și m-a privit. Eram singurul și cel din urmă. Am ridicat mina. Prospero n-a așteptat rezultatul votului. A coborît de la tribună cu sprîncenele încrunțate, cu fălcile strînse și cu buzele împinse în afară într-un soi de bot. S-a așezat pe locul lui fără să se uite la cineva. Sedița a continuat. El nu mai asculta. Era singur, închis în el însuși ca într-o cochilie de fier. Poate că în acest moment a încolțit în el hotărîrea. Noi nu știam. Sedița continua. Trebuia să fim convinși, noi, „cadrele medii”, că nu însemnam nimic, că nimeni nu e de neînlocuit. Așa se asigură puterea în unele societăți și în unele state. Bătrînul rege-sergent l-a obligat pe fiul său să stea la fereastră, ținut de doi grenadierii pentru a-și vedea favoritul decapitat, Richelieu a făcut să i se taie capul ducelui de Montmorency pentru a se înțelege bine cui aparține puterea.

In românește de Andriana Fianu

Strict secret

● Scamatoriile verbale ale dlui Iosefini continuă! În ROMÂNIA MARE nr. 29, d-sa acordă un interviu dlui Micșan, plin de anecdote picanter referitoare la scriitorii, la amantele și la pisicile lor. Dl. I imparte certificate de valoare ca un critic literar, birfește ca o mondenă, se răsfață ca o jună logodnică, înjură ca un birjar, își pune poalele-n cap ca o cocotă și miinile în sold ca o mahalagioaică. Aflăm cu această ocazie că dl. Dulea umbla după o țigancă prin șatrele de la Rm. Sărat, că dl. Dinescu i-a vindut scamatorului o șapcă pe doi poli, (căci n-avea bani de mîncare, iar dl. I nu împrumută niciodată bani), că dl. Deșliu ar fi fiind un sadic (vai de pisicile lui!) și alte prostioare ejușdema farinae. Să mă ierte maestrul septuagenar, dar n-are talent de anecdotist nici atîta cit am eu de scamator. Cit despre părerile d-sale în legătură cu disidența și cu apariția dlui Dinescu la TV în ziua de 22 dec. 1989, ar fi fost mult mai decent dacă nu le făcea publice. Dar ce te faci cu spiritul circului! ● STRICT SECRET (supliment al României libere) ne aduce în primele trei numere (din 5, 11 și 8 dec.) o multime de informații...strict secrete. Să le notăm pe cele literare sau, mă rog, care privesc pe scriitorii. Dintr-un dosar întocmit de securitate dlui Păunescu, aflăm de exemplu părerea unor confrăți despre articolul **Taxa de timbru**, scris de dl. P împotriva **Eurapei Libere**, pe care „sursa Martin” le-a cules cu grijă. Dl. M. Ungheanu declară că nu-i convine să fie nominalizați alături de el critici ca N. Manolescu, E. Simion sau M. Iorgulescu, printre victimele E.L., căci pe aceștia E.L. i-a lăudat tot timpul, pe cînd pe el... Dl. N.D. Frunteletă repropoază articolului că socoteste victime ale E.L. înși a căror colaborare cu E.L. este **innăscută**. Am citat limbajul „sursei Martin”, chiar dacă am economisit ghilimelele spre a nu stînji fluentei textului. Dl. Silvestri crede la rîndul său că polemica Barbu-Păunescu (v-o mai amintii?) dă apă la moară numai celor din „categoria Simion, Manolescu, Crohmăniceanu” care-i vor folosi drept contra exemple în lecțiile lor. Ca să vedeți ce cap politic avea pe vremuri directorul actual al **Națiunii** dlui Drăgan! ● „Începem această cronică o dată cu o nouă psihologie

a valorii” scrie, chiar în debutul primei lui cronici literare din CONTEMPORANUL (nr. 35) dl. Remus-Horațiu Pinte. Ce-i putem dori unui cronicar literar? Drum lung! ● Foarte bun, din nou, editorialul politic al dlui Cristoiu de pe ultima pagină a EXPRES MAGAZINULUI (nr. 22) intitulat **Dreptul studențimii de a sfida puterea**. Sint mai multe idei în el care merită a fi reținute: 1) refuzul actualei puteri de a privi realitatea în față și de a considera că nemulțumirea populației nu este reală, ci „provocată” de elemente minoritare, ostile, are o esență comunistă și implică paradoxul ca o putere care se revendică de la votul majoritar al poporului să disprețuiască în fond poporul, vîzînd în el o masă de manevră, controlată de alții; 2) faptul că tinerimea universitară continuă a se afla în avangarda politică se explică prin aceea că studenții s-au revoltat contra ceaușismului nu în primul rînd din rațiuni economice, ci etice și spirituale, iar regimul actual tocmai la capitolul acesta este foarte deficitar; 3) prezența prea multor foști comunisti în parlament este tot o problemă de esență morală („nu trecutul lor comunist îngrijorează, ci bruscă schimbare la față”); 4) „sp. e deosebire de presedintele țării, care, dincolo de greșeli, găsește tonul unei modestii necesare, premierul (Roman) se manifestă tot mai mult ca un proprietar de drept al României (...) Concentrate asupra președintelui, mișcările de protest de pînă acum n-au fost atente la atitudinea premierului nostru. Discursul său din seara de 16 dec. ne obligă să ne întrebăm dacă nu cumva la originea momentelor dramatice din istoria noastră post-revoluționară se află acest om politic gata să facă orice pentru a rămîne în fruntea țării.”

Străzile poezilor

● Ne bucurăm că multe din străzile Bucureștiului au primit în ultima vreme numele unor scriitori. Iată cîteva din sectorul 3: str. Vasile Voiculescu (fostă Alba Iulia), str. Ion Minulescu (fostă Bela Brainer), str. Lucian Blaga, str. Emil Botta și str. Ion Pillat (nou apărute). Un sector cu nume de poeți, s-ar zice. Sintem curioși să știm preferințele celorlalte sectoare bucureștene, pentru prozatori, critici, dramaturgi etc. (informațiile ni le oferă **CURIERUL NAȚIONAL**). ● „Studenții au fost marii absenți de la revoluția din dec. '89”, spune fără să clipească dl. Florin Cioabănescu în **ADEVĂRUL** din chiar 21 dec. Citești și te minunezi! După toate învinuirile aduse în vremea din urmă studenților — des-tabilizatori, legionari, irresponsabili etc. — mai lipsea să li se nege rolul și morții pe care i-au dat în revoluție. Dl. Cioabănescu este autorul moral al acestui act stupefiant. ● În **ROMÂNIA LIBERĂ** din 21 dec. dna Mirela Roznoveanu a luat un interviu ziaristului italian de la **Panorama** acela care, achitat în procesul ce-l fusese intentat de dl. Drăgan, a determinat „condamnarea” morală a patronului firmei Nagard ca legionar și colaboracionist. Aflăm din cuvintele ziaristului că Ambasada României din Italia a adresat tribunalului din Milano două scrisori: una care apăra pe dl. Drăgan, invocînd „dificultățile” comerciale avute de acesta în afacerile cu dictatura ceaușistă și alta absolvind pe dl. Traian Filip de bănuiala de a fi fost agent al fostei securități. Se ridică mai multe întrebări. Cine a putut furniza ambasadei noastre la Roma informații precum cele de mai sus? De cînd o ambasadă are acces la arhivele fostei securități așa de bine păstrate de M. Ap.N.? Ce interes are ambasada — și deci Ministerul de externe — să apere pe un om așa de pătat ca dl. Drăgan? Cit privește certificatul de

inocență eliberat prozatorului și eselistului Traian Filip, el este, de nu greșim, cel dintîi de acest fel din istoria (e drept, foarte scurtă) a României post-revoluționare. Dl. Filip se dovedește un protocronicar, ca și patronul său! Ne bucurăm din toată inima că dl. Filip n-a fost agent de securitate... ● În **NAȚIUNEA** nr. 26, dl. Sergio Cetta ne anunță că (totuși!) procesul intentat de dl. Drăgan ziaristului italian continuă, căci dl. Drăgan e nevinovat iar ziaristul e un defăimător. În același număr, dl. C. Sever se răfuește cu toată presa românească (de la **România liberă** la **Zig-Zag**) pentru a fi preluat informațiile despre achitarea ziaristului și implicita admitere a vinovăției dlui Drăgan. În cel mai suburban limbaj cu putință, dl. Sever consideră că adversarii dlui Drăgan sint niște neputincioși frustrați, minati de o ură nemăsurată. Ca să vezi ce sentimente trezește distinsul nostru compatriot! ● În același număr de revistă, două articole atrag îndeosebi atenția. Dr. Zorel Filipescu, directorul Direcției Sanitare București, a făcut într-un interviu din **Liberation** (reluat de revista 22), interesante precizări referitoare la morții și la răniții revoluției. În București au murit, în zilele revoluției, aproximativ 600 de persoane, cea mai mare parte din ele înainte de a ajunge la spital (peste 400). În legătură cu teroristii internați în spitale în acele zile, dr. Filipescu afirmă că erau probabil dopați (analize toxicologice nu s-au putut efectua), judecînd după reacția la neuroleptice și după alte tulburări psihice. În celălalt articol, dl. Sorin Faur indică și dozele foarte mari de medicamente la care „teroriștii” nu puteau fi încă sedați, ca și procentajele de decedați pe categorii de vîrstă și socio-profesionale. Morții și răniții revoluției române au fost tineri: 56% dintre morții și 61% dintre răniți nu împliniseră 30 de ani. Pe drept cuvînt, revoluția anticomunistă din România a fost numită cruciada copiilor.

Rugăciune pentru dl. Radu Ceonța

● Revista 22 începe, tot în numărul amintit, publicarea cărții de „entretiens” a dlui Alexandru Paleologu apărută în Franța (din păcate revista omite să-i dea titlul, casa de editură și numele interlocutorilor!). Aflăm, citînd pasajele excerptate, că în seara de 19 dec. 1989, dl. Paleologu a fost sunat la telefon, de la Moscova, de către cunoscutul prozator basarabean Ion Druță. Acesta i-a spus: „Sint Ion Druță și vă vorbesc din partea dlui Gorbaciov. M-a însărcinat să vă întreb ce știți despre evenimentele de la Timișoara”. Mirat că președintele Gorbaciov n-are încredere în ambasadorul său la București, dl. Paleologu i-a furnizat informațiile pe care le deținea. Iată, așadar, cum a aflat Mihail Gorbaciov și implicit guvernul sovietic despre începutul revoluției române. Și încă ceva: dl. Paleologu trebuie să fie trecut neîntirziat pe lista agenților KGB! Cum o mărturisește singur, nu există nici un motiv de îndoială. ● C.C. al P.C.R.: nu vă speriați, nu înseamnă ce vă închipuiți dv., înseamnă **Consensul Crăciunului**, organ al **Pregătirii Comune de Revelion** și este o publicație a Editurii Contract apărută la sfîrșitul lui decembrie. O publicație de umor (negru, pe alocuri). Așteptăm numărul de Sfințele Paști. ● Din **BARICADA**

nr. 51 aflăm că fostul șef al Stasi din RDG, Erich Mielke, l-ar fi șantajat pe însuși Erich Honecker cu un dosar din care rezultă că, în 1937, liderul viitor de partid și de stat făcuse unele declarații care conduseseră direct în închisorile naziste pe cîteva dintre membrii unui grup de rezistență antifascistă. Vreme de aproape două decenii acest dosar a stat deasupra capului lui E. H., ca o sabie a lui Damokles. Cînd te gîndești că s-ar fi putut — într-un regim în care delatiunea și șantajul erau monedă curată — ca N. Ceaușescu să fi fost manevrat, prin aceleași mijloace, de Tudor Postelnicu sau de Iulian Vlad, în legătură, de exemplu, cu activitățile lui politice din ilegalitate! ● Și fiindcă tot sintem la **Baricada**, să semnalăm un incredibil interviu acordat revistei de către dl. Radu Ceonța, președintele Uniunii Vatra Românească.

L-am citit de două ori și tot nu ne vine să credem că este real. Nici inventat nu poate fi, căci întrece cu mult ceea ce putem atribui imaginației reporterilor de la **Baricada** care l-au consemnat. Dl. Ceonța face mărturisirea stupefiantă că a învățat de la tatăl său să nu aibă încredere în unguri. „Mi-a spus că fiecare ungar umblă cu frînghia în buzunar. Funia cu care urmează să-i sugrume pe români”. Ideologia dlui Ceonța este, deci, așa zicînd emoțională și își are rădăcina în educația sovină primită în copilărie. În 1968, după invadarea Cehoslovaciei, dl. Ceonța s-a refugiat dincoace de munți, „avînd temerî că ungurii vor ocupa Ardealul”. Aceste temeri nu l-au părăsit, ș-ar zice, nici astăzi pe dl. Ceonța și au rămas la fel de (ne)întemeiate. „Nu am curajul să mîncîm în restaurantul hotelului București, căci nu am certitudinea că nu voi fi otrăvit de unguri”, adaugă dl. senator. „Apartamentul meu de două camere din Tg. Mureș este păzit în permanență de doi polițiști, căci nu doresc ca soția și fiica mea să fie violente și apoi ucise. Dar dacă ni se întîmplă ceva, atunci să știți că oamenii mei se vor răzbuna crunt”. Dumnezeuule mare, acest maniac, suferînd de ură și de frică de rasă este liderul celei mai puternice organizații politice din Ardeal și vorbește adesea de la tribuna parlamentului în numele nostru, al românilor, care avem naivitatea să ne credem un popor sănătos la minte și tolerant cu celelalte popoare cu care împărtășim, de atîta amar de ani, binele ca și răul! Fă, Dumnezeuule, ca dl. Ceonța să nu fi declarat niciodată grozăviile de mai sus, dacă nu de dragul Vetrei Românești, măcar de dragul nostru, care nu urim pe unguri și sperăm a putea trăi în pace cu toți străinii! Primește, Doamne, rugăciunea noastră și iartă domnului Ceonța greșalele sale!

Cronicar

CUM ÎNT DESPRE TRANSILVANIA

ION
LANCRANJAN

„Tinerii lui Nic. Ceaușescu — am
și izbită în întreaga activitate
mîntă pe București!”
aprilie 1982.

Ion Lancranjan
editura sport-turism

Dosarul Procesul comunismului (Dintr-o colecție particulară)

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 Buzeva (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarancu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159).